

5473

రాజ పోషకులు

శ్రీరాజారావు వేంకట సుమారమహిపతి సూర్యారావు బహద్దరుగారు.

పోషకులు

శ్రీ శ్రీరాజా సోవిందకృష్ణయ్యచేంద్రబహద్దరుగారు. కలెగ్జరి విశ్వవిద్యాలయ
మోతే గంగరాజుగారు, జమీందారు, పుస్తకపేట.
బెల్లంకొండ రామవరాపుగారు. అగ్రవర్ణంధారు. 5/1/36
రొయ్యూరి రామచంద్రప్రసాదరావుగారు. 5/1/36
చిగురుపాటి వేంకటసుబ్బారావుగారు.
బండి వేంకటకృష్ణయ్యగారు.
శ్రీ లక్ష్మీకాంత పుస్తకభాగ్యం గారము, కొప్పెరప్పాడు.
నాళగి కృష్ణారావుగారు.
కుప్పా శ్రీరామకృష్ణగారు.
నాణకా పట్టాభిరామారెడ్డిగారు.

అభిమానులు

చెలికల అశ్వానందగారు. జమీందారు, ఎర్ల సూర్యమూర్తిగారు.
పద్మభట్టాచారిగారు. బి.ఎ., బి.యల్.
అయ్యప్పవరకాచారిగారు. బి.ఎ., బి.యల్.
నూరి వేంకటాచారిగారు. బి.ఎ.
నూరూరి లక్ష్మణరావుగారు. బి.ఎ.
అద్దకి సత్యనారాయణగారు.
బొడ్లపాటి హరిచంద్రారావుగారు.
చట్టి నరసింహారావుగారు.

సహాయులు

కూట ప్రాంతానికి సహాయులు గారు.

విషయ సూచిక

శేషచైత్రము (పద్యములు)	౮౯	రొయ్యూరు జోగిరాజుకవి	౧౨౭
రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు		రొయ్యూరు రామచంద్రప్రసాదరావుగారు	
ఆంధ్రభాష	౯౦	శ్రీ గామమోహన ధర్మపుస్తక భాగదాసిగారు	౧౨౯
శ్రీ కొచ్చెర్లకోట వేంకటకృష్ణారావుబహద్దరుగారు			
బాలర భావి బాధ్యతలు	౯౬	కావ్యము (పద్యములు)	౧౩౨
సత్యైశ్వరి హనుమంతరావుగారు		ఆంధ్రమూల (పద్యములు)	౧౩౩
ద్వితీయకృష్ణామండల గ్రంథాలయ		రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు	
ప్రతినిధుల మహాసభ	౯౭	మహాభారతయుద్ధమునకు శ్రీకృష్ణుని పోషనకు	
వేసవి—పాటబండ అప్పారావుగారు.	౧౦౫	కారణము?	౧౩౭
మల్లారెడ్డి—శేషాద్రి రచనకవులు	౧౦౭	కోన సీతారామారావుగారు	
కావ్యలము—శేషాద్రి రచనకవులు	౧౦౯	మానస మకుట (పద్యము)	౧౪౦
అల్లాడు నరసింహాకవి —	౧౧౧	హుందూదేశము	౧౪౧
వంశూరి సుబ్బారావుగారు		ఆనంబు నూర్యనారాయణరాజుగారు	
గ్రంథాలయము (పద్యము)	౧౧౧	పిఠాచలహరి	౧౪౨
పిఠాచల చిదంబరశాస్త్రిగారు.		బాలాంత్రపు వెంకట్రావుగారు	
లిఖితపుస్తక కేంద్రగ్రంథాలయము	౧౧౨	గ్రంథవిమర్శన : ప్రబాతిము	౧౪౩
ఆనంబు నూర్యనారాయణరాజుగారు		గ్రంథవిమర్శన : వ్యాస దేవనూపాదసర్వస్వము	౧౪౪
బగోడాయూత్ర	౧౧౩	సమీక్షాద్రతీరము	౧౪౫
అయ్యంకి వేంకటరమణయ్యగారు		కలచవీరు వెంకటరమణయ్యగారు	
గ్రంథభాండాగారము	౧౨౨	"హోబ్బె" గ్రంథము ధారామము	౧౪౬
జంధ్యాల వేంకటేశకవులు		ఎం. పి. ఎస్. శర్మగారు	
యుద్ధభటులకు గ్రంథాలయములు	౧౨౩	శ్రీ విశ్వేశ్వరి గిరివిసమూజము — ముద్రపత్రిక	౧౪౭
మెరికాదేశగ్రంథాలయప్రదర్శనము	౧౨౪	గుంటూరు సుబ్బారావు ధారామము	౧౪౮
సీతామహారాజ్యము ఆంధ్రులు	౧౨౫	అయ్యంకి వేంకటయ్యగారు	
హరి బాపయ్యగారు			

చిత్ర పటములు

౧ "బెజవాడ" గ్రంథమోహన ధర్మపుస్తక భాండాగారమునందు బిలకాఖ ప్రారంభ మహోత్సవము	౧౨౯	౪ తిపాలాకిచ్చెయ్యంగున్న శ్రీమతి ముద్దభటుల పత్రిక పంపు పుస్తకములను విభాగముచేయు చుండుట	౧౩౪
౨ "సృక" పుస్తకములను యుద్ధగ్రంథాలయము	౧౩౪	౫ పుస్తకములను పంపిన తిపాలాసంఘము	౧౩౪
౩ తిపాలాకిచ్చెయ్యంగున్న గ్రంథములను		౬ అమెరికాదేశ గ్రంథాలయసంఘమువారి ప్రబోధనము	౧౩౫

విజ్ఞాన శాస్త్రమున భౌతిక శాస్త్రమునందు

అంకము ౧౦౦౦

1911

విజ్ఞాన శాస్త్రమున భౌతిక శాస్త్రమునందు
అంకము ౧౦౦౦
1911

ద్వితీయ
అంశము.

గ్రంథాలయ సర్వస్వము.

..ద్వితీయ
అంశము.

చైత్రము

ఇగురు పుట్టిండ్లలో నెదిగిన మెలమి
కొమ్మల యొడుగులలో గులికకలిమి,
నృదువనస్పతులలో మెలిగిన చెలిమి
వై కాఖమును జూచి వదలెదేచైత్ర!

౨

పూల కాగిండ్లలో నోల లాడితిని,
సరసులపొత్తులలో సఖ్యమాడితిని,
పసివైగ గాలిలో పరువు లాడితిని
మందు పెండల నినిమానెనే చైత్ర!

౩

రమణుల చరణాల రాచిన లాతు,
అబల యధరాల నందిన తస్మి,
కన్నెల నదురుల కందిన చాదు
ఎన్నార్ల మరీపెమో యెఱుంగుదేచైత్ర!

౪

కోయిల పాటలో గొ నలస్వగము,
మలయమారుతములో మధురవాసనలు
కలికి పూగు త్రిలో గన్మనిమధువు
అనుభవితెందాక నందాలచైత్ర!

౫

పత్రాలు, రాల్పితి పచ్చనిచెట్ల,
జీవనమౌముక జేర్చితి నదుల,
పవికాట లోకలంబినితి విండ్ల,

నాలదేనీపాలి బయమింకజైత్ర!

౬

హస్తసాతమున భూమి నుగపించినావు,
సూక్ష్మ ప్రభువు సోలించినావు
పగలు వీగ ములు నాం పటించినావు
నాలవే నెట్టెల్ల చక్కనిచైత్ర!

కవ్వమో సోఖ్యమో గడపితి విచట
నీలించి కాలంబు నీటుగో పెగయ,
దుఃఖింప కవసానగురవృత్తి కిపుడు,
కాలచక్రము నాపగారేము చైత్ర!

౭

ననన లాడెడి చిర్రాకు తెల్ల
కటకక్కెనెండ కాకలు బోలె ముదిరి,
సర్వచాచిములు దుఃస్వహములై కేగె
నిప్పులుగక్కుచు, నెయ్యంపు చైత్ర!

౮

నీసోఖ్య సంపదల్ నీభోగరుచులు,
గ్రీష్మన కిట్టు లంబింపగా వలనె
నయ నాకులపడ కవసానచైత్ర!
ఉదయాస్తమయతత్వమిదియెనుమృతము.

— రాయప్రోలు సుబ్బారావు.

ఆంధ్ర భాష

ఆంధ్రులవలనను ఆంధ్రదేశమందును వాడబడుభాష ఆంధ్రభాష. పూర్వ మేతెగవారేదేశమందు నివసించి యుండిరో ఆప్రదేశమునకు ఆతెగవారిపేరే వ్యవహారము నకు వచ్చినది. పూర్వమునగు నట్టిప్రదేశములకు స్థిరములైన వాద్దులరేక ఆయాతెగవారు స్వాధీనపఱచుకొని ఆక్రమించుకొంగలిగిన ప్రదేశమంతయు నాపేరు చేతనే వ్యవహరింపబడుచు వచ్చినది. ఆంధ్రరాజులు అరణ్యప్రాయమగు నీదేశము నాక్రమించుటచే దీనికిగూడ నాంధ్రమని పేరువచ్చినది. ఆంధ్రులు ప్రప్రథమమున మగధదేశమును పరిపాలించినట్లు చరిత్రలవలనఁ దెలియుచున్నది. మనపూర్వులచే లెక్కింపబడుచు మనపురాణములలో నక్కడక్కడ వాడబడుదేశములలోని ఆంధ్రదేశ చుదియేకాని ఇదికాదు. ప్రస్తుతము మనము నివసించుచు మనచే నాంధ్రదేశమని వ్యవహరింపబడు ప్రదేశము పూర్వము మహాభిష్టప్రదేశముగానున్నట్లు పెక్కు నిదర్శనములు కలవు. గంగానది సాగర సంగమయిన ప్రదేశము మొదలు కృష్ణానదివరకును పూర్వము కలింగదేశమని వాడబడుచుండునది. ఇది మహాభాగములుగా విభజింపబడి ఉత్తరకలింగమనియు, మధ్యకలింగమనియు, దక్షిణకలింగమనియు వ్యవహరింపబడుచు మొత్తముమీద త్రికలింగదేశమని వ్యవహరింపబడుచు వచ్చినది. ఆంధ్రులచే ప్రప్రథమమున నాక్రమించుకొనబడిన ప్రదేశము కొంచెమించుమించుగా కృష్ణాగోదావరీ మధ్యప్రదేశమై యున్నట్లు లోచించుచున్నది. తరువాత త్రికలింగదేశములో దక్షిణ మధ్యమకలింగము వేగిపట్టణము రాజధానిగాగల రాజులపరిపాలనలోనికి వచ్చి వేగిదేశమని వ్యవహరింపబడుచు వచ్చినను, త్రికలింగదేశ తదభవమగు తెలుగుపదము మాత్రము దీనిని వదలలేదు.

తరువాత నాంధ్రదేశమును తెలుగుదేశమును నొక రాజు పరిపాలనలోనికి వచ్చినతరువాత దానికిని దీనికిని గూడ తెలుగుదేశమనియు నాంధ్రదేశమనియు వ్యవహారమువచ్చినది.

గమువచ్చినది. అంతేకాని ఆంధ్రమనునది సంస్కృతి భాషాపదమనియుఁ దెలుగు దానికి తెలుగునియు ననుకొనుట ప్రమాదమని నాయభిప్రాయము. తూర్పున మహేంద్రవర్మతిము, దక్షిణమున ద్రాక్షారామము, పశ్చిమమున శ్రీశైలము, ఉత్తరమునకాశేశ్వరము, ఈవాద్దుల మధ్యస్థమగు ప్రదేశము తెలుగుదేశమనియు నాంధ్రదేశమనియు వ్యవహరింపబడుచున్నది. ప్రతాపరుద్రమహారాజున కంకితమియ్యబడిన ప్రతాపరుద్రీయములోని ద్వ్యానాథమహాకవి శ్రీశైల కాశేశ్వరద్రాక్షారామనివాసులగు దేవతల పేర్కొనుటగూడ నీయంశమునే స్థిరపఱచుచున్నది. కావున నీయెల్లలనుభ్యస్థమగు ప్రదేశమున మాటలాడుభాష తెలుగునియు నాంధ్రమనియు ప్రస్తుతము వ్యవహరింపబడుచున్నది. రఘువంశములో రఘుదిగ్విజయవర్ణనావసరమున కాలిదాసును, గాజతరంగిణిలో ప్రవరసేనాది దిగ్విజయవర్ణనావసరమున కల్హణ పండితుండును మహాభారతమున నర్జునదేశయాత్రాప్రస్తావమున వ్యాసమహర్షియు నరణ్యమగుటచే వర్ణింపక వదలిన యీప్రదేశము, నన్నయభట్టునాటికి జనపచాలంకృతింబై యుండుటంజేసి సంస్కృతమున లేకపోయినను నర్జున యాత్రాప్రస్తావమునం దీప్రదేశమును వేగిదేశముగా నన్నయభట్టు వర్ణించినను—దీనికి వేగిదేశమను వ్యవహారముగాని యీభాషకు వేగిభాషయను వ్యవహారముగాని రాలేదు. సరివాద్దులలోనున్న అరవము, కన్నడము, కలింగము, మొదలగు భాషల సంపర్కమువలనను నార్యసంతతిలోనివారను సంస్కృతభాషాప్రతిష్ఠులనగు పండితులకు నివాసభూమియగుట వలనను ఈ మన యాంధ్రభాష క్రమక్రమముగా నాగరకభాషావస్థకు వచ్చినదగుటచే నాయాభాషాపదములన్నియు నిందుఁ జేరినవి.

ఈభాషయందు ప్రస్తుతము వ్యవహరింపబడు పదములలో నరవభాషాభవములు, కన్నడభాషాభవములు, కలింగభాషాభవములు, సంస్కృతభాషాభవములును

వేటుచేసినచో నాంధ్రదేశ్యపదములుచాల తక్కువగాను ననాగరికావస్థఁ దెలుపునవిగాను నుండకమానవు. ఈభావకుమున్నే కవిత్వదశయందును వ్యవహారదశ యందును మిక్కిలి యాస్పత్యము పొందియున్న ద్రావిడ కలింగ కర్ణాటకభాషలలోనికే నాంధ్రదేశ్యపదములు చేరినవే నుట అంతసమంజసమైనదిగను విశ్వసనీయమయినదిగను గానింపదు. ఇట్లు ప్రాతివేశికభాషాపదములచే క్రమక్రమాభివృద్ధిమగుచున్న మనయాంధ్రభాష చాలకాలమువఱకు సంభాషణావస్థయందే యుండి క్రమముగాఁ బండితభాషయగు సంస్కృతమునకున్న గుఱోచ్చాఢముగల యక్షుగసమామ్నాయమే దీని కక్షుగసమామ్నాయముగా నేర్పఱుపఁబడినను దేశ్యమగు భాషను సంగ్రహించుటకు మాత్రము ౩౬ అక్షరములు మాత్రమే చాలియుండెను. పండితభాష సంస్కృతమగుటచే వారు మాటలాడునపు డుపయోగింపఁబడుచు వచ్చిన తత్సమపదములకొఱకును, వారుపయోగించుపదములు సరిగా నుపయోగింపలేక యత్కించిద్వికృతిపుర్యకముగా శ్రీబాలపామరజనులచే నుచ్చరింపఁబడు తద్భవపదములకొరకును సంస్కృతామ్నాయమందున్న యన్నియక్షరములును స్వీకరింపవలసివచ్చినవి. దేశ్యపదములు కూడ పామరులచే నుపయోగింపఁబడనలసివచ్చినప్పుడు కొంచెము వికృతిగా నుచ్చరింపఁబడుటచే దేశ్యభవములగు పదములుగూడ మెండైనవి. లేఖనములేక క్షేతముకాకయున్న యేభాషయును నిట్టివికారవేషము వహింపకమానదనుట సర్వజనవిదితమేకదా! ఇట్లక్షరసమామ్నాయమేర్పడినపిదప వ్రాయను చదువను నేర్పిన మనవారు రాజకీయవ్యవహారములయందును కొన్ని కాసనములయందును మాత్రమి భాషనుపయోగించుచు వచ్చిరి. కాని ధర్మశాస్త్రములు, నీతిశాస్త్రములు, ప్రకృతిశాస్త్రములు, రసశాస్త్రములు, మున్నగునవి నర్వదేశివిద్యద్భాషయగు సంస్కృతమునందే రచింపఁ బడుచు వచ్చినవి. ఇంతేల నిత్యమైవుత్తిక కర్మానుష్ఠానమందు క్రియావిధానమున కుపయోగింపఁబడు సంభాషణకూడ సంస్కృతమునందే వ్యవహరింపఁబడుచు వచ్చినది. దీనికి యింకొకకారణముకూడ కలదు. మాటలాడుభాష మా

ర్వజెందు స్వభావము కలదియగుటచే మతవిషయకమగు కర్మలయందేమి వికృతిచేందునోయని ఎన్నడును మార్పుచెందని సంస్కృతమునందే ఆక్రియావిధానమంతయు నున్నయది. ఇక సంభాషణావస్థలోనున్న భాష ప్రతిమనుష్యునందును భిన్నమై కొంతయుఁ బ్రతిగ్రామమునందును భిన్నమై కొంతయు, ప్రతిదేశమునందును భిన్నమై కొంతయు నుండుటచే దేశ్యమనియు గ్రామ్యమనియు నింద్యగ్రామ్యమనియు తద్భవమనియు తత్సమమనియు నైదుభేదములు కలిగియుండెడిది. ఇతరభాషాభవములు ఇతిరభాషాసమములుకూడ నున్నను సంస్కృతభాషాప్రాసానికముకల యప్పటిపండితులవిగుర్తింపలేక యట్టివన్నియు దేశ్యమలేయనియు సంస్కృతము నుమాత్రమే గుర్తింపఁగలుగుటచే తద్భవతత్సమపదములలోనున్న తత్ అను పదమునకు సంస్కృతమనియే యర్థమునుఁ జెప్పఁగలిగిరి. కాని దేశ్యపదములయందు నైటము ఇతిగ భాషాభవములు నితరభాషాసమములు నుండుటచేతను గ్రామ్యపదములయందు దేశ్యభవములుండుటచేతను నింద్యగ్రామ్యపదములయందు గ్రామ్యభవములుండుటచేతను తద్భవతత్సమపదములయందలి తత్పదమునకు సంస్కృతమనిమాత్రమేచెప్పుటకు వలనుపడదు. ఇంతేల వైష్ణవరాజుపరిపాలనము వచ్చినతరువాత తద్భాషాభవములు తద్భాషాసమములుకూడ కొన్ని మనభాషయందు సంగ్రహించినవి. కాబట్టి మొట్టమొదటినుండియు తద్భవపదములను తత్సమపదములను చేర్చుకొను నలవాటుగల మనయాంధ్రభాష యాంగ్లేయభవములను యాంగ్లేయసమములను జేర్చుకొనుటకు వెనుదిరుగుట భాషావోనిహేతువుగాని భాషాభివృద్ధిహేతువుకాదు. కొందరు యంతకుమున్ను మనభాషలోలేని యాంగ్లేయపదములు తీసికొనవలయు నుగాని యున్న పదములు తీసికొనరాదని వాదించుచున్నారు. కాని యది యుక్తిసహాయకాదు. దేశ్యపదములున్నను ఆయర్థమును బోధించు తద్భవతత్సమపదములు నన్నయభట్టారకాదులు పరిగ్రహింపలేదా! చూచు ధాతువుండగా నీక్షించుధాతువు పరిగ్రహింపఁ బడలేదా! అట్లని యావదాంగ్లేయపదములు నాంధ్రభాష

లో జేర్చవలయునని నాయభిప్రాయముకాదు. ఏపదార్థమును వచించు పదములులేవో నెక్కుపదములచే జెప్పబడు నభిప్రాయములు యేముక్కుపదముచే చెప్పబడునో ఏపదములు కాస్త్రసంక్షేపములో—అపియల్లననిశ్చంకముగా జేర్చుకోవలయునని నాయభిప్రాయము. నీచజాతులవారు మాటలాడు నింద్యగ్రామ్యమునకుగూడ వ్యాకరణము లేకపోలేదు. వాండ్రును ఏకవచనమునకు బహువచనము, కర్తాకు కర్మ, కర్మకు క్రియ, మస్తికి తృప్తియ, తృప్తియకు పంచమి మాటలాడరు. కాని ఆ పదములు వర్ణగమవర్ణలోపవర్ణ్యత్యయాదులచే వికృతములైనవగుటచే ప్రచారగావ్యములయినవియు, నుత్తరజాతి నాగరకభాషలో గలుపదగినవియు కాకపోవుటచే నింద్యగ్రామ్యములుగా నుపయోగింపలే నిషేధించినారు. కాని యుత్తమజాతి నాగరకపండితులు స్వేచ్ఛగామాటలాడుభాషనుగూడ దానివలె ప్రచారగావ్యము కాదనటకంటె తిప్పపని యింకొకటిలేదు. భిన్నభిన్నసీమలయందుండి నుత్తమజాతినాగరక పండితులు మాటలాడుభాషయు భిన్నభిన్నముగా నుండటంచేసే యది గ్రాంధికముచేసినచో నొకసీమలోని వాడుకభాష యింకొకసీమలోనివారి కర్థముకాదు. కనుక వాడుకభాష గ్రాంధికతావస్థకు లగదనుకారణమే ఆభాష గ్రాంధికతావస్థకు లేదగినదని చెప్పటకు కారణము. ఏమన అట్లు గ్రాంధికతావస్థకు చెచ్చుటచేతనే యది యెల్ల సీమలవారికిఁ దెలియునుగాని లేకున్నంతకాలము యేసీమలోని దాసీమలోనేయుండను. ప్రస్తుతిము గ్రాంధికతావస్థజెందిన యితరజేశ్యపదములు మనకుఁ దెలియుటకు కారణము గ్రంథములేకదా! అట్లు తెలిసికొందగిన యితరజేశ్యపదములు మనగ్రంథములయందెన్నెన్నో కలవు. ఒక్కొక్కసీమయందలి వ్యావహారికభాష యొక్కొక్కతీరుగానుండును. అందును ఒక్కొక్కతెగవారి సంభాషణ మెక్కొక్కతీరుగా నుండును. అయినను నుత్తమజాతి నాగరకపండిత సంభాషణముమాత్రమతిస్వల్పభేదములతో నొక్కతీరుగ నేయున్నది. అట్టిసీమలయందలి నాగరక సంభాషణభాష యంతయు గ్రాంధికభాషయైనచో క్రమముగా సర్వసీమలసంభాషణభా

షకును నైక్యము రాగలదు. అట్టిభాషయందు వ్రాయబడిన గ్రంథములు చదివినకొలది నీచజాతిసంభాషణభాషయు నుత్తమజాతిసంభాషణభాషాదేశము పొందును. సర్వసీమలలోని వాడుకభాషలు సర్వసీమలవారు గ్రంథములయందు వ్రాయగలిగెనని అప్పుడు దీనికంగూడ మంచివ్యాకరణముపుట్టును. అప్పుడు ప్రాచీన నవీనభాషలు రెండింటికి నైక్యము సంభవించును. దానిచే సరస యాంధ్రభాష కితోధికోన్నతావస్థ పుటించును. లేనిచో సంస్కృతభాషవలె శాంధ్రభాషయు మృతావస్థలోని కివచ్చుటకు సందియములేదు. ఇతరభాషాసంపర్కము తోనభివృద్ధిచెందుచున్నంతమట్టు కేభాషకును సంపూర్ణ వ్యాకరణముపుట్టుదు. ఏభాషయందుగాని వ్యాకరణము భాషను నిర్బంధపరచినచో అది స్మృతిభాషయగునే కాని యస్మృతిభాషకానెరదు. భాషయభివృద్ధియైనకొలది వ్యాకరణమునూడ నేభాషకభివృద్ధివగనో యిది యే అస్మృతిభాష. ప్రస్తుతిము తెలుగుభాషకున్నయల్ప వ్యాకరణముచే సంభవణభాషాపదము లనేకము లపభ్రంశములని తోచకమానవు. పదమలేకవు తెలియంతయు నపభ్రంశప్రాయమే. అదియంతయు నుస్థమై ప్రక్రియాభిగమమాత్రము దుష్టమనట యేమి వాద్యము! కావున నభివృద్ధియగు భాషకెన్నడును నిర్ణీత వ్యాకరణముపనికిరాదు. అభివృద్ధియగుచున్న శరీరమునకు చిన్నతనమునాటి చొక్కాయములు పనికిరావు. క్రొత్తక్రొత్తచొక్కాయములు శరీరపరిమాణము ననుసరించి కుట్టంపవలసినదే. అందరును విద్యావంతులు కావలయునని కోరు నిక్కాలంబున నిర్బంధప్రాధమికవిద్య యవసరమని పోరు నీసమయంబున కులభతైలిగల వ్యావహారిక భాషగ్రంథములు కాక యేగ్రంథములు పనికివచ్చును! చిన్నతనమునుండియు కర్లతాడితమగుచున్న భాషకాక యింకేభాష కులభముగా తెలియును! పండితసంభాషణభాషలో గ్రంథములువ్రాయట కారంభించినచోనవి తక్కువజాతిలో అక్షరములు నేర్పినవారు చదువుకొని పండితవ్యావహారికభాష నేర్చుకో గలుగుదురు. అదియు వచ్చినతరువాత ప్రాథభాష నేర్చుకొందురు. ఇట్లు క్రమక్రమముగా భాషాసర్వతమనెక్కుట

కు మెట్లుండవలెను. వాడుకభాషలో గ్రంథములు వ్రాయ మొదలుపెట్టిన పూర్వభాష నశించుననుట పెట్టితనము భాషయందు ప్రాథత అలవాటుపడిన వెనుక నెక్కుడును తక్కువ అవస్థకు రాడు. ఉన్నతావస్థలోనికివచ్చినవాడెప్పుడూ నీచావస్థలోనికి రాడుగదా?

నన్నయభట్టుకు పూర్వరూపం దెటుకంటి గ్రంథములు న్ననో లేనో మనము నిర్ణయించుటకు పీట కనుబడుటలేదు. కాని నన్నయభట్టే తెలిసినంతసేపుకు ప్రథమాంధకావ్య కర్తయని యూహింపవలసి యున్నది. ఇతడు సంస్కృతభాషలోనుంచి తద్భవరూపముగను తత్సవరూపముగను వాడుకలోనుండిన భాషనంతయు గ్రాంథికముచేసెను. సంస్కృతేతర భిన్నాదృశ్యములు సంస్కృతభాషేతర తత్సమములు దేశ్యములుగానే యూహించెను. నన్నయభట్టుకు పూర్వరూపమున్న ఆంధ్రభాషాకాసనములలో దేశ్యములే కన్పించుచున్నవి. కాని సంస్కృతిభాషాభవములు సంస్కృతిభాషాభవములు నున్నట్లుతోచదు. సంస్కృతిభాషాపండితులైన వారు మాటలాడు వాడుకభాషలో సంస్కృతపదములు దొర్లుచు యేరూపములను పొందినవో ఆరూపములే మంచిపదరూపములని నన్నయభట్టు ప్రయోగించినాడు. అంతయెకాని సంస్కృతియు తత్సమమైనప్పుడు గాని తద్భవమైనప్పుడుగాని యిట్లుండుననిచెప్పు వ్యాకరణమే దియు లేదు. దానికి వాడుకయే ఆధారము. వాడుకను పట్టియే ఆపదములు నన్నయభట్టు గ్రాంథికములుగా నన్నియు ప్రయోగించినాడు. నన్నయ పూర్వమందున్న కాసనములలో ఇంచుతోఁ గూడిన సంస్కృతభాషలు కానరావు. అట్టి ఇంచుభాషాభవతోఁ గూడిన సంస్కృతపదము లుపయోగించుటలో నన్నయభట్టు వ్యవహారమే ఆధారము గాని యింకొక ఆధారమేదియు కానరాదు. నన్నయభట్టుయినను దేశ్యపదములు ఎక్కువగా ప్రయోగించకపోవుటకు కారణము వాడుకలోనున్న సంస్కృతపదములన్నియు గ్రాంథికములుగాచేయు తలంపేగాని మఱియొకటి కాదు. తరువాత లిక్కన్నవరకు కవులు నన్నయనే ఆదర్శముగా నుంచుకొనిఁ ఆరేడు

తద్భవ తత్సమములను చేసిన విధముగా తద్భవ తత్సమములను చేసిఁ ప్రయోగించుచు వచ్చిరి. కాని నన్నయమాత్రము వాడుకలోనున్న తద్భవ తత్సమపదములనే ప్రయోగించెను గాని స్వతంత్రించి తద్భవతత్సమ శబ్దములను చేయలేదు. ఈవిధముగా నన్నయచేసిన ప్రయత్నమునను అతని ననుసరించిన యితరకవులప్రయత్నమునను సంస్కృతభాషనంతను తెలుగులోనికి తీసుకొనివచ్చి తెలుగు గామాగుటచే పలుగభివృద్ధికి కారణమైనను దేశ్యపదప్రయోగము తక్కువగుటచే దేశ్యభాష నశింపజొచ్చినది. అక్కడక్కడ దేశ్యభాషలు ప్రయోగించినను తఱచు పదార్థవాచకములగు దేశ్యపదములు నన్నయశకమందు కాన్పింపవు. వాడుకలోనున్నవి కావున దేశ్యక్రియలు మాత్ర ముపయోగింపక తప్పనివయ్యెను. లిక్కన్న మహాకవి ఆంధ్రదేశోత్పన్నుడగుటచేత తనకవిత్యైందు శక్తిమైనంతసేపుకు పదార్థవాచకములగు దేశ్యపదములే యుపయోగించెను. కాని వ్యాకరణమునకు మాత్రము నన్నయభట్టునే ఆదర్శముగా చూచుకొనెను. తరువాత మారన కేతన ప్రభృతులు లిక్కన్ననే అనుసరించుచు తఱచు దేశ్యపదములే ప్రయోగించుచు వచ్చిరి. కేతననాటికి తెలుగుప్రయోగములే శరణములుగాని వ్యాకరణము మాత్రము లేదు. అప్పుడు ప్రయోగము లెంతిష్కరించున్ననో అంతసేపుకు వ్యాకరణము వ్రాసెను. నన్నయభట్టు వాడుకలోనున్న “ఏడ” అను పదమును ప్రయోగించినను కేతన్న కాసంగతి తెలియక “ఏడ” గ్రామ్యరూపివ్రాసినను, ఇతరకవులు ఆపదప్రయోగము మానలేదు. దానిచే వాడుకే చలముగానున్నదిగాని వ్యాకరణము చలమైనది కాదని తేలుచున్నది. తరువాత శ్రీనాథాదులు పెద్దపెద్ద సంస్కృతభాషా పండితులగుటచే సంస్కృతభాషనే తెలుగుగా వాడుచువచ్చిరి. రానురాను దేశ్యపదములు నశించి తద్భవ తత్సమరూపమైన సంస్కృత భాషయే తెలుగుగా మారినది. ప్రస్తుతము దానికితోడు ఇంగ్లీషు భాషకూడ కొంతకలియుటచే నానాటికి సంస్కృతపదములు, ఇంగ్లీషుపదములు తప్ప తెలుగుపదములే నశించును. కావున వాడుకలో ప్రజలు మాటలాడు పదము

లుగూడ గ్రాంథికములు కావలెను. దానిచే ఆంధ్రభాషాపదములు పెక్కులు వైకవచ్చును. లేనిచో నిక కొన్ని సంవత్సరముల కాంధ్రభాష నామావళివై పైన దగుటకు సందియములేదు. విభక్తులుకాక ఆంధ్రదేశమున సాధారణముగా ప్రజల వాడుకలోనున్న పదములన్నియు గ్రాంథికములు కావలెను. అట్టిపదములు కొన్ని పరిణామములుపొంది ఉచ్చారణవైధిల్యముచే అపభ్రంశములు గానుండుట తటస్థించినను వానిని మంచిదశలోనికి తీసికొనివచ్చుటకు ప్రయత్నించవలెను. గ్రంథములలో నున్నను వాడినచో దాని యధార్థరూపము బయటనే పడును, లేదా అదియే దానికి మీపరుగును. దాని కేమియు భావకు లోపము రాదు. పదమునది పదార్థమును తెలియజేయుసంజ్ఞగాని వేరొకటికాదు. ఏపదమెట్లున్నను దానివలన పదార్థము తెలియవలెను. ఏపదమువల్ల నిస్సంశయముగా పదార్థము తెలియునో అదియే సాధునగును. ఇక వ్యాకరణము దానిని సర్వదేశము లొకవిధముగానే వాడుట కుపయోగించును. అట్లుకానిచో ఎవరివైపునవచ్చినట్లు వారు మాట్లాడుటయు దానివలన పదార్థము తెలియకపోవుటయు తటస్థించును. ఏపదమును ఒక్కరితీ పెక్కుమంది వాడుదురో అది సాధువైనపదమే. దానిని సాధించు వ్యాకరణము లేకపోయినను యున్నట్లే. కనుకనే శబ్దసిద్ధి లోకంబు వలన తెలియునని చెప్పబడియున్నది. నన్నయభిప్రాయంబు సంస్కృతవ్యాకరణము ననుసరింపవలసిన వాడైనను “ద్రుపదపురంబున కరుగునది” “పయనంబు పోవువారు” “వానికిట్లనియె” “బృహస్పతికిచ్చె” “నీవిఘ్న వచనంబులకు వెఱుచుటెట్లు” “అని యరచుచున్న దానికి యనఁగఁగూడ కరుణించి” “వానికినియె” “నీ పరాక్రమంబునకు మెచ్చితి” “మానవులకు విశిష్టలమై” “హయంబులు సాధనంబు” “ఒరులచేఁ గొనఁగొనొల్ల” “వేదవేదాంగ సారంగుండైన భారద్వాజుఁబ్రస్తుండ” ఇది మొదలయిన పదములయందు లోకముననుసరించినచో ఒక కారకమున కింకొక కారకము ప్రయోగించెను. దీనికి లోకమట్లు వాడుచుండుటయే కారణముగాని వేఱుకాదు. తరువాత ఆప్రయోగముల ననుసరించి వాడుకలో నిట్లు

న్నదని గ్రహించి చిన్నయనూర్వాదులు తగిన వ్యాకరణములు వ్రాసిరి. అట్లే ప్రస్తుతము వాడుకలోనున్న ఆంధ్రభాషకుగూడ వ్యాకరణము వ్రాయుటకు వలనపడకపోలేదు. చూడుడు భావార్థమునందున్న “చేయుట” అను పదమునకు మారుగా “చేయడము” అనురూపము. వాడుకలో నున్నది. ఈరూపము అన్ని ధాతువులకు నిట్లే మారియున్నది. దానికి డప్రత్యయము అంత్యమున కికారాదేశము విధించుకొందుము. భాషపుట్టిన తరువాత వ్యాకరణము పుట్టునుగాని వ్యాకరణము భాషను పుట్టింపదు. ఒకరితీగా కొన్ని పదములు వాడుకలో నుండుటచేసి బుద్ధిమంతులు దానికి తగిన నూత్రములు కల్పించినచో నున మెఱిగిన కొన్ని పదముల నా నూత్రమే సాధించును వాడుకనగా అనేకమంది పదసౌష్ఠ్యము మెఱిగిన విద్వాంసులు వాడుటగాని వ్రాయుటగాని ఎవరో ఒకరిద్దరు వాడుట వాడుకకాదు. “వచ్చేవాడు” “అనేవాడు” “వెళ్లేవాడు” “ఉండేవాడు” ఈ పదములు తద్ధర్మాధికవిశేషణకారమునకు ఏకారము వచ్చును అని నూత్రమున్నట్లు మనము గ్రహించగలిగితే మేని సాధువులని గ్రహింపవచ్చును. దీనికి అజాదిపదంబులు పరంబగునపుడు టుగాగమము వచ్చును, అని గ్రహించిన “వచ్చేటప్పడు” “అనేటప్పడు” “వెళ్లేటప్పడు” “ఉండేటప్పడు” అను రూపములు సిద్ధించును. ఉకారాంతములైన “చేయు” “నేయు” “పోయు” “ఱోయు” మొదలయిన ధాతువులకు క్వాద్ధకమునందు సకారము వచ్చినట్లే తద్ధర్మాధికవిశేషణమునకు గూడ సకారము వచ్చుచేత “చేసేవాడు” “నేసేవాడు” “పోసేవాడు” “ఱోసేవాడు” ఇత్యాది రూపములు సిద్ధించును. దీనివలన ఒక రూపమునకు రెండురూపములందు ట తటస్థించునుగాని భాషకేమి లోపముకలదు! ఇంతకు మున్ను మనము సాధుపదములనుకొనుచున్న పదములలో “చేయుచున్నాము” “చేయుచునున్నాము” అని రెండురూపము లుండుటలేదా! మఱియు నీ ప్రాకృతాంధ్ర భాషలో పూర్వాంధ్ర భాషచే రాజాలని యధాముగూడ వచ్చుచున్నది. “వస్తాడు” దీనికి తత్పుక వచ్చునని భవిష్యదర్థము బోధ్యమగుచున్నది. దీనికి

కాలత్రయమును బోధించు “వచ్చుక” అను పదమే కదా ఉపయోగింపవలసినది. అట్టి అర్థమును నిస్సంశయముగా బోధించు శబ్దమొకటి పండితులచే వాడబడుచున్నప్పుడు, అన్ని ధాతువులకు నట్టి సజాతీయ రూపమే యున్నప్పుడు, దానికొక వ్యాకరణమువ్రాయటకనువై యున్నప్పుడు, అది అపభ్రంశపదమెట్లుగును ! మఱియు అకారాంతమైన పదములయందలి నకారము ఊపించి తత్సూర్య కారమునకు దీర్ఘము వచ్చుచున్నది. “చేసినక” “వెళ్ళినక” “తిట్టినక” “కొట్టినక” “చేసినా” “వెళ్ళినా” “తిట్టినా” “కొట్టినా” దీనివలన నకారాంతములనిగూడ తెలియుటకు గుర్తగుచున్నది. మఱియు సమచ్చనొకారములకు “నీ” అదేశము వచ్చుచున్నది. “చేసిన్ని” “కొట్టిన్ని” “తిట్టిన్ని” మఱియు నీ నకారద్వయముమీది యచ్చు దాని పూర్వాచ్చు ననుసరించి మారుచున్నది. “వాడున్ను” “వీడున్ను”. విశేష్యుడు తదధిక “వాడు” పదములోని నకారమునకు లోపంబును అకారంబునకు అనువాసికా కారంబును తత్సూర్యచ్చునకు లోపంబును వచ్చును. “అనుభవించాడు” “నిరీక్షించాడు” “చూశాడు” “వెళ్ళాడు” “పడ్డాడు”. కొన్నిచోట్ల పదమధ్యకారము నకే కాక పదాంతోకారమునకుకూడ లోపము వచ్చుచున్నది. “వెళ్ళాడా” “పడ్డాడా” “వస్తాడా” శత్రుధాకమగు “చుచు” అనుదానికి “మతు”. గాని “స్తు” గాని వచ్చును. “నిరీక్షించుతు” “నిరీక్షిస్తు” “చూచుచు” “చూస్తు” ఈ “చుతు” మాత్రము ఇంచుకుకేగాని అనించుకురాదు.

ఈప్రకారముగా సంస్కృతాంధ్రభాషావేదులగు పండితులచే మన ప్రాకృతాంధ్రభాషకు చక్కని వ్యాకరణము వ్రాయింపవచ్చును. ఇట్టిభాష బాలరకు పఠనీయముచేసిన మనదేశమున కపారమైన ధము కలదు. సంస్కృత గీర్వాణభాషలోనుండి పు

ట్టిన ప్రాకృత గీర్వాణభాషకు మనవారు వ్యాకరణము వ్రాయలేదా? దానియందు గ్రంథములు వెలవడలేదా? ప్రస్తుతమునందు అదియు వాడుకలో లేకపోవుటచే సంస్కృతమునలేనే మృతభాషయైనది. అట్లే మన ప్రాకృతాంధ్రభాషకుగూడ వ్యాకరణము వ్రాయింపుడు. దేశభేదముచే యీభాషకూడ కొంత మార్పుచెందినను ఆ మార్పుగూడ నునము వ్యాకరణమందు నూచింపవచ్చును. మన గీర్వాణభాషయందుగూడ దేశభేదముచే రూపభేదము కలుగుననిచెప్ప నూత్రములెన్నియోగలవు. ఏదైన కానిండు పెక్కు చరిత్రవిషయక గ్రంథములు, ప్రకృతిశాస్త్రవిషయక గ్రంథములు, మన బాలరకు పఠనీయములుగా చేయవలసియున్నవి. మనవారు ప్రాథమిక నిర్బంధవిద్య కావలయునని కోరుచున్నారు. ఇట్టి సమయమున ప్రతిదినము కణతాడితమగుచున్న భాషలోని గ్రంథములు చదువుకొని లోకజ్ఞానము సంపాదించుకోవలసి యున్నది. ప్రజాసామాన్యమునకు బోధపడవలసిన గ్రంథములన్నియు మనవారు వాడుకభాషలోనే వ్రాసిరి. శాస్త్రములకు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానములును కఠినశ్రుబంధములకు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానములును కథలును పెక్కులు వాడుకభాషలోనే యున్నవి. అచ్చుకాకుండ వాడుకభాషలోనున్న వచనప్రబంధములనేకములు మనవారు వ్రాసినవున్నవి. ఉభయభాషాకోవిదుడును మహాకవియునగు శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు వసుచరిత్రకు వ్యాఖ్యానము ఈ వాడుకభాషలో వ్రాసిరి. ప్రజాసామాన్యమునకు విద్యవచ్చుచున్నదనుకొన్న కొలది భాషాశైలి గులభమగుచు వచ్చినది. నన్నయ్య మొదలు నేటివరకు భాష చూచిన, శైలిలో నైదారుమెట్లు కలదిగా నున్నది.

—శ్రీ కొచ్చెర్లకోట వేంకటకృష్ణారావు
బహద్దరు జమీందారు.

బాలుర భావిభాధ్యతలు

(పల్నాటి వీరవాక్యము)

పడుచువారికి బాధి - బలముండబోదు ;
బాలురకును దేహ - బలముండబోదు ;
యువజనుల్ సభలను - నొగిగూర్చుదగదు ;
బాలురు సభలను - పరికింపరాదు ;
కుగ్రవాండ్లకు క్షేచ్ఛ - కూడదెప్పటికి
మంచిచెడుంగల - పనినిచేబింప
దగరు నూ యువకులు ; - తధ్యమింకేల ?
బాలురెందులకును - బనికికాదనుచు ;
బోటుచుందురుగాని - చందసులలను,
తధ్యమయ్యగిగాదు - దనిలిచేబింప,
అది యసత్త్వముమీను - పోయోధులార !

* * * *

పల్నాటిసీమను - బలించినట్టి
యనుగుభుపతిగల్గితి - మైగ బ్రహ్మన్న
నూనుడొబలండు, - శుభగుణుడొకడు ;
గాగ్ధేయుజన్మంబు - గాచినగాము ;
సౌమిత్రిప్రాణంబు - సాక్షివహనుము ;
ద్రోణునెదుర్కొన్న - జాణ సౌభద్రు,
దురకమాకలబాక - దోలుబిబాది,
బుస్సికిభయమును - బుట్టించిమించి
వెలయు, బాలుండైన - వేంగళరావు,
యవనులనోడించి - యాంధ్రగుండలిని
స్థిరతనిల్పిన కృష్ణ - నేవగ యాది ;
యోధుల, బ్రాజ్ఞుల, - సురుగుణయుతుల
బోలగాజాలిన - పూర్వవర్తనండ ;
“బాలచంద్రుండ”ను - పల్నాటివీరు
“దేవేనిమిదిహస్త - యేండ్లకుమున్నె
బాలురకునుగల - భావిభాధ్యతల,
బాలురకునుగల - ప్రస్తుతార్హతల
గూర్చి యిట్టలబల్కె - కోవిదులార !

* * * *

§ “శలిదండ్రులనుబ్రోవ - దనయుడె కలిక
మానాభిమానముల్ - నుగటిమిమించ
బ్రబలింపగలవారు - బాలురెన్నుము
బాలురెన్నెదలు - బల్లిదుల్ వారె ;
బాలురకేవ్వుధి - పరికించిమాడె,
బెద్దలు నుతిచెడి - పిరికివారుదురు ;
పాంచభౌతిక దేహ - పట్టుకొనించు
మనసునలించును - మాటిమాటికిని
వైశ్యులయితెగ్గు ను-తాసిహంబు లుచు
వయసుమీరినవేళ - వచ్చునా బలిమి ?
కీర్తికైనను నప - కీర్తికైనైన,
బాలురవైసుండు - భాగ్యవంతులము” §

* * * *

ఆతనివాక్యంబు - అలించి యింక
నైన పిల్లలచెంప - గొన్నింకురేగి,
బిడ్డలే జాతికి - పేరుదెచ్చెదరు ;
పశుమలే జాతికి - పురువుదెచ్చెదరు ;
యువకులే దేశాన - కున్నతిగూర్తు ;
రవ్వారెగాఢుల - నాదరించెదరు ;
సర్వభుభంబులు - సనుకూరుదాన
గాన బిడ్డల జాల - కరుణతోగాంచి
యువకులశక్తికి - నూతనోసంగి
సాకలగనెంచుడో - సజ్జనులార !
దేశబాంధవులార - నీయుతులార !
ధర్మరక్షణులార - ధన్యాత్ములార !
కరుణాంబునిధులార - కార్యజ్ఞులార !
అభివృద్ధి నాసించునో - యాంధ్రులార
విద్యాభ్యులార శ్రీ - విలసితులార !

. సత్తెనకలి హనుమంతరావు.

ద్వితీయ కృష్ణామండల గ్రంథాలయ ప్రతినిధుల మహాసభ. *

ఆగ్రాసనాధిపతిగారగు కోటగిరి వేంకటకృష్ణారావుబహద్దగువారి ప్రారంభోపన్యాసము.

ఆర్యాగ్రేసరులారా! సభ్యులారా! ఆంధ్రకవులలో నుత్కృష్టులగు పింగళి నూరన, సిరిప్రగడ ధర్మనామా త్ముడు, ములుగు పాపయారాధ్యుడు మొదలగు మహాకవులకు జన్మస్థానమగు నీకృష్ణామండలమునుండియే ఈ గ్రంథాలయ ప్రతినిధులు సమావేశమగుటయు, జాగ్రత్తపములకు చారిత్రోపయోగకరములగు కాస నాదులకును వెలవగు నీజన్మయ్యపేటలోన ద్వితీయ కృష్ణామండలగ్రంథాలయ సభ నొనరించుటయు, మిగుల నొప్పియున్నది. పండితవేత్తలమగు నీసభాస్థానమున, గ్రంథాలయములయొక్కయు భాషాస్థితిగతులయొక్కయు బాగోగులు చర్చించి వాకొనగల మహామహు లీ సభను పలుపు రలంకరించుచుండ నాక్షయగ్రాస నాధిపతిత్వమొనంగుట మీకు నాయందుగల యసార వాత్సల్యమువలననేయని తలంతును.

ఏనిందుల కి నర్హుడనని యెరింగియు బహుజనాభి ప్రాయమునకు భిన్నముగఁ జరిగింపనోపక సాహసించి ప్రారంభోపన్యాస మొనరించుచున్నాఁడను.

ఆంధ్రవాఙ్మయము.

మనము ప్రకృతము చర్చింపఁబోవు నంశము ఆంధ్ర వాఙ్మయమునకు సంబంధించినది. కాన నాంధ్రభాషాస్వ రూపము, ఆంధ్రభాషాస్మృత్యము, లోనగు నంశములు విచారింతుము. ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము విచిత్రముగ ను న్నది. ఆంధ్రభాష యంతకాలముక్రింద గ్రాంథికభాష యైనదనిగాని, యాదికవి యతఁడనిగాని, భాషాద్యవస్థ యిటులున్నదనిగాని, వాకొనుటకుఁ దగినయాధారములు కానరావు. కాని ఆంధ్రదేశప్రశంస యు నాంధ్రులప్రశం సయుఁ బ్రాచీనగ్రంథములయందు నాలుగువేలసంవత్సర

ములకులైకాలమునుండి కానవచ్చుచున్నది. మహాభారత మున వ్యాసమహర్షి "ఆంధ్రాః శకాః పులిందాశ్చ యవ నాశ్చనరాధిపాః" అని యాంధ్రులఁ బ్రశంసించియున్నాఁ డు. రామాయణమున వానీకమహర్షి "తన్నవాంధ్రాశ్చ పుండ్రాంశ్చ చోళాక్ పాండ్యాక్ సకేరళాక్" అని కిష్కింధాకాండమున నాంధ్రదేశమును బ్రశంసచేసి యున్నాఁడు. దీనిబట్టి ఆంధ్రదేశము రామాయణ భార త రచనాకాలమునకు ఆనఁగా క్రి. పూ ౪,౦౦౦ సంవత్స రముల క్రిందనే ప్రశంసార్హముగ నుండుటచే నాంధ్రు లు ఆర్యావర్తమున జరకాలము నుండి నివసించుచుండి రని తెలియుచున్నది. కాని యాంధ్రులందఱు వాకాల మున మనమిపుడు వాఁడు తెలుగునే మాటలాడుచుండి రనిగాని, వాఙ్మయమప్పటికే సంస్కరింపఁబడెననిగాని, ఆంధ్రభాష కప్పటికే వర్ణమాల సృజింపఁబడెననిగాని వాకొనుట కాధారములు కానరావు. ఆంధ్రవంశ్యులగు రాజులు నాగరికులై క్రీస్తుశకాబ్దమునకు మూడువందల సంవత్సరములకుఁ బూర్వమునుండి యించుమించుగా నాలుగైదువందలసంవత్సరములు మగధ, కర్ణాట, మహారాష్ట్ర, ద్రావిడ దేశములు పాలించిరి. వీరలకు ముఖ్య రాజ్యస్థానము మగధరాజ్యములోని పాటలీపుత్రమైన ను, రెండవ రాజ్యస్థానము ఆంధ్రదేశమధ్యమున నున్న గుంటూరుమండలమునకుఁ జేరియున్న ధరణికోట. దీని నే యాకాలమున ధాన్యకటకమని ప్రాచీనులు వ్యవహ రించి యున్నారు. ఆకాలమున నాంధ్రరాజులందఱు తమకాసనాదులు ప్రాకృతభాషలో వ్రాసియున్నారు. అట్టికాసనములు ధరణికోట, భట్టిప్రోలు, ఘంటసాల లోనగుచోటులఁ గానవచ్చుచున్నవి. పిమ్మట మనదేశ ముపాలించిన పల్లవులు, చోళులు గూడఁ దమకాస నాదికములఁ బ్రాకృతవర్ణములతోఁ బ్రాకృతభాషలోను

* ఈ సభ ౧౯౧౭ నం. ఏప్రిలునెం ౨ వ తేదీన జగ్గయ్యపేటపట్టణమున జరిగినది.

గ్రామిణులముగ గీర్వాణభాషలోను రచించుచు వచ్చిరి. గీర్వాణభాషలోనున్న యాకాలపు కాసనములు గూడఁ బ్రాకృతపదభూయిష్టములుగాఁ గానవచ్చుచున్నవి. దీనింబట్టిచూడ వ్యవహారాదికములకు, లేఖన వ్యవహారములకు నాకాలమునఁ బ్రాకృతమే ప్రధాన భాషగఁ బరిగణింపఁబడెననుట నిర్వివాదాంశము. ఆంధ్ర భాష ఆకాలమున నున్నటులఁగాని భాషాస్వరూప మాకాలముననుటలున్నదనిగాని వాకొన నవకాశములు కానరావు. ఆంధ్రకవిత్వముగూడ నాకాలమున నున్నదనుట కాధారములేదు. నన్నయ్యభట్టాగ్రకుఁకుఁ బూర్వమున నేకాననమందుఁగాని యాంధ్రగద్య వద్యాత్మకమగు కాసనములు కానరావు శ్రీ. శ. ౯౧౦ ప్రాంతములలోని యధ్యక్షులని కాసనమొకటి బెనవాడలో నున్నది. అది ఆంధ్రభాషలో వ్రాయఁబడియున్నదిగాని భాష యిప్పు టియార్ధిప్రముతోఁగాని నన్నయభట్టాగ్రక ప్రముక్తమగు నాంధ్రముతోఁగాని పోలుటలేదు. గ్రంథాంతము మధ్యాహ్నములో నిండి కర్ణాటపదభూయిష్టమై యున్నది. అంతకుఁ బూర్వముననున్న యాంధ్రభాషాస్వరూపము మనకిట్టిదని తెలిసికొన నాధారములు బొత్తిగ లేవు. ప్రాచీనకాసనములలో పదియవశతాబ్దప్రాంతముల నుండి ఆంధ్రవాక్యములు హద్దులలో మాత్రము కానవచ్చుచున్నవి. అవియు మనయాంధ్రభాషతో బొత్తిగఁబోలవు. శ్రీ. శ. ౧౧ శతాబ్దమునాటి మల్లపిఠ్యవర్ధనుని ఎఱుపలికాసనములో “దక్షిణం ఉలావతిని వ్రాతసిన్ధు వబమాణందూటి దక్షిణమించి పోయి తూర్పించి అగ్ని బత్తులగట్టు పోంగా గొల్లనిగట్టుచేరి దక్షిణమించి” అని హద్దులువ్రాయఁబడియున్నవి. ఆసంస్కార హీనుఁడు భాషకు సంస్కారయుక్తిమగునిప్పటిభాషకు మిక్కిలి వ్యత్యాసము కానవచ్చుటచే రమణమి యాంధ్రకవిత్వము శ్రీ. శ. ౯౦౦ ప్రాంతముల జనించెననియు, భాష అప్పు టికి సంస్కారశూన్యముగ నుండెననియు రామరాను భాష యభివృద్ధిపొందెననియు గూహింప నవకాశము కలుగుచున్నది. పూర్వము నానములుగఁ ద “బొడ్డియ దామపియ, పేరియ, నన్నియ, నల్లియ, మొదలగు ప్రాకృత సంప్రదాయానుసారములగు, ఇకారములతోఁ

గూడి యున్నవి. కొన్ని కాసనములలో “మయ్యలికుట్టు, పొలగరుసు, వబమాణం, మయ్యలికుంట్లాన” అను కొన్ని యపరూపప్రయోగములు కానవచ్చుచున్నవి. సర్వ లోకాశ్రయుని చందలూరు కాసనములో “వంగ్రిబో యాయ కొళ్ళపుటోబోయాయ, పిదెనబోయాయ, కులియిదబోయాయ” అని బోయపదము బ్రాహ్మణుల కుపయోగింపఁబడినది. వంగ్రి, కొళ్ళపుట, పిదెన, కులియిద— యివి బ్రాహ్మణనాచుములు. దీనిచే శ్రీ. శ. ఆఱవశతాబ్దాంతమందలి యాంధ్రభాషస్వరూప మిట్టిదని నేలుచున్నది. ఇనకుఁ గానవచ్చినంతవఱకు నన్నయభట్టాగ్రకుఁడె కవులలో మొదటివాడని తోచుచున్నది. అంతకుమున్నాంధ్రకవిత్వము లేకపోలేదుగాని సంస్కార శూన్యముగ, నితరభాషాపద సాంకర్యముతోఁ గూడి నియును కుశీన్యముగ నుండెననియు, నన్నెచోడులు మువ్వరు శ్రీ. శ. ౯౧౦ మొదలు ౧౨౧౦వఱకుండుటచేతను, భాగవతముకంటె కుమార సంభవము నాగరకతగాఁ గానవచ్చుటచేతను నన్నెచోడకవి నన్నయభట్టాగ్రకున కీనలివాడనియుఁ బోవును భ్రాంతిపడుచున్నాను.

ఆంధ్ర భాష

నియమహీనమగు నీయాంధ్రభాషకు మొదటికవి నన్నయభట్టాగ్రకుఁ డనుకొందము. భాషకు బుర్రాణముగము నన్నయభట్టాగ్రకుఁడు మొదలు శ్రీనాథకవివఱకునియు, శ్రీనాథకవిమొదలు కూచిపూరి లిచ్చుకవి ఆడిదమునూరి కవుల వఱకుఁ బ్రబంధముగఁపనియు, ఆవలిదిస్వతంత్రయుగమనియు భావితము. పురాణ యుగమునఁ గవిత్వమువాచు భాషకుఁజేసిన మేలని ర్వాచ్యము, అనితరసాధ్యము భాగతకవులు పురాణాంధ్రీకరణమునఁ జూపిన నూతనమార్గములు స్వతంత్ర వృత్తులుకవితాచమత్కృతులు ననుసరించి కేతన, మారన, అనంతామాత్యుఁడు లోనగుమహాకవు లుద్బంధములు వ్రాసిరి. భాషయుక్తపరిపూర్ణావస్థ శ్రీనాథునికాలమున మిగులవైభవోపేతముగ నుండెను. ఆకాలపుఁ గవులందఱు నియతి తప్పకుండ, నాచితి తొలగకుండ, వాఙ్మయము చెడకుండ దేశ్యపదములు గ్రంథములుగఁ

జేసి భావను మిక్కిలి కృద్ధిలోనికిందెచ్చిరి. ఆంధ్రభాషకు గీర్వాణసమ్మేళనము తగినంతవఱకుంచి మధురమగు మార్గముగ గనిపెట్టినవారిలో నాద్యుండ నామతమున క్రి. శ. ౧౮వ శతాబ్దమున సుప్రసిద్ధుడని పేరందిన అనంతా మాత్యమహాకవి. ఇతఁడు భోజరాజీయమున నూతనమార్గములు త్రొక్కి నూత్న భావములతోని భావనాశక్తి కవిత్వమునకంతవఱ కయేర్పాసముల నెంతెంతయంద వలయునో విరళముగాఁ దెలియునటుల సవ్యవగు కథాకల్పనము తన భోజరాజీయమునఁ జూపి యున్నాఁడు. ఒక అనంతామాత్యుడే యనలే! నన్నయ మొదలు శ్రీనాథునివఱకు భాష సుతూణగ్రంథములతోడను, నూతన వికాసముల తోడను, ఉద్బంధములతోడను తెలుగుయిందెను. ఆకాలముననే ప్రబంధముగ నూచన లుత్పన్నమయ్యెను. జక్కనమహాకవి వర్ణనా భూయిష్టముగ విక్రమాగ్రచరిత్రము వ్రాసెను. ప్రబంధ చిహ్నములు తగుమాత్రముగూర్చి పిల్లలకట్టి పినపిఁగ భద్రుఁడు శృంగారశాకుంతలము రచించెను. శ్రీనాథకవి స్వతంత్రపద్యరచనతోడను గీర్వాణవాక్యమయంబగు ధారతోడను గ్రొత్తరీతిని నైపథ్య, భీష్మంధ, కాశీఖండదుల రచించెను. ఈమువ్వర కవులతోవలల తీసికొని పెద్దనాదికవులు ప్రబంధముగ శక కర్తలైరి. నిజమునకుఁ ప్రబంధయుగకవులకు ధారకు శ్రీనాథమహాకవియు, వర్ణనాంశములకు జక్కనమహాకవియు, కథాకల్పనమునకుఁ బిఁగిరభద్రమహాకవియు మార్గదర్శకులుగఁ బ్రత్యక్షమైరి.

ప్రబంధములు.

ప్రబంధముగమున సర్వవిధముల మొదటివాడఁ గెదదన. ఈయన పురాణకథలను ప్రబంధములుగ నెటులమార్చవలయునో, జౌచితి యెటుల గాపాడవలయునో, వర్ణనాంశము లెచట పెంచవలయునో, పాత్రపోషణ మెటులజేయవలయునో చక్కగ వాకొనునట్లు మనచరిత్రము వ్రాసియున్నాఁడు. “అచటఁ బుట్టిన చివురు కొమ్మైనచేత” అను పెద్దనగారి వాక్యమే యాయన యున్నత కవితానిపుణతను సూచించును. రసపుష్టికొఱ

కీ కవిరాజు వరూధినిప్రవరాఖ్యుల సంభాషణమునందు చూపిన స్వభావోక్తు లనితరసాక్ష్యములు. ఈకాలమున నే “శబ్దభాషలందు తెలుగులెన్ను” యను పవిత్రవాక్యము వెల్లడించి సంప్రాగ్ధ భావాకరమగు విష్ణుచిత్రియము ప్రబంధముగ సంప్రదాయవర్ణనములతో శ్రీకృష్ణరాయల వారు రచించిరి. రాను రాను ప్రబంధయుగమున భాష కేకమాత్రము కలుగినాగల్గించెను. భట్టుమూర్తి శేషలకు శబ్దచిత్రములకుఁ పాటువడి ప్రబంధయుగమున కష్టపడి సాతనమార్గము తీసెను. అవలివారందఱు భట్టు మూర్తిననుసరించి శబ్దచిత్రములకు యనుకాదులకు శేషలకుఁ పాటువడసాగిరి. పింగళి సూరకవి కాలముననైన నేమి, రామరాజభూషణుని కాలముననైన నేమి రహమి క్రి. శ. ౧౬గఁ ప్రాంతములలో ద్వ్యర్థి కావ్యములు బయలుదేరెను. రామరాను శ్రీర్థి కావ్యములు బయలుదేరెను. భాషకు పెక్కు మార్పులు సంభవించెను. చరిత్రొందఱు “చరి. అవుననఁ గావ్యపంక్తి పది యుద్ధములకొరచియింప నేర్తు” నని ప్రతిజ్ఞలానర్పిరి. అప్పటినుంచియే కవులందఱు ప్రబంధయుగమున భాషాసౌక్యము నుఱచి గీర్వాణమయముగ బద్యములు వ్రాయుచు శబ్దచిత్రములకు, శ్లేషలకు గర్భకవిత్వములకు, ఓష్ఠ్య, నిరోష్ఠ్యకవిత్వాదులకుఁ జొరబడిరి. కాని యీ కాలమున పింగళి సూరకవిమాత్రము భాషకు ఇంతయనరాని మేలొనరించి కళాప్రాగ్ఘోషయము, రాఘవపాండవీయము; ప్రభావతి ప్రద్యుమ్నము రచించి భాషాప్రపంచమున కాశ్వతథాయగని కీర్తికేళుడయ్యెను. పింగళి సూరకవివంటి మహాకవులు మఱియొకరిద్దఱాంధ్రభాషకు లభించినయెడ మనభాష సాటిభాషలకంటె యొక చేయి మిన్నయయ్యెడిది. పింగళి సూరకవి కీవల కవులందఱు కేవలవర్ణనములతోడను దీర్ఘ సమాసకలితములగు పద్యములతోడను జౌచిత్వత్యాగముచేతను గ్రంథము వ్రాసి భాషాప్రపంచమున పాఠజల్లిరి. శ్లేష, కావ్యములు, నిరోష్ఠ్యకావ్యములు, గర్భకవిత్వములు, సూరకవి కీవల నే బయలుదేరెను. ఆధునికులలో సుప్రసిద్ధులగు కూచిపూడి తిమ్మకవి, అడిదము సూరకవి లోనగు మహాకవులు కూడ జౌచితికంటె కావ్యములయందు వర్ణనములు

పట్టుదలతో, జీర్ణిరి. ఈనర్హకయుగమునే స్వతంత్రము గముగ భావించితిని. పలువురు లక్షణోల్లంఘనము, గుణ విసర్జనము, రసాభాసము, కావ్యములలో కుప్పలుగాఁగు ప్పిరి. రాసురాసు యక్షగానములు, గుమ్మటకథలు, వీధి నాటకములకూడ నీకాలముననే యభివృద్ధిలోనికివచ్చెను. ఆంధ్రభాష గ్రాంథికరూపముఁ దాల్చినప్పిట్ట, నిటుల పూర్వోక్తక్రమముగ రూపత్రయముఁ దాల్చెను. పిమ్మట ఆంగ్లేయుల పరిచయమువలనను, క్రమప్రాప్తయగు నాగరకవివలనను మనభాషకుఁ బూర్వార్థములు కొంతవఱకుఁ దొలగినవి. గర్భకపిత్యములు, చిత్రకపిత్యములు, యమకాదులు, కళతారసభంజకములును గల కావ్యములు నశించెను. నానా భావన యాంధ్రుల హృదయదర్శనమునఁ బ్రతిఫలించెను. భాషకు పిన్నగ్రంథములు తప్పములయ్యెను. గీర్వాణనాటకములకుఁ దెలింగింపులు బయలుపెడలెను. రాసురాసు భాషగూర్వవర్ణలదొలంగి నేటికి కొంతవఱకు నూతనవికాసము వహించెను. ఇప్పటికి సర్వాంగసుందరములగు కావ్యములు, భావబోధకములగు నవనకావ్యములు, పూర్వల పరిశీలనములఁ దెల్పుచరిత్రములు భాష కావశ్యకములై యున్నవి. ప్రాచీన కవుల సంప్రదాయములు వారల గ్రంథములు నేటికవులకుఁ గొన్నికొన్ని తావుల మాగ్గదర్శకములు కావలసినవచ్చెను. ప్రతికక్షిక దగుపాటి విమర్శజ్ఞానము చరిత్రజ్ఞానము వలనమానకాలమున నావశ్యకముగ నుండవలసినవచ్చుటచే భాషాసేవకులకు గ్రంథాలయములలో నక్కఱకలెను. ముద్రితగ్రంథములన్నియు ప్రతికవియు సేకరించుకొనుటయు వ్యయప్రయాసలు భరించుటయు జనసామాన్యమునకుఁ గష్టముగాఁ దోచనొగెను. ఇట్టిపరిస్థితినిముగల పందొమ్మిదవశతాబ్దముననే ఎన్ని శతాబ్దములక్రిందనో యంతరించిన గ్రంథాలయములు పునరుజ్జాలియ్యు లయ్యెను. ఈ గ్రంథాలయములలోఁ గొన్నిటియందు ముఖ్యముగా లిఖితగ్రంథములు కాసనాద్యాధారములు, దండెకపత్రలు ప్రోగుచేయఁబడెను. మఱికొన్నిటియందు ముద్రితగ్రంథములు మాత్రమే సేకరింపఁబడెను. ఇప్పుడు ప్రతిగ్రంథాలయమువారును విధిగా ప్రాచీనకవుల కృతిములై మాలు

మూలలఁబడి నామరూపములలేక నశింపనున్న యాదికవుల లిఖితగ్రంథములఁ బ్రచురింపఁదగిన యవసరముకలిగినది. జనసామాన్యమునకు భాషయందభిమాన మభివృద్ధి పొందసాగెను. కావుననే విశ్వకంఠ్యముగ మనము గ్రంథాలయముల నభివృద్ధి చేయవలసినవచ్చినది. విద్యాథులకు దేశకునికంటె గ్రంథాలయములెక్కుడు సాహాయ్యము చేయఁదొడంగెను. భాషకు గ్రంథాలయములే జీవనాధారములు.

గ్రంథాలయముల ప్రాచీనత

మనము గ్రంథాలయద్యయము పాశ్చాత్యులవలన నెర్పికొంటిమని మనవారు భ్రమపడుచున్నారు. కాని ప్రాచీనకాలమునుండియు మనదేశమందు గ్రంథాలయములకలవు. ఆకాలమున ముద్రణాది సౌకర్యములు లేవుగాన మిగుల నరుదుగనుండెడిది. ఇప్పటికిని మనము ప్రాచ్యలిఖితగ్రంథాసాధనకై బయలుపెడల నెన్నెన్నియో యముద్రితతాళపత్రగ్రంథములు లభించుచున్నవి. దానింబట్టి యగ్నిహోతాసమానునివం యులలోఁ బూర్వమెవరో యొకపండితుడో యొకభాషాభిమానియో నాపుస్తకముల సేకరించెనియు, బ్రపంచము నాసాత్తములవ్యాపంపఁజేసెననియుఁ దెలియవలన వినుచున్నారము. మన గ్రంథాలయ నిర్వహణమిందు గర్భితమైయున్నది. ప్రాయశః మనకిట్టి చరిత్రాంతములకు కాసనాద్యాధారములుకూడ లభించుచునేయున్నవి. ఆకాలమున విద్యాభిమానులైన శ్రీచంతులగు ప్రభువులు గ్రంథాలయముల నెలకొల్పునేర్పుట కష్టకార్యము కాదనుట నిర్వివాదాంశము. నేటికిని గొన్నికొన్ని సంస్థానములలో బండ్లకొలది యపూర్వతాళపత్రగ్రంథములు కానవచ్చుట యిందులకుఁ బ్రబలాధారము. పూర్వమువలె నిష్పడును గ్రంథాలయములు మనదేశమునఁ గలవుగాని నాటికి నేటికిఁ దెక్కుతెఱంగుల భేదముండవచ్చును. రాసురాసు దేశమున నవనాగరక దళ దినదిసాభ్యుదయముఁ గాంచుచున్నందున గ్రంథాలయముల నిబంధనలధికమై భాండాగారమున కరుదెంచు పాఠకుల కెటుల సంతోషముఁ గూర్పవలయునో, గ్రంథాలయము కర్షకుడు

మొదలు పండితోత్తముని వఱకు జనుల నెటులనాక్షరింపవలయునో, ఆబాలగోపాలమున కెటుల జ్ఞానముఁ బ్రసాదించవలయునో, చక్కఁగ గుఱుతెలింగి ప్రస్తుతగ్రంథాలయాధికారులు సంచరించుటయుఁ-బ్రకృతము ముద్రణాది సౌకర్యములవఱనఁ బోత్తములు సులభసాధ్యములగుటయు- లోనగు నుపయోగములవలనఁ బూర్వము కంటే నేడె గ్రంథాలయములవలన నెక్కుడు జ్ఞానము సంపాదించుచున్నారమని నామభిప్రాయము. మన పూర్వుల యున్నతజీవితాదర్శములగు చరిత్రలు పూర్వమునుండి మనకు లేనందున భరతిఖండమున నెందెందుగ్రంథాలయములు కలవో యోయెటల వృద్ధితీయములఁ గాంచెనో వాకొనవకాశములేకున్నది. గ్రంథభాండాగారములకుఁడఁ బూర్వము మనభరతిఖండమునఁ గలవని వ్రాయుటకుమాత్ర మొకటి యెండాధారములేని మనకు నొంకక పోవు. “నలంద” యను స్థలమున గ్రీ.శ. ౭౧ శతాబ్దమున నొక పశ్చిమిద్వాలయము గ్రంథభాండాగారమునుండెనియు, అసంఖ్యాక సమీపముననున్న భగవద్గీతయొద్ద ౭౨గురు ఉపాధ్యాయులుగల పశ్చిమిద్వాలయము గ్రంథాలయముకలదనియు కాసాద్యాధారములవలనఁ దెలియుచున్నది. ముఖ్యముగఁ బూర్వగ్రంథాలయములన్నియు దేవశీములయందు మతములయందు స్థాపింపఁబడెను. అప్పుడందలి గ్రంథములు నిమ్నజాతులకు లభింపకపోవుటయుఁ గేవల పండితులకుఁ దక్కు సామాన్యుల కాగ్రంథములు లభింపకుండుటయులోనగు నిర్బంధములు నెక్కులు కలవు. క్రమక్రమముగ మనదేశమున మతద్వేషములు ప్రబలుకొలదిని గ్రంథాలయములు, మతములు, విశ్వవిద్యాలయములు లోనగు మానవుల పవిత్రజీవితాదర్శములన్నియు రూపుమాసినవి. నామమాత్రశేషములైనవి. క్రమశః కృష్ణ దేవరాయలు, తిరుమల దేవరాయలు, అనవేమారెడ్డి లోనగు విద్యన్నపులకాలమున భావయు గ్రంథాలయములు పునరుద్ధారణమునొందెగాని, తురుష్కలదాడులవలనను అరాజకములవలనను మనపవిత్రగ్రంథాలయములు పరశురామప్రీతి నొందినవి. అప్పుడే మనకనులముసి పాశ్చాత్యులు మన పవిత్రగ్రంథముల ఖండాంతరములకుఁ జేర్చిరి. ఇంకను

మనదేశమున హృతశేషములగు నుత్తమగ్రంథములకావచ్చుచిత్కముగ లేకపోలేదు. కాన దేశీయులందరు గ్రంథాశ్లేషమునకుఁ గడంగుట యుక్తవిధియని విన్నవించుచున్నాను.

గ్రంథాలయముల కర్తవ్యము.

గ్రంథాలయమన నేదియో, దాని విధానకృత్యము లెవ్వయో జనసామాన్యమునకుఁ జక్కఁగ బోధపడనియెడ గ్రంథాలయముల కర్తవ్యముంగూర్చి ముచ్చటించు టప్రస్తుతము కాదు. ప్రథమమున గ్రంథాలయాధికారు లెట్టివారుగ నుండవలయును? అని విచారింతుము. ప్రతిభాండాగారాధికారియు పాఠకులయొక్కయెట్టిందేహములనేని నివృత్తిజీయఁగల శక్తి సామర్థ్యములు కలవాడై యుండవలయును. వీరు తమ గ్రంథాలయమందలి యన్నిగ్రంథములను విమర్శనాదృష్టితో నామూల్యగ్రము పరిశీలించియుండుట యుత్తమము. లేక తమ గ్రంథాలయమునందలి గ్రంథముల గుణాగుణములైనను బాగుగా నెరింగి యుండవలయును. గ్రంథాలయాధికారి ప్రతిపాఠకుని తనకు సమానునిగ బరిగణించుచు కాంతము, అహంకారభూష్యము లోనగు సుగుణములలోఁగూడఁ బాఠకులకు మార్గదర్శకుడై యుండవలయును. గ్రంథాలయాధికారి తన జీవితము పరమార్థముకొఱకు ధారపోయువాఁడుగను ప్రియవక్తృత్వము కలవాఁడుగను, నిర్భరకార్యవీక్షాపరతంత్రుఁడుగను, పవిత్రప్రవర్తనము కలవాఁడుగ నుండవలయును. గ్రంథాలయాధికారి పాఠకులకు గ్రంథము లొసంగుటయుఁ గ్రమ్మఱ పుచ్చుకొనుటయు మాత్రమే తన కర్తవ్యక్రమని తలంపక, తగుపాటి విద్యాపరిచయము కలవారయ్య భాషాప్రపంచము కన్నెత్తిమాడక తమకుఁగల తెలివితేటల విద్యకై వెచ్చింపని సామాన్యజనులను భాషాభిమానులుగను జ్ఞానవంతులుగను యుక్తాయుక్తవివేకవంతులుగను చేయుటకుఁ బాటుపడవలయును. ఇట్లునుటచే గ్రంథాలయాధికారి విద్యావంతులకు బుద్ధివంతులకు సహాయముజేయ నవసరములేదా యందులేమా! గ్రంథపఠనాశక్తి కలవా రొకగ్రంథాలయముననేగాక యిచ్చ

వచ్చినచోట గ్రంథముల సంపాదించి పఠించి ఫలమనుభవింపఁగలరు. కాన నట్టివారికి మనము చేయవలసినది సహాయమా? అట్టివారు గ్రంథాలయములకుఁ బ్రతినిధులుగ నుండి సమానబుద్ధితో జనసామాన్యమునకు నూతన వికాసముల గూర్చు విద్యాజ్ఞానముల బోధింపుట యుక్తము. మన దేశమునందలి గ్రంథాలయాధిపతు లిట్టి విధు లాచరణలోనికిందెచ్చిన విజ్ఞానము ప్రజల నాకర్షింపక పోదు. గ్రంథపఠనమునం దాసక్తిగల విద్యావంతులకుఁ బుస్తకము లందింపఁగలము. వేద్యకలిగి వననాశక్తి లేని వారి నెటులో యత్న మొనరించి చదువుకొనునటు లానరింపఁగలము. ఇంతటితో మనము కృతార్థులము కాఁజాలము. పాఠ్యులకుఁగూడ వేద్యయందలి శ్రేయో లాభము రెటింగింపవలయును. గ్రంథాలయములు ముఖ్యముగా విద్యాగంధశూన్యలకుఁ బనియొక ప్రమేయ పడే వాండ్రకుఁ జ్ఞానము ప్రసాదించ వలయును. అప్పటికే గాని గ్రంథాలయ గర్భియగు సంకల్పము ఫలవంతముకాదు. విద్యాగంధశూన్యలను యెస్కొపు, మ్యాజిక్ ల్యాంట్రిక్, సీనోమోటోగ్రాఫ్ లోనగు యంత్రములవలనను, హరికథానాటక పురాణో(డ)పన్యాసాది కాలక్షేపములవలనను, కులభగ్రాహ్యములగు నుపన్యాసములవలనను జ్ఞానాభివృద్ధి గలవారిగ గ్రంథాలయములూనరింప దీక్ష వహింపవలెను. భారతీయులలో విశేషైశ్వర్యములలో విద్యయే మిక్కిలి లెక్కనగనబ్బింది. అందు శ్రీవిద్య లేనిదానిలోననే చేరినది. శ్రీలలో నూటికి గోటికొక్కరై యెట్టిగ్రంథమునైన జదివి యధము నైకొనఁగల దేమో. చదువువచ్చిన శ్రీలలోఁగూడ నున్నత విద్యచాల లెక్కన. అట్టివారికి మనము శక్తివంచనలేకుండ దొడ్పడవలయును. మన మిప్పుడు గ్రంథాలయములలోనికి హైందవశ్రీలు వచ్చునటు లేర్పాటు చేయలేక పోయినప్పటికి శ్రీలయొద్దకైనను వారికర్థమగు సద్గ్రంథముల బంపుచు విద్యాభివృద్ధిచేసి శ్రీవిద్య నున్నతిలోనికిఁ దేవలయును. ఇప్పుడు మన యాంధ్రదేశమున నున్న గ్రంథభాండాగారములెవ్వయు శ్రీవిద్యాభివృద్ధికి దృక్పికరముగఁ బనిచేయుటలేదు. మనము శ్రీవిద్యావశ్యకతఁ దెలిసికొని తదభివృద్ధికై ప్రయత్నింతుము

గాక.

జ్ఞానశూన్యులగు పంచ వద్యత్పిరులగు బాలరనే గూడ గ్రంథాలయము లాకర్షింపవలయును. భారతీయులకు గ్రంథాలయములపై ననురాగ వజ్ఞాన దళలోననే కలిగినగాని దేశభివృద్ధిలోనికి రాజ్యాలదు. బాలకులే హైందవాన్నత్య ప్రతిష్ఠానిర్యహణయోగ్యులు కావున వారిని మన మెల్ల విధములఁ గ నైట్టవలయును. బాలరను పాఠశాలాధికారుల సాహాయ్యముచే భాండాగారములకు రప్పించి వాండ్రకుఁ దీటికయైనపుడెల్ల భాండాగారములకు వచ్చునంతటియ భిరుచి కలిగింపవలయును. ఇందులకుఁగాను బాలరకు పయ్యుక్తములగు నాట లేర్పాటుపవలయును. వీరుచూచి యానందించుటకు సద్భావబోధకములై చిత్రములైన చిత్రరవులుగల గ్రంథములను గ్రంథాలయములు సమకూర్పవలయును. వీరికిఁ దెలియునంతటి కులభశైలిలో గొన్ని గ్రంథములు వ్రాయించి చదువుకొనఁగలవారి కొసంగి, చదువుకొనలేనివారి కందలి యంతముల బోధించి, జ్ఞానము కలిగింప గ్రంథాలయములు ముఖ్యముగాఁ బని చేయవలయును. ఇట్టి గ్రంథములు ఆర్యభాషలో నరుదుగ నున్నవి. గ్రంథాలయములలో మహాపురుషులచిత్రరవులు సహకూర్చి వాని వృత్తాంతములు బాలరకు బోధించుచుఁ బఠింపఁగలను. నుత్తీర్ణులగుబాలరకు బహుకృతు లొసంగుచు బాలర విద్యాభివృద్ధి ముఖ్యముగఁ జేయవలయును.

గ్రంథాలయములలో బ్రాహ్మణుడని వైశ్యుడని శూద్రుడని నిమ్న జాతీయుడని భేదము పెట్టుకొనరాదని నాయభిప్రాయము. జాతి భేదములు గ్రంథాలయములం దీవజ్యూతమేని గణింపరాదని సహేతుకముగ కాసింపవచ్చును. సాధ్యమైనంతవఱకు భాండాగారములకు స్వంతభవన మావశ్యకము. ఇవియన్ని యటులుండ సంచారగ్రంథాలయములు నెలకొల్పుట మిగుల నావశ్యకము. సంచార గ్రంథాలయములవలన బల్లెటూళ్ళ పోరులకుపయోగ మెక్కుడు కలదు. ముఖ్యముగా పట్టణవాస్తవ్యులకంటె పల్లెటూళ్ళ

నివసించువారు జ్ఞానసూక్ష్మలుగానుంటుంటే నీ కాగ్యము పల్లెటూళ్ళవారి కెక్కుడుపయోగకరము. మనదేశము నిర్బంధవిద్యకు నోచుకొనలేదు కావున గ్రంథాలయ ములవారు రాత్రిపాఠశాలల నిల్పి, పగలు చదువుకొనఁ జాలని వారలకు తమ వ్యయముతో విద్య నేర్పి, ధగ్మ విద్యాదానమొనర్చి జనసామాన్యమునకు జ్ఞానము ప్రసాదింపవలయును. మఱియు ముద్రితగ్రంథములఁ గొన్నింటిని సేకరించి యొకచోఁ గూర్చినంతనే దానికి గ్రంథాలయమను పేరుపెరుగు. ప్రతి గ్రంథాలయమువారును అముద్రితగ్రంథములను, దాశపత్రగ్రంథములను సంపాదించి గ్రంథాలయముల నలంకరింపవలయును. ముద్రితగ్రంథములను మన నగరు లనేకవిధముల మార్చి మూలకవుల యభిప్రాయముల చెబించియున్నాము. అట్టి సందేహ నివృత్తికై యచ్చుపడిన వేనియొక లిఖితగ్రంథముల సంపాదించవలయును. మన నెద్దలు పఠించు గ్రంథములు కాని దాఁటపద్యములను, ఆఁడుపాఠము, కాఁపులు, సాడు పాటలను సామాన్యులుచెప్పికొను చాఁత్రోద్వేషభక్తములగు కథలకు గ్రంథాలయములు ముఖ్యముగా సమకూర్పవలయును. “ఇంటిపెల్లి రచ్చగెలువవలె” నను సామెల్లాపకమంగుచుకొని న్ననచెయివారికింటికగపడక ఖండింబగములకు దేశాంతములకుఁ బోవనున్న లిఖితపుస్తకములకై తొలుతయత్నించి పిమ్మట ముద్రితగ్రంథములకొఱకు యత్నించుట యుక్తము. మన ముపేక్షయొనరించుకొలంది, అటుకులపైబడి దుమ్ముకొట్టికొని రానురాను వినాశమునొందనున్న నష్టశేషములగు మహాకవికృత మహాగ్రంథములు నశించును. కాన నిది శీఘ్రముగఁజేయఁదగినది. ముద్రితగ్రంథముల సంపాదించుటలో నించుక యాలస్యము కలిగినను మునిగిపోవునదిలేదుగాని వ్రాతప్రతులార్జించుటలో నాలసించిన గ్రంథములు నామరూపములు లేకుండబోవును. ఇందులకై యొకగ్రంథాలయమువారేగాక ప్రత్యాంధ్రుఁడు యత్నింపవలయును, ఆంధ్రసాహిత్యపరివర్తువారు కొలఁదికాలములో నైదుకేల తాళపత్రగ్రంథములను ఆంధ్రపరిశోధకసభవారు ౧౨౦౦ లిఖితగ్రంథములను నిన్ను మొన్న సార్జించిరి. కర్ణాటక దేశమునను నిజాము రాష్ట్రమునను

ద్రావిడదేశమునను నేటికి లిఖితపుస్తకములు కలవు. ఇందు నూటికి-పదియేని కడకొకటిని యముద్రితగ్రంథము లభింపకపోదు. సకాలములో లిఖితగ్రంథములనార్జించి మనమెల్లఁగము గ్రంథాలయప్రదర్శనములకు యత్నింపవలసియున్నది. దైవానుగ్రహమువలనను సరస్వతీ మాప్రసాదమువలనను మనవిప్రదర్శనముఁగూడ కొలఁదికాలములో నెప్పొరుచుకొన శక్తులగుదుముగాక.

ఆంధ్రదేశ కేంద్ర గ్రంథాలయము.

ఆంధ్రదేశమునఁ బ్రస్తుతమున్న గ్రంథాలయములలో భాషాగ్రంథములన్నింటిని సమకూర్చుట దుర్లుటకార్యము. కాని నితరకాటకు బ్రచురింపఁబడిన ముద్రాగ్రంథములతోడను దేశమున జీర్ణించుచున్న తాళపత్రగ్రంథములతోడను ఆంధ్రదేశమువ్యయన కేంద్రగ్రంథాలయ మొకటి ముఖ్యము గా స్థాపింపవలయును. కేంద్రగ్రంథాలయములేనిది భాష వృద్ధిలోనికి రాఁజాలదు. ధీనికి దొరతనమునాద సహాయము ఆంధ్రమహాజనుల సాహాయ్యము ముఖ్యము గాఁ గావలయును. ఇదిగూలి నాంశముకాదు.

గ్రంథాలయములశివృద్ధిగనున్న ప్రతిదేశమందు నిట్టి కేంద్రగ్రంథాలయములు కలవు. కేంద్రగ్రంథాలయములయందు దేశమున వాడకఁజూనున్న ప్రతిభాషయందలి గ్రంథములు జాగ్రూకతతో సమకూర్పవలయును. ఇతరగ్రంథాలయములయందున్న యముద్రితగ్రంథప్రతులు సంపాదించవలయును. కేంద్రగ్రంథాలయము స్థాపించువఱకు కేంద్రగ్రంథాలయము లభివృద్ధిలోనికి రాజాలవు. ఇది యాంధ్రులందఁ జేకముఖ్యమునఁ జేయఁదగినకార్యము.

గ్రంథాలయములవలని లాభములు.

గ్రంథాలయములవలన మనకు ముఖ్యముగా విద్యాభిముకలుగును. విద్యయనునది మానవులకు పరంపరాగతమగు జ్ఞానసేత్రము. అదిలేని మానవుఁడు చతుష్పద జంతువుల జేరును. దానిఁ బూర్వకవులిట్లు వర్ణించిరి.

శ్లో॥ విద్యానామనరస్యరూపమధికం
ప్రచ్ఛన్నగుప్తం ధనం

మల్లారెడ్డి

“మల్లారెడ్డికవి ప్రసిద్ధాంతం కవులలో నొక్కఁడు. ఇతఁడు మట్టుక్రవర్తిచరిత్రము, శివధర్మోత్తరఖండము, బ్రహ్మోత్తరఖండము, పద్మపురాణము, వాసిష్ఠపురాణము, లైంగ్యపురాణము లోనగు గ్రంథము లాంధ్రమున రచించెను. మొదటి రెండు పుస్తకములు పుత్రము ముద్రితములై యున్నవి. కవులచరిత్రమున క్రీ.పి.రేకలింగము పంతులువారు కవికాలము నిరూపించుచు

చ. బలరీపుభోగ కాచనర

పాలుని పెద్దకుమారమల్ల నీ

కలితయశఃప్రభావములు

కన్యానలే కల కట్టును మైమాఁ

కలు తలొల్లలో బిగుదు

గద్దయముల్ నదిసిండునొందుకొ

కొలఁదియెఱుంగఁ జాల కల

కుక్కలు చుక్కలఁబూచి కూయవే.

ఈపద్యమునే అద్దంగంఘర కవి గూర్చి వ్రాయుచో

చ. బలరీపుభోగ కృష్ణనర

పాలునిపేర కుమారమల్ల

అని వ్రాసియున్నారు. ఈ పద్యము చున మల్లారెడ్డికవి యాత్మగౌరవార్థముగాఁ జదివించుకొనెననియు, సాక్షి రాజులు కత్తిదాసి వీరావేళురైరనియు మల్లిభరాం (యిబ్రహీం) శాంతపరచెననియు నొక దండకవిలేటిని కథను బ్రమాణముగ స్వీకరించి, మల్లిభరాం (క్రీ. శ. ౧౫౮౧వఱకు గోలకొండరాజ్యముపాలించె గాన కుమారమల్లయ నీ పద్యమునఁ జేయకొనఁబడుటచే మల్ల (భూపతి) అప్పటికి కామరదశయందుండవచ్చుననియు (క్రీ. శ. ౧౬౦౦ ప్రాంతమున జీవించియుండెననియు వ్రాసియున్నారు. ఈస్వల్పాంశమునఁ బక్క విభూతములుకలవు. “కృష్ణనరపాలునిపేర కుమారమల్ల”యని వ్రాసిన పద్య పాతము మల్లారెడ్డి కన్వయింపదు. కావున “కాచనరపా

లుని పెద్దకుమారమల్ల” అను పాఠము స్వీకరింపవలయును. ప్రకృతకవియగు మల్లారెడ్డికవి కాచభూపాలుని పుత్రుడేకాని పద్యమునందున్నటులఁ బెద్దకుమారుఁడు కాఁడు. శివధర్మోత్తరఖండమందలి

“తే. గి. సుమఁడు జరిగమరెడ్డియుఁ గామిరెడ్డి

యెల్లరెడ్డి నృపాలుండు మల్లరెడ్డి

యైన నేనును వెలసితిమి.....”

అను పద్యమువలనను ఈమాసత్యభ్యుదయములోని నంశ వృక్షమువలనను మల్లారెడ్డి కడసారివాఁడని తేలుచున్నది. కావున పంతులువారు వ్రాసిన మొదటిపద్యము దాని పాఠాంతరము ప్రకృతకవి కన్వయింపదు. మల్లారెడ్డి వ్రాసిన గ్రంథములలో నతని యన్నయగు కామిరెడ్డి చక్కఁగ బ్రకంశింపఁబడి యున్నాఁడు. ఇతఁడు పట్టమెట్ట సుస్వతిసోమయాజిచే సూతసంసీత కృతినొంది యున్నాఁడు. మఱియు నితఁడు గోలకొండ నవాబుల మెప్పించి సంస్థానపు సనదు ౧౦౫౫హిజరీలో (క్రీ. శ. ౧౬౭౭)లో పొందియున్నాఁడు. కావున ముప్రసిద్ధులగు నగ్రజులుండ నందు పెద్దకుమారమల్ల యని మల్లారెడ్డి సంబోధనము చేయనిచ్చునా! మఱియు శివధర్మోత్తర ఖండము కృత్యాదియందు

“మ. భువి మా యన్నగు కామిరెడ్డి కృపచే

బాపించి మన్నించినాఁ

డు వెనక దాఁ దదృణంబుపాయునని తో

డో సిద్ధరామార్పణం

బవునంచుక శివుఁడానతిచ్చినది మే

గానంచు బుద్ధిశీతిక

శివధర్మోత్తరమల్ల యంకితముగాఁ

జేయంగ నేఁబూనితిక. ”

అనియుఁ జెప్పికొనియున్నాఁడు. కావున మైఁ బద్యములు ప్రకృతాంశమునకుం బనికిరావు. కుమారమల్ల

యనుటచే మల్లారెడ్డి యప్పటికి గామారదశయందున్న టు లూహించుట పొరపాటు. కుమారపదము పూర్వ పదముతో నన్వయింపఁదగినది. ఎట్లయిన నేమి పంతులు వారు చేసిన కాలనిర్ణయము సరియైనదికాదు. ఇతర కాళానిర్ణయము, జన్మస్థాన నిర్ణయమును గూర్చి చర్చింతము. “ఇతఁడు (మల్లారెడ్డి) రాజగు హేంద్రవరము పాలించిన వీరభద్రారెడ్డి బంధుఁడనితోచుచున్నది” అని పంతులువారు వ్రాసియున్నారు. వీరభద్రారెడ్డి, మల్లారెడ్డి, నొక రెడ్డిపదమునఁ దక్క సంబంధములేదని మేము వ్రాయుచున్నారము. వీరభద్రారెడ్డి పంటరెడ్డి కులమువాఁడు. అనితల్లికలువచేతు కాసనములో

శ్లో॥ తేహం వేమనరేశ్వరోక్షాతిభుజాం
ధర్మార్థనావగ్రణీ.....
ప్రస్తుంటులలోద్భవ.....అని యున్నది.

ఎట్టాప్రగడ హరివంశములో

“సీ॥ పంటకులస్వామి ప్రఖ్యాతుఁడైన వే
మన పితామహుఁడనుమాన్వతయును”

అని యున్నది. వీరభద్రారెడ్డి వేమారెడ్డి బంధువులలోని వాఁడేకదా! ఏనిబట్టి యద్దంకి రాజధానిగా బాలించిన వేమభూపాలుని వంశము వీరభద్రారెడ్డి వంశము పంటరెడ్డివంశముని తెలియుచున్నది. మల్లారెడ్డి వంశము పాకనాటిరెడ్డి వంశముని వేదధర్మోత్తరఖండమున

“అ॥ ౧౦॥ అట్టిపాకనాటి యన్వయంబునెడి శ్రీరాధి”
అనియు,

భద్రాయరభ్యుదయమున (ఈగ్రంథరత్న మీ వంశీ యులకే యంకితము గావింపఁబడినది)

“క॥ ఆపాకనాటివంశీ ।
దీపకుడై కామినేడు” అనియు,

ఉమావత్యభ్యుదయమున

“సీ॥ సమదవేదంద జేహము డుస్సిపో నీటె
నాటువా రిల పాకనాటివారు.....

“క॥ ఆపావన వంశంబున
ఏపంపఁగఁ బూడమె కామినేడు.....”

అనియు నీ వంశము చెప్పఁబడుటచే నేతద్వంశీయులు పాకనాటి రెడ్డివారని తేలినది. ఉభయులకు బాంధ వ్యాధికములు వీరేశలింగము పంతులువారున్నటు లూహించిరికాని యది సరికాదని స్పష్టపడుచున్నది. ఇతర పంతులువారు మల్లారెడ్డి జన్మస్థానవిషయమున “ఈ మల్లారెడ్డి.....గోదావరి మండలములోని లిక్కనవోలు సంస్థానప్రభువు” అని నిర్ధారణ చేసియున్నారు. దీని కాధారము షట్చక్రవర్తిచరిత్రము.....ని గద్య “ఇది శ్రీ లిక్కనవోలు పట్టణ ప్రసిద్ధ సర్వకాలలంబ సద్ధరామేశ్వర” అని లిక్కనవోలు వేదేశ్వరబడి యుండుటచేత ను, ఆగ్రామము గోదావరి మండలమునఁ గానవచ్చుట చేతను, ఆప్రాంతముల రెడ్డివారు పాలించియుండుటచే తను మల్లారెడ్డి గోదావరిమండలవానియని శ్రీ పంతుల వాయాహించిరి. ఇది ప్రమాదము. పట్టమట్ట సుస్థుని సామయాజిగారి నాతిసంసారము జరిగోధించిన నీ వంశ యము తిరునది. మల్లారెడ్డి నివాసస్థానముగు లిక్కనోలు నిజామురాష్ట్రములో హైదరాబాదునుండి ఇందూరుకుబోవు రైలుమార్గమున నున్నది. తద్వంశీయులు సమీపస్థులుగు దోమకొండలో సంస్థానము స్థాపించి నిజామువారికి సామంతులై నేటికి రాజ్యము పాలించుచున్నారు. ఇందులకు వేదధర్మోత్తరఖండమునఁ బెక్కులాధాగములు కలవు.

“మ. ఘనుఁడాకాచన్మపాలకేఖరుఁడుముఖ
గడ్డాట దేశంబునం
దున దుర్గాధిపతిత్వైభవముతో
డ్రోఁ గాంచి నుల్లను పి
ల్పునఁ గృష్ణాదిదాటి యామెదుకుబర
దుర్గంబుకిందఁ జరం
తనమా లిక్కనవోలనుండె నది యా
త్రస్థాన రాజముగఁ.”

శివధర్మోత్తరఖండములోని వైపద్యమువలన మల్లారెడ్డి కవి నివాసమగు బిక్కినవోలు వైఖాముర్రాష్ట్రములోని మెదుకుసీమకుఁ జేరిన బిక్కిననోలని స్పష్టమగుచున్నది. బిక్కిననోలులో జ్యోముస్థాపించిన కావనరెడ్డిక మల్లారెడ్డి యొడవపురుషుఁడు. దీనఁజేసి మల్లారెడ్డి నిజాం వండలవానియని వెల్లడి యగుచున్నది. నేటివఱకు నీవంశీయులు తమ పరిశ్రములగు నాచములతో గట్టిఁచిన గ్రామములు వీరి సంస్థానమునకు లోబడి దోహదకొండకు పదిమైళ్ళకు లోపుగానున్నటుల సమాపత్య భృందయమందలి

సీ. మున్ను నీయన్న లభ్యున్నలి గాఁగామి
రెడ్డివయ్యఁడు వెల్లరెడ్డిహారి
సూతసంహితయు నా జోకబ్రహ్మాత్తర
ఖండంబులంది రఖండపటిమ ...”

సీ. మున్నులేదు జంగముపల్లికనాఁడు
నీనాటికొసంగు బదేమవేలు
మహిమనొప్పెసంగు గామారెడ్డిపేటన
పదమూడవల కాప్యముల్గంగ
సారవంతుగు వెల్లారెడ్డిపేట ప
దేమవేలకుఁ గొలుయియ్యదెపుడ
లక్ష్మింబులేదు మల్లారెడ్డిపేటకు
నిండుగానొసంగు బంధెండువేలు

గీ. ఈ పురమురెల్ల పదిమైళ్ళ కచ్చురక
దోహదకొండకు నల్లంత దూరమునను
స్వీయనామాంకితమ్మునఁ బెలుపురెనసి
కరమొసంగు సుభిక్షుంబుఁ గలిగియుపుడ.

వై పద్యములోని పల్లియులు నాలుగు ప్రకృతికవియగు మల్లారెడ్డి యన్నలగు మువ్వరిపేరుతో నుదనపేరుతోను గట్టింపఁబడినవి. కావున మల్లారెడ్డి నివాసము దోహదకొండ యనియు నతని పూర్వుఁడగు కాచరెడ్డిమాత్రము బిక్కినోలులో రాజ్యము స్థాపించెననియు ఆదికల్కినో బక్షాడ గోదావరి వండలములోనిది కాదనియు వీరభద్రారెడ్డికి మల్లారెడ్డికట్టి బాంధవ్యములేదనియు వైయాకారములవలన స్పష్టమగుచున్నది. కవివంశీయులు నేటి యొడరాబాదులోను దోహదకొండయందున్నారు. వీరు గద్యాల ప్రభువులకు బంధువులు. ఈసంస్థానము సంస్కృతమునకు మూఁడులక్షల యాదాయము కలదిగ

నున్నది. మల్లారెడ్డి యన్న కామిరెడ్డి సూతసంహిత కృతి చెందియున్నాఁడు. కామిరెడ్డి మల్లారెడ్డి యన్నయని యిదివఱక వాఁనియున్నారము. ఈకామిరెడ్డి కైకృతినిందినటుల శివధర్మోత్తరమునఁ జిప్పఁబడియొ యున్నది.

“సీ. మున్ను నీయన్న లభ్యున్నలి గాఁగామి
రెడ్డివయ్యఁడు వెల్లరెడ్డిహారి
సూతసంహితయు నా జోకబ్రహ్మాత్తర
ఖండంబులంది రఖండపటిమ ...”

అను పద్యపందలి క్రమాన్వయముచేఁ గామిరెడ్డి మల్లారెడ్డి కగ్రజుడనియు సూతసంహిత కృతినందెననియు స్పష్టపడుచున్నది. కావున సరస్వతీసోమయాజికవి మల్లారెడ్డికి సమకాలికుఁడు. మల్లారెడ్డి యన్న కాచారెడ్డి నిజాము ప్రభువువలన ననదుల పూజరీ ౧౦౫గి సరి యగు క్రీస్తుశకము ౧౬౭౭ సంవత్సరము ప్రాంతమున నిందినటుల స్పష్టపడినది. శ్రీ పంతులువారు మల్లారెడ్డి పేష చుమై వ్రాసిన యుపన్యాసమున నిన్ని దోహదులు కలవు. సుధీలోకము సంకయములున్న చర్చించి, పరిమత్తులో సంచారకార్యదర్శులమై మేము స్వయముగఁ దిరిగితిరిగి కనుగొన్న యిందలి యంశములను చరిత్రాధారములను విశ్వసించి యధార్థము గ్రహింపఁ బ్రార్థితులు. ప్రకృత మల్లారెడ్డి వంశీయులగు శ్రీరామరామచంద్రరావుబహద్దరువారు శివధర్మోత్తరము నిర్దుష్టముగా ముద్రింపించి భాషాపరిచయాల వచితముగ నొసంగుచున్నారు. ముద్రసిద్ధులగు కవులనేకులు రచించిన ప్రబంధము లనేకములు వీరి సంస్థానమున నముద్రితదశలో నున్నవి. శ్రీ రాజావారాగ్రంథములకుఁ గూడ ముద్రణభాగ్యము లభింపఁజేసి స్వయంకయశము లోకమున విస్తరింపఁజేయఁ బ్రార్థితులు.

— శేషాద్రి రమణ కవులు,
కతావధానులు.

శా ద్వలము

చ. నవనవలాడు లేగసవు * నారులలోపల మంచుచిమ్మి ల
న్నువచెలువంబులీనఁగ పి * నోదముగాఁ దృణజీపిక్కిలముల్
రవము లొనర్పఁగాఁ గలువ * గాయఁడు వెన్నెలఁగాయుచుండ నీ
నవకము నేప్రపర్వము నీ * నర్పదొడంగును శాద్వలస్థలీ.

చం. విచ్చినగడ్డిపూవులొక * వింపుఁబుట్టింపఁగ మొల్కలెత్తు లే
బచ్చిక లీడురాని చెలు * వంబును సారకుఁ గుమ్మరింపఁ గా
ర్పిచ్చినరించినట్టి విపరీ * తమునుండి విముక్తమైన నీ
యచ్చపుఁజెల్వమెన్న వశ * మా కిధికనియు శాద్వలస్థలీ.

ఉ. జంపుగసాగు లేగసవు * బాడలలో ముగముంచి చూపులక
సొంపులుమీఱ నల్లఁ జనుఁచుకొ మెడలెత్తుచు లేడిపాశమున్
గుంపులుమాడి నల్లెనలఁ * గ్రుమ్మరువేళల నీదుచెల్వ మా
హింప వచింప శక్యమగు * నే ! కపికేనియు శాద్వలస్థలీ.

చ. పరువపు గడ్డిపూవు లొక * ప్రక్క పిచ్చిఁబ్రయచిప్రచారిములే
గఱప, ప్రఫుల్ల పుష్ప పృణఁకండము తావుల ప్రోవులీన లే
గఱికి పొలమ్ము లబ్బురముఁ * గల్పనఁజేయ శరత్తునందు సుం
దరముగ జన్మనంబునఁ దానర్తువు నీవిల శాద్వలస్థలీ.

చ. అనినఁగందు లే జివురు * టాకులలో దుపి నాంబు బిందువుల్
సోనలు దీటి సామ్యునిల * నూగ్యకరప్రకరమ్ముచేతఁ జె
లైన విచిత్ర నర్లమల * యారజమకొ వెలబుచ్చువేళ య
వ్యానికి నీవు సమృదము * నైకొనఁ జేయవు శాద్వలస్థలీ.

చ. ఇరుదెసలంటి పాణు సల * యేకులలో జనియించు తెల్లు పూ
సరములు సాటిగాని రుచి * సంపదఁ గుర్పఁ దటద్వయాంబునకొ
దెరిగెడి తుంగమోసు లొక * వింపు ఘటింపుచు నుండ ధారుణీ
సరుణికిఁ జిత్రవస్త్రము పి * యెంబు నుండువు శాద్వలస్థలీ.

ఉ. తావులుగల్గు పూవులును * దాకినఁ గంచు చివుళ్ళు, కందొగక
గావిగేరు లే గఱికి * కాడలు గల్గి పొసంగు చక్కనా
తీనెలు, నలో గలంకులను * దీటిచి నట్టులఁ గానవచ్చుటకొ
ద్రోవరులెల్ల నిన్నుఁ గని * తోషముఁ గాంతురు శాద్వలస్థలీ.

స: అలలిగనున్న పోలి కనఁ జందునఁ బొల్చిన యచ్చమా నెలం

• కులఁ గవఁగూడి యిచ్చమెయిఁ • గ్రుమ్మరు నం నెల మ్రోతిలున్ మదా
కుల రమణీయ నిస్వనముఁబున్ బ్రకృతిప్రసాదోధఁ కేయ నీ
నాల్గు రగప్రలుబ్ధ జనఁమున్ పనియించును శాన్వలస్థః.

చ. కువలయ్యవై శేడిపెలుఁగుల్ దెలలన్ బగగించువేరఁ గం

దోవ చెలికాఁడు వెన్నెలలఁ • దోగముగాఁ వెలయించునప్పు డె
కుక్కవగను మంచువాన చినుఁకున్ పడు నత్తితీ నీదు చల్వ ము
త్సవకరమై ప్రమోదమును • సంగిలఁ జేయును శాన్వలస్థః.

శ్రీమాద్రమణకవులు,

శశావధానులు.

అల్లాడు న ర సింహ క వి

ఆంధ్రభాషయందుఁ బురాణములు నుపపురాణములు కూడఁ జాలభాగము భాషాంతరీకరింపఁబడినవి. వైపులును వైష్ణవులును వారివారి మతములకు సంబంధించిన పురాణములు చాలవఱకు భాషాంతరీకరించియుండిరి. శైవ వైష్ణవమత ప్రతిపాదకములగు పురాణములు నుపపురాణములునెన్నియో ఆంధ్రపరిశోధకః హామండలివారికిఁ జిక్కినవి. అందుఁ బ్రస్తుతము నారసియమును గురించి ప్రస్తావించెదను. శ్రొత్తలంక నృత్యంజయుఁడు వ్రాసిన బృహన్నారదీయము మంచి ప్రతులు ౨, ౩ వేలుగ మాకడనున్నవి.

ఇప్పుడు దివ్యబోవునది నారసియము. ఇందు ౭ ఆశ్వాసములు సంపూర్ణముగనున్నవి. ఎనిమిదవ ఆశ్వాసము కొంతంతలోనున్నది. వీనిని రచియించినది అల్లాడు నారసింహకవి. ఇది వైష్ణవమత ప్రతిపాదకమైన గ్రంథము. కృష్ణానకుఁ గృతి యీయఁబడినది. శ్రీకృష్ణుడే కృతి భర్త కావున కృతి భర్త వంశావతార వర్ణనముగ విష్ణు పురాణ భాగవతముల సారాంశవంతయుఁ బ్రథమాశ్వాసమునఁ గవివర్ణించి భక్తిని బ్రదర్శించియున్నాడు.

కవినిగురించి యీక్రింది యాధారములవలనఁ దెలియఁదగిన విశేషములఁ బరిశ్రేయము తిసిగొందురుగాక!

(౧) ఆదికవిస్తుతియందు కవిశ్రయమును మాత్రము పేర్కొనెను,

“నన్నయభట్టా దిక్కకవి

నాధాని నెఱ్ఱనమంత్రి గొల్చెదన్” అని

(౨) కిక్కపుని వంశమునఁ దనపూర్వుల వంశము కలిగినట్లు చెప్పుకొనినాడు.

క. కరుణాకర మంత్రింద్రుఁడు

కరుణావరుణాలయుండు గంభీరుం డా

తరుణార్క దివ్యశేఖం

దురుజానుజ రాజరాజతాత్ముఁడుగలిగెన్.

అతనికి ‘అల్లాడు చన్నప్ప’ అను వైష్ణవ భక్తాగ్రసరుఁడు పుట్టెను. కవి యీ చన్నప్ప కొడుకు.

సీ. ఎడేశికాధ్యక్షుడు • డేశికలాపురి

నిజమతంబంతయు • నిర్వహించె

ఏదేశికశ్రేష్ఠుఁ • తాదియై గామాను

.. జాచార్య విజయధ్వ • జాంకమయ్య

ఏదేశికాధ్యక్షుడు • డిద్దబుద్ధి నూర్తి

బ్రహ్మరాక్షసుల శా • పంబణించ

ఏదేశికోత్తము • లెదిరించి నిలిచి

శక్తికిచ్చకాంక • శక్తియొన

గీ. నతఁడు వైష్ణవ సింహాసనముఁ

దుర్భయ వేదాంత విద్యావహాన్నతుండ

కుద్ధసాత్విక ధ్యాయసిద్ధి

కాలికంజర్ల శశవచార్యమూలి.

అట్టి భరద్వాజ గోత్రుడగు కేశవాచారి వంశమునఁ గాండమాచార్యుఁడు పుట్టెను. ఈకొండ మాచార్యుఁడు కవి గురువు. గురువు స్వప్నమునఁ గనుపించి యీకథ వ్రాయుచుని యానతియఁ దానీపనికిఁ బూనుకొనినట్లుఁకవి వ్రాయుచున్నాఁడు. గణపతి దేవుని నాటికి ఓరుగల్లు కైవసతము నవలంబించెను. అంతఁ గుఁ బూర్వమే వైష్ణవమచ్చటఁ బ్రాకియుండవలెను. కవికాలము కాచి, కవి గురువు కాలముకాని తెలియుటకేమయు నాధారములు సుప్తముగఁ గన్పట్టటలేదు ఆశ్వాసాంత గద్య విట్లు న్నది.

“ఇది శ్రీమత్కంజర్ల కొండమాచార్య సాదారణుండ మిలిందాయమాన చన్నయామాత్య పుత్రకన్యక గోత్రవ విత్ర శ్రీమదల్లాడు నగసింహ ప్రసీతంబైన నానదీయ్య పురాణంబునందు.—ఆశ్వాసము”

రమాగమి ౨౬౦ పుటల కిరుప్రక్కల వ్రాయఁబడి యున్నది. ఏడాశ్వాసముల నఱవీఁ బ్రతి పరిశుభముగ నున్నది. తిప్పలక్కడక్కడఁ గన్పట్టుచున్న నా వ్రాత మంచిది. పుటకు గీ పంక్తులున్నవి. ౨౦ అంగుళముల పొడవుగల తాటియాకులపైద వ్రాయఁబడి నది ౧౦ అంగుళములు పుట వెడల్పు.

ఏదికిఁ బ్రత్యంతము గాజుచుపేంద్రవరమున క్రీతీకే శలింగ భాం నా గారమున నతిశైధిల్యము నొందియున్నది.

శైలి తెలియుటకొక పద్యము:—

౧. అధిప సరోజసంభవుని

యాత్మజనేను సరోజసూతుని

న్నధిపతిగాఁ దలంచి మన

మారఁగ నన్ను సృజించినాఁడు నే

డధికులు గుద్రముఖ్యుని

బాగ్రణాలున్న పరిశ్రయించె నేఁ

డభివ్రాతవాంఛితాథుని

కృతార్థుని నిన్ను భజింపనచ్చితక.

పిల్లలచుర్రె పిన్పీరభద్రుఁడుకూడ వారవీయ పురాణ ము నాంధ్రభాషలో కవియించినట్లు చెప్పకొనియు న్నాఁడు. కాని యదియంతఃకటఁ గాన్పింపలేదు. ఈతఁడైన నుంచినయే. ధారాశ్రమైన భాషలో వ్రాయఁగల వాఁడ. శైలి మంచిది. ప్రబంధ కత్తమునకుఁ దీసిపో వనిది.

—నగగూరి సుబ్బారావు.

గ్రంథాలయము .

సీ. భాసాలతాసము నేమక్రమంబున • కాలవాలంబు గ్రంథాలయంబు

కవిజనవ్రాత కాంక్షాపరిన్పూర్తికిఁ • గాశీనగంబు గ్రంథాలయంబు

సాంఘికవిద్యార్థి చారిత్రశ్రేణికి • నీలమేధుంబు గ్రంథాలయంబు

కాలీయధర్మప్రభాతకాలమునకు • బాలాసంబు గ్రంథాలయంబు

గీ. సకలవేదాంత సిద్ధాంతసారబోధ • కనుపమాచార్యకంబు గ్రంథాలయంబు

ధాత్రిదేశాభివృద్ధి సంధానమునకు • బాలనీయగమంబు గ్రంథాలయంబు.

—పిశుపాటి చిదంబరశాస్త్రి, శతావధాని.

లిఖిత పుస్తక కేంద్రాలయము*

- ౧ రేమ్యంధ్రరాస్త్రి హర్యబందు రాజిల్లు తేజోనిధానమా నీపకాంతి
భాషాభివైః జేలి వ్యాపించు సద్గ్రంథ నాకావిరతి రక్షణ ఫలంబు
వరపండిత కవీశ భాషాభిమానులన్ కీగాదులకు సహకారవనము
భువి శాశ్వతంబగు పూర్వవిజ్ఞాన సద్విత్తంబు దాచెడు పెట్టెయనఁగ
నలగు పూర్వ సద్గ్రంథకేంద్రాలయంబు - శాంధ్రభోజుండు శ్రీకృతకావనీకుఁ
దాదరింపగ నిరుపమభ్యాతిగోడ - జగతి వర్ధిల్లగలదు నిస్సంశయముగ.
- ౨ పురువు నోకులఁ బడి సాలిసిపోయినవెన్ని యగ్నికీలల దగ్ధమైన వెన్ని
వగడ సాలైపోయి వార్ధిఁజేరినవెన్ని శిథిలంబులై రూపుమాపెడిన వెన్ని
చిన్నపిల్లలువేడ్కఁ జింపివేసినవెన్ని సూత్రంపుటోతల కురిగె నెన్ని
పరుల చెతులఁ బడి పాడైనవియన్ని యితరవిధంబుల నెగిరెనెన్ని
పోయినవి పోవ మిగిలిన పుస్తకముల - వైః శేర్ప కాసాడ మేలందుఁ దలంచి
ఘన యశఃకామునా చెలికాసివారు - పూనుకొన్న వాగ్రంధుల పుణ్యమునను.
- ౩ గ్రంథముల్ గలవారు ప్రచురింపనొల్లకు ప్రచురించువారికి వదలఁబోరు
ప్రతివ్రాసి దానిఁ గాపాడ గాఁజూడరు ప్రతివ్రాయ నెరవీయఁ జాలువడరు
తాము చదివిననుఁ దన్మహత్తును శిష్యులకుఁ జూపింప నొల్లకుండ్రు
సాము నైకొనియినఁ జూపింపఁ దలఁపఁబో నున్నను లేదనుచుండు రకట
గోవు నదలింపు పచ్చికఁ గుక్కఱ తినదు - వెట్టిపద్ధతి యిచ్చనైన విడిచివెట్టి
పుస్తకంబులఁ జేర్చుచు బ్రోవరయ్య - శాశ్వతంబగు పూర్వవిజ్ఞాన మహిమ.
- ౪ సర్వజ్ఞాహ్లాద సంధాయ మగుణగణములు మనగ పక్షములు గాఁగ
జ్ఞాన్యా పరిమళం బనయంబు ప్రకటించు సర్వక్రతీతి పుష్పచయముగాఁగ
శ్రీతజనాధారమై చెలఁగెడి కరుణారసంబై స్వామి మకరందంబుగాఁగ
కరుణతోఁ బరులకుఁగానించు సత్కార్యకాండముల్ సత్ఫల గణముగాఁగ
బుధసన్నత శ్రీకల్పవృక్షమువలె - నీలగు సూర్యరాయ ప్రభు శ్రేష్ఠముతుని
యక్ష రాభ్యాస శుభసమయమున నిలిచె - వృద్ధిబొందును యువరాజ విద్యతోడ.
- ౫ వివరించే మాతృమా విత్తనంబునఁ బాటి నెనుమట్టి పిగబాకి పెరుగునట్లు
ఆదిలా నొకయంగతో గాటఁదగు నేలు తుద కానుడవెడల్పు తొడరునట్లు
నొలుత లాడిచెడు నెమిల్కించము తుది బాగై వన్నెల వజ్రునట్లు
మొట్టమొదట చిన్న మెట్టమొ చివరకు పెద్దపర్వతముగాఁ బెరుగునట్లు
మిగులేయు సత్కార్యంబు మేగిని పయ - నిగదినాభివృద్ధినిఁజెంది లేజరిల్లు
ధర్మగుణకాయ చెలికాని ధర్మరాయ - ఆర్థ్యమున లచ్చారాయ సూర్యరాయ.

* తిరికాపూరమునందు ఆంధ్రవర్ధింధక మహామండలి వారిచే స్థాపితమైన లిఖిత పుస్తక కేంద్రాంధ్ర గ్రంథాలయ ప్రారంభోత్సవ సమయమున
శ్రీ ఆరంభ సూర్యరాయగుణరాజుగారిచే జరుపబడినది.

బ రో డా యా త్ర

ఈ వత్సరమున నాల్గవ గ్రంథాలయప్రతినిధుల సహసభ గంజాం జిల్లా “బారువ” గ్రామమునందు జరుగునని *ఎల్లరిక్తున* తెలిసిన విషయమే.

“బారువ” యందు ఈ వత్సరము జరుగు గ్రంథాలయప్రతినిధుల సభతోబాటు గ్రంథాలయప్రదర్శనమును గూడ ఏర్పాటు చేయవలెనని ఆలోచించితిమి. గ్రంథాలయ సర్వస్వము మొదటి సంపుటము యొక్క రెండవ సంచికయందు “సంపాదన” గ్రంథాలయప్రదర్శనమును గూర్చి తెలిసికొనిన చదువరులకు గ్రంథాలయ ప్రదర్శనమన నేమియో తెలియదని తలంపను.

ఈ ప్రదర్శనము యొక్క ఆచార్యునిను గూర్చి పలువురతో ఆలోచింపగా, అందఱును ఉత్సాహముతో కూడిన ప్రోత్సాహమునే గావించిరి. అందుచేత కార్యక్రమమునకు గడంగుటకై ఆలోచించి, ఈ ప్రదర్శనమును నిర్వహించుటకై కొన్ని ప్రదర్శనాగ్ధములగు వస్తువుల నంపి సహాయము చేయవలసినదని కోరుచు, ఈ సంగతియునకు ఉపాధ్యక్షులగు శ్రీ నూరి వేంకటనరసింహ శాస్త్రిగారు, బరోడా గ్రంథాలయ శాఖాధ్యక్షులగు శ్రీ శ్రీ. యస్. కుడ్రోకార్ గారికి ఉత్తరమును వ్రాసిరి. అందుమీద వారు ౧౯౧౭ సం. జనవరి ౨వ తారీఖు మొదలు ౯వ తేదీవఱకు బరోడాపట్టణమందు వ్యవసాయక సాంకేతిక ప్రదర్శనమొకటి జరుగనున్నదనియు, అందు గ్రంథాలయప్రదర్శన శాఖగూడ ఏర్పరుపబడుననియు, ఆప్రదర్శనమునకు ఎవరినైన ప్రతినిధి నంపినయెడల, వీలయిన ప్రదర్శనములను దీసికొని పోవచ్చుననియు ప్రత్యుత్తరమిచ్చిరి. ఈ లేఖ వచ్చునప్పటికి నేను గ్రామమునందు లేను. కొంచెము పని లిగి ఆచులాపురముతాలూకాకు బోయి యుంటిని. పని తీరిన పిమ్మట ఆచులాపురం, రాసోలు తాలూకాలయందున్న

కొన్ని గ్రంథాలయములను దర్శింపుచు కొంత కాలవారణమును జేసితిని.

బరోడానుండు జుభుగు ఈ గ్రంథాలయ ప్రదర్శనమునకు బోవుటకై శ్రీ నూరి వేంకటనరసింహముగారు తలంచిరి. కాని వారి న్యాయవాదివృత్తియందుండి జట్టి బహు దారినీబట్టియు, పనితొందరనుబట్టియు అట్లు చేయజాలకపోయిరి. శ్రీ నరసింహ బ్రహ్మానందముగారును పోవలయునని తలంచిరి; కాని గృహకృత్యసంబంధములైన ఇబ్బందులచే పోజాలక పోయిరి. అందుచేత బరోడానుండి వచ్చిన ఉత్తరమును నాకు చేరుటకై ఆచులాపురమునకు బంపిరి. కాని నేను అక్కడక్కడ తిరుగుచుండటచే ఆ ఉత్తరము నాకందలేదు. ఇంతలో డిశంబరునెల ౩౦ వ తారీఖు వచ్చినది. నేను నా ప్రయాణమును ముగించుకొని ఇంటికి వచ్చితిని. వచ్చునప్పటికి విశేషముగ పడితల్లముగ నున్నది. కొంచెము దగ్గుకూడ వచ్చుచున్నది. కాలిమీద ఒక పెద్ద కురుపు లేచి యున్నది. సాదముయొక్క ఒక వ్రేలికి ఎదురు దెబ్బ తగిలి విశేషము బాధపెట్టుచున్నది. ఇట్టిస్థితి నుండు బరోడాప్రయాణమును గూర్చి చెప్పిరి. ఇంతేగాక అచటికి వెళ్ళుటకు ఖర్చులకుగాను నలువది రూపుములనుగూడ శ్రీ నూరి వేంకటనరసింహముగారు చెచ్చియిచ్చిరి. అట్టిస్థితియందు వెళ్ళకుండనుండుటకు నాకు తోచకపోయినది. అందుచేత దైవముమీద భారమువైచి జనవరి ౨ వ తేదీ రాత్రి బయలుదేరి ౪ వ తేదీ ఉదయమునకు బొంబాయి చేరితిని. బొంబాయినుండి ఆరాత్రియే బయలుదేరి ౧౧ వ తారీఖు ఉదయమునకు బరోడా రయిలుబ్దేషనునకు చేరితిని. నన్ను తీసికొనిపోవుటకై “లైబ్రరీ మిసలేనీ” పత్రికయొక్క సహాయ సంసాదకులును, బరోడా కేంద్రగ్రంథాలయమునందు గ్రంథభాండాగారులలో నొకరును ఆగు గి. యమ్.

దాదాచాంతి గారిని రయిలు స్నేహమునకు పంపిరి. వారితో గూడ బయలుదేరి నాకోటకు వీరవరుసపబడిన బసయందు సామానులను బెట్టి, ప్రదర్శనస్థలమునకు బోతిని. పది ఎకరముల విశాలము గలిగిన గొప్ప మైదానమునందు ఈ ప్రదర్శన మేర్పరుపబడినది. ఈ స్థలమునకు చుట్టును ప్రదర్శనశాలలను గట్టి, మధ్యభాగమునంతను పలు విధములగు జలయంత్రములతోడను, నివిధములగు దీప స్థంభములతోడను, వింతలను గొల్పుచుండు రాతి బొమ్మలతోడను అలంకరించిరి దీపములనేక యగుసరికి ప్రదర్శనాస్థలమంతయు రెండువేల విద్యుచ్ఛక్తి దీపములతో దేవీప్రమానముగ వెలుంగుచు ఎంతయు దర్శనీయమై యుండుచుండెను. ప్రదర్శనమంతయు ౧ వ్యవసాయము ౨ అడవి పదార్థములు ౩ పరిశ్రమలు ౪ విద్య గో పుస్తకాలయము అని ఐదు భాగములుగా విభజించి జేయబడినది.

వ్యవసాయభాగమునందు— బంగోడారాజ్యమున పండ్రు వివిధములగు ధాన్యములు, అవి పండించుటకు గల నూతన విధానములు, వాని కుపయోగముగ నుత్తనపరికరములు మిక్కిలి విఘలముగ ప్రదర్శించిరి వైరులను పొడు చేయునట్టి అనేకరకముల పురుగులను, వానియొక్క వివిధానస్థలయందు ప్రదర్శించిరి. ఇంతేగాక పలువిధములగు పూలచెట్లను, పుష్పములను, పండ్లచెట్లను పండ్లను గూడ ప్రదర్శించిరి. మహారాజాగారి స్వంతతోటనుండి పండ్లచెట్లయొక్కయు పుష్పముల చెట్లయొక్కయు గింజలను ఉచితముగా పంచిపెట్టుచుండుటచే ఈ చెట్లను పట్టణమునందంతటను విశేషముగా పెంచుచున్నారు. బంగోడారాజ్యమునందు నూటికి ఎనుబదిమంది వ్యవసాయమువలన జీవించుజనులై యున్నారు. అందుచేత మహారాజాగారు వ్యవసాయభివృద్ధి విషయమై విశేషముగ శ్రద్ధను వహించుచున్నారు. ౩౫ సంవత్సరముల క్రిందట మహారాజాగారు సింహాసనము నెక్కినప్పుడు గొప్ప వ్యవసాయప్రదర్శనమొకటి చేయబడినది. అప్పటి నుండియు వ్యవసాయకుల స్థితిగతులను బాగుచేయుటకై మహారాజాగారు పలువిధముల పాటుపడుచునే యున్నారు. రాజ్యమునంతను క్రొత్తగా సర్వీ చేయించి,

భూమియొక్క ఫలసాయమునుబట్టి పన్నుల నేర్పరచిరి. వ్యవసాయకాస్త్రము న్యాయనియంత్రములైన అమెరికా, ఐరోపా దేశములకు విద్యార్థుల సంపుటయేగాక, ఈ సంస్థానమునందొక వ్యవసాయపాఠశాలనుగూడ స్థాపించిరి. విద్యార్థులు స్వయముగాచూచి నేర్చుకొనుటకును, మంచి విత్తనములు పండించి, రైతులకు పంచిపెట్టుటకును పరిశోధక పొలముల నేర్పాటుజేసిరి. ఇంకను పలువిధముల వ్యవసాయభివృద్ధి శంకుటకై ఈ ప్రదర్శన మేర్పాటు జేయబడినది.

అడవిపదార్థకాఖయము, బంగోడారాజ్యమునందున్న అడవులయందు నొరకునట్టి, పలువిధములగు వృక్షజాతులు, ఖనిజములు ప్రదర్శింపబడినవి. ఇంతేగాక ఆ అడవులయందు సంవరించునట్టి పలువిధములగు అడవివృక్షముల చర్మములు, బంగోడారా మహారాజాగారిచే స్వయముగా చంపబడిన అడవి వృక్షముల స్వరూపములు గూడ జూపబడినవి.

పరిశ్రమల నభివృద్ధి చేయుటకై బంగోడారాయందు ప్రత్యేక మొక కాఖను గ్రామకార్యుగారు చాలకాలము క్రిందటనే ఏర్పరచిరి. ౧౯౦౬ వ సంవత్సరమున వారు అమెరికా దేశమునుండి తిరిగి వచ్చినప్పుడు ఈ కాఖాధ్యక్షులను వహించుటకై ఆదేశమునుండి ఒక కాస్త్రాన్ని తీసికొని వచ్చిరి.

ఎగుమతి దిగుమతి పన్నులను తీసివేయుటయేగాక పరిగిన ప్రోత్సాహమునుగూడ ఇచ్చుచుండిరి. అందుచేత ఈరాజ్యమునందు పరిశ్రమలు విశేషముగ నభివృద్ధిశందినవని చెప్పటకు కంతమాత్రమును సందియములేదు. ఈ రాజ్యమునందే చేయబడి, ప్రదర్శనమునందు జూపబడిన పలువిధములగు సీమెంటుపనులు, బ్రహ్మలు, టోపిలు, బట్టలు, మొదలుగాగల వివిధపరిశ్రమలన్నియు, పరిశ్రమాభివృద్ధిని చాటుచునేయున్నవి.

విద్యావిషయమునగూడ ఈరాజ్యముకొంతవడియుండలేదు. నిర్బంధపాఠశాల ఉచితవిద్య నెలకొల్పబడినది

గదా! ఈ ప్రదర్శనమునందు “ఇండరుగాడైన” పనులు, “మాంటిసారి” పద్ధతి ప్రకారము విద్యాభ్యాసముచేయుటకు అనువగు పరికరములు విశేషముగ ప్రదర్శింపబడినవి. ఈ బరోడా పట్టణమునందు మూగవారికిని చెటిటినారికిని విద్య జేపట్టటకు ఒక పాఠశాలగలదు. ఆ పాఠశాలయందు పిల్లలకు ఏయే సాధనములచే ఎటుల విద్యాభ్యాసమును చేయించుచున్నదియు ఇచట దృష్టాంతరూపమున ప్రదర్శించిరి. ఇంకొక చోట పిల్లలచే చేయబడిన కాగితపు పనులను అంతముగ ప్రదర్శించిరి; ఇందు ఉత్తరము వ్రాసికొనుటకు “కవరు” మొదలుకొని, వండుకొనుటకు “ప్లేట్” వరకును కాగితముతోను అట్టలతోను చేయబడి చూపబడినవి.

చేతితో చేసి కంటితో చూచిన ఏకమైన మనస్సునందు భాగుగ నాటకొనునని, ఇట్లు పిల్లలచేత అన్ని వస్తువులను కాకితముతో చేయించుటయొక్క యభిప్రాయమై యున్నది. మఱియు శ్రీలయొక్కయు, బాలికలయొక్కయు పాఠశాలలయందు జేయబడిన అనేక వస్తువులు, రవికలు, జాకెట్టులు, చిన్న నొక్కాలుగూడ ఈ విద్యాకాఖ్యందే జూపబడినవి.

ఇంకొక చోట పలువిధములగు చిత్తరవులు ప్రదర్శింపబడియున్నవి. వేరొక చోట, విద్యుచ్ఛక్తిచే అన్నియును పిండినంటలను వండి జనులకందరికిని రుచిజూపుచుండిరి. ఒక చోట మైనపుబొమ్మలు జూపబడినవి; అందులో యశోదాదేవి తన మొడిలో శ్రీకృష్ణుని నోకొట్టుచు ఉయ్యాలయం దూగుచున్నటుల ఒకచో ప్రదర్శింపబడినది. వేరొక చోట యశోదాదేవి పాలు పిడుకుచున్నట్లును, శ్రీకృష్ణుడాపాలను దొంగిలింప నిమిషమివమును ప్రయత్నించుచున్నట్లును జూపబడినది. మరియొక చోట యశోదాదేవి పెరుగును చిలుకుచున్నట్లును, శ్రీకృష్ణుడా పెరుగుకుండనుండి వెన్నను దొంగిలింపుచున్నట్లును జూపబడినది. ఈ బొమ్మలన్నియు ఎల్లప్పుడును ఆయా పనులను జేయుచు, నిజముగ జీనముగలిగిన వానివలెనే కనుపడుచుండును. వీనియందమును, నిర్మాణనైపుణ్యమును జూచి తీరవలసినదేగాని వర్ణింపనలవిగాదు. ఇంకను ప్ర

దర్శించిన చిల్లరవస్తువులన్నిటినిగుఱించి వ్రాసిన గొప్ప గ్రంథమేయగును.

గ్రంథాలయ ప్రదర్శనశాఖ.

ఈ శాఖయందు ప్రథమమున శిశువనదగినది బాలశాఖ. పిల్లలయొక్కయుద్ధిని వికసింపజేసి వారియాలోచనలయందు నూతనభావములను తొప్పింపగలిగినట్లు తెన్నియొచ్చుచు జూపబడినవి. మఱియు గుడ్డలమీద హస్తపులతో ఆచువేయబడి, ఆరుసంవత్సరముల వయస్సుగల పిల్లలకు హృదయాకర్షకముగ నుండు పుస్తకములొకచో జూపబడినవి. ఇట్లే పదిసంవత్సరముల వయస్సుగల పిల్లలకును పదునారు సంవత్సరములలోపు వయస్సుగల పిల్లలకును కావలసిన పుస్తకములను ప్రత్యేకముగ జూపిరి. పిల్లలవయస్సులను రంజింపజేయగలిగిన నాటకములు, పెద్దపెద్ద పటములు వర్ణింప నలవికావన్ని చుట్టును వ్రేలాడగట్టిరి. పిల్లలు బంకమట్టితో జేసిన నాటకముల ఒకచో జూపబడినవి. ఒక పెట్టెయందు ఇనుముతో జేయబడిన అనేక వస్తువుల విడిభాగములున్నవి. ఆ పెట్టెకు “మెకానో” యని పేరు. ఆవిడిభాగములనుండి రైలుబండ్లు, ఓడలు, విమానములు మొదలగు ౧౨౦ రకములయంత్రములను ఎల్లలు నులభముగా నిర్మించుకొనగలరు. వీనివలన బాలురయందు యోచనాశక్తియు, నిర్మాణశక్తియు అభివృద్ధి నొందునని వేరుగ చెప్పిన కర్తృత్వము. ఈ బాలశాఖకు మధ్యను గ్రంథభాండాగారి నీలుచుని తాళములు వాయించుచు, లలితపదములతో గూడిన మృదుమధురములగు కీర్తనలను బాడుచు, పిల్లలనేగాక పెద్దలనుగూడ నాకపింపించుచుండెను.

క్రొత్తి గ్రంథాలయములను స్థాపించుకొనుటకై ఇరువదియైదు రూపయలను మాత్రము ఇచ్చునట్టి గ్రామములకెల్ల శ్రీ గాయక్వారగారు ఉచితముగానిచ్చు నూరురూపాయల విలువగల గ్రంథము లొక యలమోరునందు పెట్టి బాలశాఖకు ప్రక్కనే ప్రదర్శించిరి. పిల్లలకు కావలసిన గ్రంథములు, వ్యవసాయదారులకు కావలసిన గ్రంథములు, కులాసాగా చదువుకొనగోరువానికి గా

కలసిగ్రంథములు, ఉపాధ్యాయులకు గావలసిన గ్రంథములు-స్త్రీలకు గావలసిన గ్రంథములు-ఇట్లు ఏతరగతి జనులకు గావలసిన గ్రంథముల నాయితరగతులకంటె, ప్రత్యేకముగా చిన్న చిన్న పెట్టెలయందు పెట్టె ఒక్కంటికి ఒక గ్రంథములు చొప్పున పెట్టి, జనులు పదువుకొనుటకై గ్రంథాలయములు లేని గ్రామముల పెట్టె పంపుచున్నారో వేరొకచోట జూపిరి. బరోడా యందున్న నాలుగు జిల్లాలయొక్క పెద్దపటములను వేరొకచోట వ్రేలాడగట్టిరి; ఆ నాలుగు జిల్లాలయందున్న వివిధతరగతుల గ్రంథాలయముల గ్రామములను వివిధరంగుల నూదులచే జూపిరి. బరోడారాజ్యమునందు గ్రంథాలయోద్యమమును ప్రారంభించిన పిమ్మట గ్రంథాలయముల అభివృద్ధి ఎట్లున్నదో, అంతకు పూర్వమెట్లున్నదో చూపు పెద్దపటము నొకదానిని అందరకును బంగారు నపడునట్టి స్థలమునందు పెట్టిరి. దీనికి ప్రక్కనే పిల్లలచే తయారుచేయబడిన చిన్ననామ నొకదానిని ప్రదర్శించిరి.

వేరొక స్థలమునందు అమెరికా దేశమునందును, బరోడా దేశమునందును, ఇటలీ దేశమునందును, జపాను దేశమునందును గల వివిధములగు జాతీయ గ్రంథాలయముల యొక్కయు, సార్వజనిక గ్రంథాలయముల యొక్కయు పెద్దపెద్ద పటములను వ్రేలాడ గట్టివారు. అమెరికా, బరోడా దేశములయందలి గొప్ప గ్రంథాలయముల భవనముల యొక్క స్థానములనుగూడ తయారుచేసి వ్రేలాడ గట్టివారు. మిక్కిలి ప్రాచీనమైనట్టి గ్రంథాలయముల యొక్క పటములనుగూడ సంపాదించి చూపినారు. గ్రంథాలయముల యొక్క పటములన్నియు మొత్తము 328 గలవు.

మఱియు బరోడా యందున్న కేంద్రగ్రంథాలయమునకు కట్టబోవు నూతన భవనముయొక్క ఆకారమును జూపు పటములు కొన్ని ప్రదర్శింపబడినవి. బరోడా గాయక్వాదగారిచే నహంయముచేయబడుచున్న గ్రంథాలయముల భవనములయొక్క పదునాలుగు పటములను, పట్టిణ గ్రంథాలయముల నుండకలసిన భవనముల యా

కారములను జూపు ఆయదు పటములను గూడ జూపిరి. పాశ్చాత్యదేశములయందెల్ల ప్రసిద్ధికెక్కిన వాసింగుటను, న్యూయార్కు, బర్క్లీ, బోస్టను, సెంటులూయిసు, మ్యాచెస్టరు, లివర్నూలు గ్రంథాలయముల యొక్క పటములు మిక్కిలి నుందరముగ నున్నవి.

మఱియొక స్థలమునందు గ్రంథాలయమున నుండవలసిన సామానులను జూపినారు. బల్లలు, కుర్చీలు, బీరువాలు, పత్రికలు పెట్టి ప్రదర్శించుట కనుకూలముగ నుండు అలమరలు, క్రొత్తరకపు గ్రంథములపట్టికలు, పుస్తకములను-పెద్దగ్రంథాగారములయందు ఒక స్థలమునండి మరియొకచోటికి దీసికొనిపోవుటకు చిన్న చిన్న బండ్లు, మొదలగువాని నెన్నిటినో ప్రదర్శించినారు. ఇంతేగాక ఉక్కుబీరువాలలో పలువిధములగువానిని ప్రదర్శించి వానియొక్క అధికతనముగూర్చి బోధించిరి. పిల్లలకూర్పుండుటకు అనుకూలముగ నుండునటుల ఎత్తుతక్కువగనున్న కుర్చీలు, కుర్చీమీద కూర్చుని, చదవుకొనుచు వ్రాసికొనుటకు అనుకూలముగ నుండులాగున ప్రత్యేకముగ తయారుచేయబడిన కుర్చీలు- మొదలగువానిని కూడ ప్రదర్శించిరి.

గొప్పగ్రంథాలయములయందలి నిత్య వ్యవహారము జరుగుట కగత్యములగు అనేక సాధనములను విపులముగా వేరొకచోట జూపిరి. ఇంతేగాక సిరాబడ్లు, అద్దుదుకాగితములదిమ్మలు, గుండునూదులు గుచ్చుకొని బల్లమీద పెట్టుకొను దిమ్మలు, కలములు, పలువిధములగు సిరాలు, రబ్బరుస్టాంపులు, తారీఖులు వేసికొను స్టాంపులు మొదలగు ఉపయోగకరములగు వస్తువులను విశేషముగ జూపినారు. ఇంతేగాక, అనేకవిధముల పుస్తకముల బైండింగులను-పదునారు, పదునెడుశతాబ్దములయందుచేసిన బైండింగుల నమోనాలను, ఈ కాలమున చేయుచున్న బైండింగుల నమోనాలను చూపినారు. మఱియు తోలు క్యాలిగ్రో, వివిధములగు కాగితములు, జీగురు, మొదలగు బైండింగు సామానులనుగూడ విశేషముగ జూపిరి. మిక్కిలి ప్రాచీనములను అపూర్వములను అగు తాళపత్ర గ్రంథముల నేకములనుగూడ ప్రదర్శించిరి. భూర్త

రపత్రములమీద వ్రాయబడిన మహా గాయత్రీభావ్యము యొక్కయు, దేవీనాక్షభావ్యముయొక్కయు వ్రాత ప్రతులు చూపబడినవి. ఇతరము అరఅంగుళముపొడవు పాతికఅంగుళము వెడల్పుగలిగిన చిన్నగ్రంథములుగ ముద్రింపబడిన భిగవద్గీత, కొరాను, షేక్సియరు నాటకములు మొదలగు గ్రంథములనేకములు ప్రదర్శింపబడినవి.

వ్యవసాయము, పరిశ్రమలు, కళలు మొదలగు శాస్త్ర విషయములనుగూర్చిన ౬౦౦ గ్రంథములు ప్రదర్శింపబడినవి. మరియు, ఈవిషయములనుగూర్చి వివిధదేశములయందు ప్రకటింపబడు పలువిధములగు పత్రికలను గూడ ప్రదర్శించిరి. “కోల్” అను బొమ్మలను జూపు సినిమాయంత్రమును, ఒకమ్యాజిక్ గ్లాంటిరును, మామూలు పటములనన్నిటిని తెరమీద చూపించునట్టి “రేడియో ఆప్టికన్” అను యంత్రమును, పెద్దపైరిస్కోపిక్స్ లును, పైరియో గ్రాఫులను ఇరువదిలక్షల ప్రదర్శించిరి. పన్నెట గ్రంథాలయములయందు అచ్చుపనులు అతిసులభముగా నేసికొనుటకు అనుకూలముగ నుండనట్టి “రెప్రింటర్” అను యంత్రమునుగూడ ప్రదర్శించిరి. ఈయంత్రము వలన అతిస్వల్పకాలములో నేలకొనిగ ప్రతులను దీసికొనవచ్చును. ఇన్నివిధముల గ్రంథాలయప్రదర్శనభాగము ప్రదర్శనమునకంటెకును రాజమై యొప్పినదని చెప్పవచ్చును.

ఈప్రదర్శనమునందు ప్రతిదినమునందును రాత్రి 7 గంటలు మొదలు 9 గంటలవరకును సినీమెట్రాగ్రాఫు ప్రదర్శనముగూడ ఉచితముగా జూపబడినది. దీనిఖరీదు పది నేలరూపాయలు. ఎల్లప్పుడును బరోడారాజ్యమునందు సంచరించు జనులను జ్ఞానవంతులుగ జేయుచుండును. ఇందు జూపబడు బొమ్మలతోబాటుగ వానికి సంబంధించిన విషయములనుగూర్చి ఉపన్యాసములనుగూడ ఇచ్చి, జనులనుద్బోధించుచుండును. ఈసినిమెట్రాగ్రాఫు ప్రదర్శనమును జూచుటకై ప్రతినిత్యమును అనేక నేలమంది పురుషులును స్త్రీలునుగూడ విచ్చేసి యానందమునం దోలలాడుచుండిరి.

గ్రంథాలయోద్యమము - బరోడా.

బరోడా “సంస్థానాధీశులగు శ్రీ కాంతాజీ గాయకవాడీగారు ఆధునిక కాలమున భరతఖండమందు గ్రంథాలయోద్యమమును స్థాపించుటయందు మాగ్గదర్శకులై యున్నారు. ౧౯౧౦ వ సంవత్సరమునం దీయోద్యమ మాదేశమునందు ప్రారంభమైంది. ఆమెరికా దేశమునందు విశేషయనుభవమును గలిగి యున్నట్టి బోర్డనుదొరగారిని శ్రీవారు ఆవత్సరమునందు పిలిపించి కేంద్రగ్రంథాలయమును బరోడాపట్టణమునందు స్థాపించిరి. గ్రంథాలయోద్యమము సరియైన మాగ్గముల నడచునట్లు జేయుటకును, అందుబాటులోనున్న గ్రంథాలయములన్నియు అన్వేష్యాశ్రయములుగానుండునట్లు చేయుటకును, ఈ కేంద్రగ్రంథాలయ ప్రతిష్ఠాపన స్థాపింపబడినది. శ్రీవారు స్వయముగా చదువుకొనుటకై వివిధ విషయములను గూర్చిన అమూల్యగ్రంథములను ౨౦,౦౦౦ లను నేకరించి తనస్వంత గ్రంథభండాగారముగ ఉపయోగించుచుండిరి. ఈగ్రంథముల నన్నిటిని కేంద్రగ్రంథాలయమున కిచ్చివేసిరి; ఇప్పుడాగ్రంథాలయమున ఆంగ్లేయము, గుజరాతి, మహారాష్ట్రగ్రంథములు ౭౦,౦౦౦ లుగలవు. ఈగ్రంథములందు అపూర్వములును అమూల్యములును అగు గ్రంథముల నేకములుగలవు. గ్రంథములన్నియు నవీనశాస్త్రపద్ధతులప్రకారము వర్గీకరణము చేసి మంచిస్థితియందుంచినారు. ఈగ్రంథభండాగారమునకు ఉన్నతాధికారిగ జె. యస్. కుడోరీకారుగారున్నారు. వీరు ఆమెరికా ఐరోపా జాతీయ మొదలగు

శాస్త్ర దేశములకుబోయి పదునారుమాసముల కాలమునుగడపి, ప్రపంచమునందున్న గొప్పగ్రంథాగారములన్నిటినిజూచివచ్చిరి. ఈయోద్యమమునందు ఆయాదేశములందెల్లజనులు ఎట్లు అభివృద్ధిమాగ్గములను ద్రోక్తుచున్నారో వారు స్వయముగజూచివచ్చి, ఆయాపద్ధతులనన్నిటిని ఇచట ఆచరణయందు దెట్టుటకై ప్రయత్నించుచున్నారు. వీరికి జీతము నెల ౧ కి రు ౨౫౦ లు. వీరికి సహాయముజేయుటకై సహాయతాదాగారిగలదు. వీరిపేరు యం. ఎస్. అమీన్. బరోడాయందు రాజుగారు గ్రంథాలయోద్యమమును ప్రారంభించుటకుపు.

ర్యమే వీరు అక్కడక్కడ గ్రంథాలయములను స్థాపించి పనిజేసియున్నారు; వీరికి జీతము నెలగిరి రు ౧౫౦లు. ఇంతేగాక ఉన్నతగ్రంథభాండాగారి యొకడు గలడు. వీరికి జీతము నెల గిరి రు ౩౫౦లు; సహాయగ్రంథభాండాగారులు ఆరుగురుగలరు. వీరికి నెల గిరి రు ౨౫౦లు. ఇద్దరు గ్రంథభాండాగారినియుగలరు. వీరికి నెల గిరి రు ౧౫౦లు నిచ్చెదరు. ఒక సహాయగ్రంథభాండాగారినిగలదు. ఆమెకు నెలకు ౨౦ రూపాయలు నిచ్చెదరు. గ్రంథాలయోద్యమమునకు సంబంధించిన పనులను నిర్వహించుటకై పదునైదుమంది గుమాస్తాలు గూడ గలరు; వీరికి నలుబది రూపాయలు మొదలు పదు నేనురూపాయలవరకును జీతమిచ్చెదరు. బండ్లతులును చిల్లరపనులుచేయువారును కలసి ముప్పదిమందిగలరు. వీరికి ఆరుమొదలు పదిరూపాయలవరకు జీతమిచ్చెదరు. ఈకేంద్రగ్రంథాలయమును ఇప్పుడు నాలుగుఅంతస్తులు గల గొప్పమేడయందుంచినారు. ఈమేడ శ్రీ ప్రభువు గారిదేయియున్నది. స్వంతభవననిర్మాణమునకై ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ఆచారకాలముననే ఆరులక్షల రూపములు విలువగలిగినట్టి నుందర మందిరములను నిర్మించి, అంకికేంద్రగ్రంథాలయమునుంచెదరు. ఈగ్రంథాలయశాఖకు నెల గిరి రు ౨,౫౦౦లు ఖర్చుఅగును. పదునైదువేలరూపముల విలువగల గూతినగ్రంథములను ప్రతివత్సరమును గ్రంథాగారమునకు చేర్చుచుండెదరు. ఈగ్రంథాగారమునందు ప్రతినిత్యమును ౫౦౦ మంది చదువరులువచ్చి గ్రంథములను పత్రికలను చదువుచుండెదరు. ప్రతినిత్యమును ౨౦౦ మంది గ్రంథముల నిండ్లకు దీసికొనిపోవుచుండెదరు. ఈగ్రంథాగారమునందు పిల్లలకు ప్రత్యేకశాఖగలదు. ఈశాఖయందు పిల్లలు చదువుకొనుటకును చూచుటకును బొమ్మల పుస్తకములు విధి విరాసదుములేకుండనున్నవి. గోడలనన్నిటిని బొమ్మలతో అలంకరించియున్నారు. ఇంతేగాక పిల్లలు ఆడుకొనుటకు పలువిధములగు చక్కని ఆటలుగలవు. పిల్లలకు కథలుచెప్పట, వివిధగ్రంథములందలి బొమ్మలను చూపించి బోధించుట, మంచిసంగతులను చదివించెప్పట మొదలగు పనులన్నియు శ్రీగ్రంథభాండాగారివారే

నెరవేర్చెదరు. ఇంతేగాక బోధాపట్టణమునగల శ్రీ సమాజములకుగూడ గ్రంథములనుంచెదరు. ఈగ్రంథాలయమునుండి గ్రంథములను తీసికొనిపోగోరువారెవరును ద్రవ్యమెంతమాత్రమియ్యనక్కరలేదు. ముప్పదిరూపముల జీతమునకు మించినట్టి ఉన్నతగ్రంథముగాని, వృత్తిపన్ను నిచ్చువారుగాని, భూమిపన్ను నిచ్చువారుగాని, లేక న్యాయవాదివృత్తి నవలంబించినవారుగాని జవాబుదారిగానున్నయెడల అట్టివారికెల్ల గ్రంథముల నేరునిచ్చెదరు. గ్రంథములను పనునైదు దినములుంచు కొనవచ్చును.

ఉచితగ్రంథాలయముయొక్క లాభములను ఒక్క బోధాపట్టణమునకేగాక, రాజ్యమునంతటను గూడ కలుగజేయవలెనని శ్రీ గాయక్వారు గారు ఈయంద్యమమును ప్రారంభించినారు. ముందు బోధారాష్ట్రమందున్న నగరములయొక్కయు పట్టణములయొక్కయు పెద్దపల్లెలయొక్కయు చిన్నపల్లెలయొక్కయు సంఖ్యను, వానియందున్న జనసంఖ్యను చదువరుల సంఖ్యను ప్రభుమను దెలిసికొనిరి. బోధానగరముతో గలుపుకొని నాలుగు నగరములను ౩౯ పట్టణములను ౪౨౬ పెద్దపల్లెలను ౨౬౨౨ చిన్నపల్లెలను ఆరాజ్యమునందు ఉన్నట్లు లెక్క చేసినది. బోధానగరమునందు కేంద్రగ్రంథాలయమును స్థాపించినారు గనుక మిగిలిన మూడునగరములందును, ఆనగరములు ముఖ్యపట్టణములుగాగల జిల్లాలందలి గ్రంథాలయములన్నిటికిని అందుబాటులో నుండునట్లుగా ౨౦,౦౦౦ పుస్తకములు గల గ్రంథాలయములుండునట్లును- ౩౯ పట్టణములలోను ఒక్కొక్కచోట ౫,౦౦౦ పుస్తకములుగల గ్రంథాలయములను స్థాపించుటకును- ౪౨౬ పెద్దపల్లెలలో ఒక్కొక్కచోట ౫౦౦గ్రంథములుగలగ్రంథాలయముల నేర్పరచుటకును, మిగిలిన చిన్నపల్లెలయందు ఒక్కొక్కచోట ౨౦౦ గ్రంథములుగల గ్రంథాలయముల నేర్పరచుటకును తీర్మానించి పనిజేయ నారంభించిరి.

అంతట కేంద్ర గ్రంథాలయముయొక్క అధికారము క్రింద ఈ గ్రంథాలయోద్యమమును బోధా ప్రభుత్వమువారి పరిపాలనయందొక శాఖగా నేర్పాటుజేయ

బడినది. గ్రంథాలయములు వైనతెప్పబడిన ప్రకారము బరోడా రాజ్యమంతటను వ్యాపించి, వానివలన ప్రజలు నిజముగా నభివృద్ధిని బొందవలెనన్న, ప్రజలకు ముందు వానియందు అభిమానముగలుగవలెను. ఈ చి త ము గా వచ్చినవస్తువునందు ప్రజలకంటి యాదరణయ్యుండదు. సామ్యులయొక్క ప్రజలే ఖర్చుపెట్టి గ్రంథాలయములను స్థాపించుకొనవలయునని గాఢ శాసించిన, ప్రజలయందు త్యాగము లేకపోవుటచేతను దారిద్ర్యముచేతను అట్టిపని సమకూడదు కావున ప్రజలయందు ఈ యుద్ద్యమముపట్ల ఈత్యాగమును ఆదరణమును కలుగజేయుటకును, గ్రంథాలయములు స్థాపించినవారికి పుష్కలముగ సామ్యులభించుటకును శ్రీ కాంగ్రెస్ మహారాజుగారు కొన్ని నియమముల నేర్పరచిరి.

ఏ గ్రామవాసులైన ఏబదిరూపాయలను గాని, అంతకంటె తక్కువ మొత్తమును గాని తమ గ్రామమునందు నూతన గ్రంథాలయమును స్థాపించుటకుగాను వసూలు జేసి, కేంద్ర గ్రంథాలయమువారికి దెలియపరచినయెడల పంచాయితీనుండి ఏబదిరూపాయల నిప్పించి, తా మేబది రూపాయలనిచ్చెదరు. అనగా నూతనగ్రంథాలయమును స్థాపించుకొనుటకై ఏ గ్రామవాసులైన ఏబదిరూపాయల విరాళమును వసూలు జేసుకొనినమాత్రాన నూరు రూపాయల విరాళమువచ్చును. ఇంతేకాక, ఇరువదియైదు రూపాయల నిచ్చిన నూరు రూపాయలు మిగిలినవలె దేశభాషాగ్రంథములను కేంద్ర గ్రంథాలయమువారా గ్రంథాలయమునకు బహుమతిగానిచ్చెదరు. బరోడా రాజుగారి దివానుగారిచే నేమింపబడిన ముగ్గురుపెద్దలు గలిగిన సంఘమువారి బహుమతి గ్రంథములను నిర్ణయించెదరు. ఆగ్రంథములను జనులెల్ల చదువుకొనుటకు చాక్కును గలిగియుండురు. ఇతరనిబంధనలను ఆయా గ్రంథాలయముల వారేర్పరచుకొనవచ్చును. కేంద్ర గ్రంథాలయమునుండి పంపబడు సంచారపుస్తకముల పెట్టెలగుడ, ఈ గ్రామ గ్రంథాలయముల పెట్టెలనుకొనవచ్చును. ఇట్టి గ్రంథాలయమునకు గ్రామగ్రంథాలయమని పేరు. దేశభాషాగ్రంథములు గలిగిన పెట్టెలను మాత్రము ఈ గ్రామ గ్రంథాలయముల కంపెదరు.

నాలుగు వేలకంటె ఏక్కువ జనాభాగలిగిన గ్రామములు రు 300 లనుగాని అంతకంటె తక్కువసామ్యును గాని సంవత్సరమునకు వసూలు జేసికొనిన పంచాయితీనుండిగాని మునిసిపాలిటీనుండిగాని సంవత్సరమునకు రు 300 లను, కేంద్ర గ్రంథాలయకాళివారు సంవత్సరమునకు రు 300 లను ఒసంగెదరు. ఇట్టి గ్రంథాలయములకు పట్టణగ్రంథాలయములని పేరు. ఆంగ్లేయ భాషాగ్రంథములు గలిగిన సంచారపుస్తకముల పెట్టెలను గూడ ఈ పట్టణగ్రంథాలయముల కంపెదరు. ఇట్టి పట్టణగ్రంథాలయము, దానికి దగ్గరనున్న గ్రామ గ్రంథాలయములకు సంబంధించిన వ్యవహారములను జూచుచు ఆయా గ్రామములకు సంచారపుస్తకముల పెట్టెల నందుబాటు చేయుచుండవలెను. ఒక గ్రామమునందుగాని పట్టణమందుగాని ఒకటికంటె ఎక్కువ గ్రంథాలయములను స్థాపింపవలసిన యావశ్యకతనుగూర్చి కేంద్ర గ్రంథాలయమువారే యోచించెదరు.

ఏ జిల్లావారైన ఆజిల్లా ముఖ్యపట్టణమునందు జిల్లా కేంద్ర గ్రంథాలయమును స్థాపింపదలచి, సంవత్సరమునకు రు 200 లను వసూలు చేయగలిగినయెడల, పంచాయితీనుండిగాని మునిసిపాలిటీనుండిగాని సంవత్సరమునకు రు 200 లను, కేంద్ర గ్రంథాలయకాళివారు రు 200 లను విరాళముగ నిచ్చెదరు. జిల్లా గ్రంథాలయము ఆజిల్లాయందున్న గ్రంథాలయములన్నిటినిదను అధికారమును గలిగియుండును. ప్రభుత్వమువారి సహాయమును పొందుచుండు గ్రంథాలయములన్నియు కేంద్ర గ్రంథాలయ పరిపాలనకు లోబడియుండును. ఏ గ్రంథాలయమైన స్వంతభవనమును నిర్మింపదలచుకొని అందుకు కావలసిన సామ్యులలో మూడవ వంతును వసూలు జేసికొనినయెడల, మిగిలిన రెండువంతులలో ఒక వంతు సామ్యును పంచాయితీయును మరియొక వంతు సామ్యును కేంద్ర గ్రంథాలయమువారును ఇచ్చెదరు. ఆభవనముల యొక్క స్థానములను మాత్రము కేంద్ర గ్రంథాలయమువారంగీకరింపవలెను.

గ్రామ గ్రంథాలయములు వారమునకధమము పడు

గ్రంథాలయసర్వస్వము

నాలుగుగంటలైన తెరచియుంచవలెను. కీలపుదినముల యందు రెండు గంటలకంటె ఎక్కువకాలమే తెరచి యుంచవలెను. పట్టణగ్రంథాలయమును జిల్లా గ్రంథాలయమును ప్రతిదినము ౬ గంటలకు తక్కువగాకుండ తెరచియుంచవలెను.

గ్రామ గ్రంథాలయము పట్టణగ్రంథాలయమునకు మూడుమాసముల కొకసారి, దానిపనిని నిర్వహించే యున్నట్టి రిపోర్టునంపవలెను. పట్టణగ్రంథాలయము దానిపనిని, గ్రామ గ్రంథాలయముల పనిని నిర్వహించే యున్నట్టి రిపోర్టును మూడుమాసముల కొకసారి జిల్లా గ్రంథాలయమునకుంపవలెను. జిల్లా గ్రంథాలయము దానిపనిని, దాని క్రిందఉండిన గ్రామ, పట్టణగ్రంథాలయముల పనిని తెలిజేయునట్టి రిపోర్టును మూడుమాసముల కొకసారి కేంద్ర గ్రంథాలయమునకుంపవలెను. ఒక జిల్లాకుండు పట్టణగ్రంథాలయమును లేనప్పుడు, గ్రామ గ్రంథాలయములు జిల్లా గ్రంథాలయముతోనే ఉత్తరప్రత్యుత్తరములను జరుపుకొనవచ్చును. ఒక జిల్లాకుండు జిల్లా గ్రంథాలయముకూడలేకుండిన, ఆజిల్లాయందున్న గ్రామ గ్రంథాలయములు కేంద్ర గ్రంథాలయముతోనే ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములను జరుపుకొనవచ్చును.

ప్రభుత్వమువారి సహాయమునుపొందుచున్న గ్రంథాలయములన్నియు వాని ఆదాయమును ఈక్రింది ధర్మగ వ్యయపగులవలయును:—

గ్రంథములు కొనుటకు	నూటికి ౨౫ వంతులు.
పత్రికలుకొనుటకు	నూటికి ౩౦ వంతులు.
అద్దెలు, సామానులు	నూటికి ౨౦ వంతులు.
ఇతర ఖర్చులు	నూటికి ౨౫ వంతులు.

అనగా ఒక గ్రంథాలయమునకు సంవత్సరమునకు రు. ౧౦౦ లు ఆదాయము వచ్చుచుండినయెడల, వైస నివరింపబడిన వంతుల ప్రకారము ఖర్చు వెట్టుకొనవలెను.

గ్రామ గ్రంథాలయములు పల్లెయందుండు ఉపా

ధ్యాయుని స్వాధీనమునందుగాని ఇతర కర్తవ్యమునందు స్వాధీనమునందుగాని ఉండును. పట్టణగ్రంథాలయము ఒక భాండాగారిని ఇతర నౌకరులను ఏర్పరచుకొనును. గ్రంథాలయమంతయు భాండాగారియొక్క స్వాధీనమందేయుండు; దాని పరిపాలనకంతకును అతడే బాధ్యుడైయుండును. జిల్లాగ్రంథాలయమునకు ఇతర నౌకరులే గాక, కొందఱు సుమాస్తాలుగూడ నుండురు. అవసరమునుబట్టి ఒకరుగాని అంతకంటె ఎక్కువమందిగాని భాండాగారులు ఉండురు. ప్రధాన భాండాగారి గ్రంథాలయశాస్త్రము నభ్యసించి, జిల్లాయందున్న గ్రంథాలయముల పరిపాలనకు బాబుదారిగ నుండును. జిల్లా, పట్టణ, గ్రామ గ్రంథాలయములన్నిటినిగూడ, మున్దుకంటె తక్కువయు తొమ్మిండుగురుకంటె నెక్కువయు కాని గ్రామస్తులు కార్యనిర్వాహక సంఘముగ నేర్పడి పరిపాలించెదరు. ఆయా గ్రంథాలయముల యొక్క చందాదారులు ఆయా గ్రంథాలయములకు ప్రతిసంవత్సరమును కార్యనిర్వాహక సంఘమునెన్నుకొనెదరు. క్రొత్తసంఘమును ఎన్నుకొనునకపుడు పాఠసంఘమే పనిజేయుచుండును. సంవత్సర సుధ్యయన కార్యనిర్వాహక సంఘమునందు వచ్చిన ఖాళీలన్నియు, ఆ సంఘమువారే పూర్తిపరచుకొనెదరు. ప్రతిగ్రంథాలయమును దానిపరిపాలకు కావలసిన నిబంధనలన్నిటిని అదియే నిర్మించుకొనవచ్చును. అట్లునిర్మించుకొన్న నిబంధనలకు నకలును గ్రంథాలయశాఖాధ్యక్షునకు బంపవలయును.

ప్రభుత్వమువారి సహాయమును పొందుచున్న గ్రంథాలయములన్నిటిని జాతి, మత, కులక్షణాలకుండ సర్వజనులు ఉపయోగించుకొనవచ్చును. ఒక పట్టణమునందుగాని పల్లెయందుగాని ఒక గ్రంథాలయమునకుమాత్రమే ప్రభుత్వమువారు సహాయముచేసెదరు. ఏ గ్రంథాలయమైన సరిగ పనిజేయుటలేదని తోచినప్పుడు, అట్టి గ్రంథాలయమునకు ఛేయసహాయమును తీసివేసెదరుని ప్రభుత్వమువారు ఒక సంవత్సరమునకు ముందుగా ఆ గ్రంథాలయమునకు తెలియ బరచెదరు. ఈ సంవత్సరమునందు ఆగ్రంథాలయము తిరిగి బుచ్చిస్థితికి వచ్చిన

యెడల, ప్రభుత్వమువారి సహాయమును తీసివేయరు. ఇట్లు సహాయమును పొందు గ్రంథాలయములన్నియు ప్రభుత్వమువారి అధికారమునకు లోబడియుండును. ఏజిల్లా పంచాయితీయైన గ్రంథాలయములకు సంబంధించినపనులకు వినియోగించుటకు గాను ప్రజలమీద పన్నులనుపిధింప దలచినయెడల, ప్రభుత్వమువారు అచటి స్థితిగతుల నాలోచించి అనుజ్ఞ నొసంగదరు. అట్టిపన్నును చదువను వ్రాయను సమర్థులగులైన మనుజులందరి మీదను, ఒక్కొక్కనికి ఒక అణా లేక రెండు అణాలు నొప్పన పిధించెదరు.

ఈ పద్ధతుల ననుసరించి ఇప్పటివరకును బరోడా లోని కేంద్ర గ్రంథాలయముగాక రెండు గ్రామగ్రంథాలయములును, ౩౯ పట్టణగ్రంథాలయములును ౩ జిల్లా గ్రంథాలయములును స్థాపింపబడియున్నవి. ఆరాజ్యమునందు ౪౦౦౦ కన్ను నెక్కువ జనసంఖ్యగల పట్టణములు ౩౯ మాత్రము గలవు. ౧,౦౦౦ కన్ను నెక్కువ జనసంఖ్యగల గ్రామములు ౪౨౬. బరోడా రాజ్యము యొక్క జనసంఖ్య ౨౦ లక్షలు మాత్రమే.

గ్రంథాలయములలేని గ్రామములందలి ప్రజలును, చిన్నగ్రంథాలయములవారును, పుస్తకములు కావలెననువాంఛను తెలియజేసినయెడల సంచారగ్రంథములనుంచిన పెట్టెలను ఆయాగ్రామములకుంపెదరు. ఒక్కొక్కపెట్టెయందు ౧౫ మొదలు ౩౦ వరకు గ్రంథములనుంచెదరు. ఉపాధ్యాయులు, వ్యవసాయదారులు, పిల్లలు, స్త్రీలు మొదలగాగలవారికి వారిరుచుల కనుగుణ్యములగు గ్రంథములను జాగ్రత్తగా నాలోచించి ప్రత్యేకముగా పెట్టెలయందుంచి, కట్టడిట్టముగ గట్టి ఆయాగ్రామములకుంపెదరు. ఆపుస్తకములు మూడుమాసములవరకు ఒక గ్రామమునందుండవచ్చును. అటుపిమ్మట తమగ్రామము నందున్న కాలమున ఎన్నిగ్రంథములు గ్రామస్థులకొసంగబడినవో, ఏవిధములగు గ్రంథములు జదివినో, ఎంతవంది చదివినో ఈవిషయములను తెలియజేయు నివేదికతో, కేంద్రగ్రంథాలయాధికారికి ఆగ్రంథములపెట్టెనంపి వేయవలెను; ఉపయోగింపబడిన గ్రంథముల ననుస

రించి తిరిగి గ్రామస్థులకు వారిరుచుల కనుగుణ్యములైన గ్రంథముల పెట్టెలను ఆగ్రామములకు పంపుచుండెదరు.

గ్రంథాలయములు చతురసంయోగమువలననే గాక నిరీక్షరకుటులకుకూడ జ్ఞానదాయకములుగా నుండవలెను. జ్ఞానమును ఆహారముతో ప్రజలు సంపాదించుకొనుటకుదగిన సదుపాయము బుండగలయును. ఇందులకు గాను సినిమెటోగ్రాఫులను, స్టీరియోస్కోపులనుకొని ఆగాణగారు కేంద్రగ్రంథాలయశాఖకొసంగిరి. ఈశాఖ మోద్యోగులు ఈయంత్రములను తిసికొని గావ్త్రమందలి గ్రామములకెల్లబోయి, ఈమూలమున దేశమందు జ్ఞానమును వెదకల్లుచున్నారు.

గ్రంథాలయములను పరిపాలనచేయుటకు తగినజ్ఞానము ప్రత్యేక అభ్యాసమువలనగాని యలవడదు. పాశ్చాత్యదేశములం దిదియొక ప్రత్యేకశాస్త్రమై విరాజిల్లుచున్నది. అనుభవమువలన ఈశాస్త్రమునందు నేర్పవలసిన సంగతులనంతముగలవు. అందుచేత బరోడా కేంద్ర గ్రంథాలయ సంస్థాపన కనుబంధముగ గ్రంథాలయ సంఘము నొకదానిని ౧౯౧౩ సంవత్సరము ఏప్రిలు నెలయందు స్థాపించిరి. ఇందు భాండాగారిత్వము తలుచుగాచేరి తమతమ యనుభవములను పరస్పరము వెలుపుకొనెదరు. గ్రంథపరిశోధనాంశములనుగూడ చర్చింతురు. గ్రంథాలయ నిర్వహణము ప్రత్యేకశాస్త్రము. దాని నభ్యసింపజేయుటకు విద్యార్థివేతనములనిచ్చి ప్రత్యేకముగా ఒకపాఠశాలను ఏర్పరచి కొంతవంది నాశాస్త్రమునం దారితేరినవారుగ జేసిరి. ఇట్లు బరోడారాష్ట్రమందలి ప్రతిపట్టణమందును పల్లెయందును ప్రతిమనుజానకును జ్ఞానము దేవదత్తమగు వాయువువలెను నీటివలెను సమృద్ధిగను వెలలేకను లభించుటకై గ్రంథాలయమును వానికంగములుగ వివిధశాఖలను, ఆమహారాజు స్థాపనజేసెనుగదా! అంతటితో తృప్తినొందక తమ యనుభవములను తాముస్థాపించిన ప్రతిష్ఠాపనలయొక్క కార్యక్రమమును ఇతరరాష్ట్రములవారులకూడ నేర్పుకొని లాభముపొందుటకై తమబోక్కసమునుండి విశేషధనవ్యయమునజేసి సర్వాంగముండగనుగై త్రైమాసిక

పత్రికను చూడుభవలయందు ప్రవరించునట్లు చేయుచున్నారు. అపత్రికం బోధచేయుచున్న విషయములే మనదేశమం దిట్టి యుద్ధవస్థాపనకు మార్గదర్శక మయినవి.

బరోడా రాజ్యమున జరుగుచున్న పనినిజూచినవారి అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల గ్రంథాలయసంఘము వారు గాయత్వాడిగారిని గ్రంథాలయశాఖాధ్యక్షులగు కుడ్డోల, రుగారిని తమసంఘముందు గౌరవసభ్యులుగా చేర్చుకొనిరి.

ముగింపు.

బరోడాగ్రంథాలయ శాఖాధ్యక్షులగు క్రీస్తుస్టోల్కరుగారికి అధ్యక్షగ్రంథాలయోద్యమమందు గల యభిమానము కడఁపెందఁ. వారు మనయుద్ధవమునగు ర్చితరులు జాబులములమున సంచారియై పోవుచుకొని దానిని వారిపత్రికయందు ముద్రించుచున్నారు. దూరమునుండి వారిచే జూపబడుచున్న ప్రేమతో తృప్తినిం

దక స్వయముగా వారినిజూచినవచ్చితిని. నేను బరోడా యందున్న కాలమున క్రీస్తుస్టోల్కరుగారును, లైబరేరియనులేనీ సహాయసంపాదకుడగు దాదా ఛాంజీగారును, ప్రదర్శనమునుజూచుటయందేమి, కేంద్రగ్రంథాలయము ను దర్శించుటయందేమి, ఇంకను ఇతిరవిషయములయందేమి అమితమగు సహాయమును చేసియుండిరి. ఇంతేగాక కేంద్రగ్రంథాలయ సంహారగ్రంథభాండాగార శాఖాధ్యక్షులగు యన్. సి. దివాంజీగారు నాకాతిధ్యమిచ్చి నేనక్కడ ఉన్న దినములు శుభవంతములును సంతోషదాయకములును అగునట్లు జేసిరి. నారికెల్ల కృతజ్ఞుడను. బరోడానుండి తిరిగి వచ్చునప్పుడు బెజవాడ యందున్న రామమోహన ధర్మపుస్తక భాండాగారము నందు బాలశాఖ నేర్పాటుచేయుటకు కావలసిన పుస్తకములు అటలు మొదలగువానినెల్ల బంబాయినుండి తీసికొనివచ్చితిని; క్రిసికొని వచ్చుటయేగాక ౧౭-౨-౧౭ వేదిన ౪ లక్షానుగూడ ఏర్పాటుచేసితిమి.

—అయ్యగారి వేంకట రమణయ్య.

గ్రంథ భాండాగారము.

సి. తులలేని జ్ఞానవస్తువును జూపింపంగఁ దేలికలైదు మహాదిపమెద్ది
సకలరాష్ట్రపు సమాచారములో దెలియంగ నలరెడు కరతలములక మెద్ది
సర్వదేశముల పూజ్యతఁగాంచు భారతీదేశికి రంగప్రదేశమెద్ది
ఇది మంచి దిద్ది చెడ్డది యంచు శాస్త్రజనులకుఁ దెల్పు నాచార్యుడెద్ది

గి. అట్టి పుస్తక భాండాలయమువలనఁ గలుగు లాభములో వచియింపఁగాఁ దరంత
గాన విద్యభివృద్ధికిఁబూనవలయుఁ దప్పకప్పుడు నాంద్రసోదరులార.

ఉ. జ్ఞానముకన్న మేల్గనము గానఁగరాదు ధరాతలంబునక
దానికి సాధనంబయి గనంబడు విద్దియ గ్రంథమందిరా
ధీనముగాన నాంద్రులకు వీనియవస్థిత నచ్చజేసి వి
జ్ఞానముఁగూర్చుమంబ! యనిశంబును దేశ్యభివృద్ధిగాంచగక.

—జంధ్యాల వేంకటేశవకపులు.

యుద్ధభటులకు గ్రంథాలయములు

ఇప్పుడు జరుగుచున్న ఘోరసంగ్రామమునందు యుద్ధభటులకు, ప్రతినిత్యమును తమ విధానిక కృత్యములనుజేసి విశ్రాంతిని పొందునయములయందు ఉలును పోకయున్నది. పగలెల్ల కష్టపడి పనిజేసి సాయంకాలమున బసకు వచ్చునరికి, చదువుకొనుటకు నొన్ని గ్రంథములును సచిత్రములతోగూడిన మాసపత్రికలును యుద్ధభటుల కందిచ్చిన, వానికి ఉల్లాసకరముగను ఉత్సాహకరముగను ఉండును గదా. ఈనూత్రమును గనిపెట్టి, ఆంగ్లేయులు యుద్ధమునజేయు భటులకెల్ల పుస్తకములను, పత్రికలను అందజేయుటకు బూనుకొరి. ప్రధానమున కొందరు పెద్దలుజేరి, కొన్ని గ్రంథములను ప్రోగుజేసి “వెస్తుమివ్వురు”నందు ఈపనికి బూనిరి. ఆగ్రంథమున ౩౦,౦౦౦ ల గ్రంథములు కావలెనని ప్రకటించిరి. స్త్రీలు ఇంటింటికిని దిరిగి గ్రంథములను సేకరించిరి ప్రతిదినమును పాపాలద్యారాను, దుష్టులద్యారాను, కుసుప్త్యులద్యారాను పుస్తకముల కట్టలు నానగంభించెను ఇట్లు ల స్వల్పకాలమునకే ఔగాగ్యవంతుల సహాయమునలన ఈ ముప్పదివేల గ్రంథములును లభించినవి. ఈగ్రంథములను లైబ్రరీ కంపెనీలవారు వలయుస్థలములకెల్ల ఉచితముగ దిసికొనిపోయిరి.

ఇట్లు ప్రోగుజేయబడిన పుస్తకములనన్నిటిని దులిపి చీట్లనలికించి కనడా దేశమునుండి వచ్చినభటులకు ప్రథమమున పంపిరి. పుస్తకముల నెరుగిచుటకు కఠినమైన నిబంధనలుచేయక, గ్రంథముయొక్క నామము, తీసికొని నవారిపేరు, లేవేలను వ్రాయించి పుస్తకముల నిచ్చుచుండిరి. కనడా యుద్ధభటులకు పుస్తకముల నిచ్చుచుండగానే, ఈజిప్తుదేశమునందా విడిసియున్న ఆస్త్రేలియా-మ్యూజీలందు యుద్ధభటులనుండి గ్రంథములకొర కావ్యవము వచ్చినది. వెంటనే వారికి కావలసిన గ్రంథములును, సచిత్రమాసపత్రికలును పంపబడినవి.

ఇట్లు ప్రారంభింపబడిన పనియొక్క ఉపయోగము

ను యుద్ధపదమునుజూచి, ఆంగ్లేయదేశముయొక్క సేనలు పనిజేయుచున్న స్థలములకెల్ల పుస్తకములను పత్రికలను వెంఘరి కేగవచ్చెను. సేనలన్నియు, పట్టణములకును గ్రామములకును గూడ మార్గప్రదేశములయందు విడిసియుండును. అందుచేత యుద్ధభటులకు సంశోషమును గలుగజేయు నోదము లెవ్వియు అచట ఉండుట ఆసంభవము. ఇంతేగాక కందకములలోనుండు యుద్ధభటులలో ఎల్లప్పుడును నాలుగవంతు భటులు మాత్రము యుద్ధకార్యములను నిర్వహించుచుండెదరు. మిగిలిన మూడువంతుల జనులును కందకములకు అడుగుభాగమున విశ్రాంతిని దీసికొనుచుండెదరు. అందుచేత ఈమూడువంతుల జనులును ఎల్లప్పుడును కందకములయందే తమకాలమును గడపుచుండవలసిన స్థితియందు, వారికి కాలము గడచుట ఎంతకష్టముగానుండునో ఊహింపవలసినదేగాని వ్రాయనలసినదిగాను. అట్టివారు గ్రంథములనో పత్రికలనో నదువుచుండుటవలన కాసము గలిగి వాల్లెప్పడును ఉల్లాసనంతులైయుండురు.

అందుచేత వారికిగూడ గ్రంథములనంపుట అగత్యమయ్యెను. అంతట గ్రంథములకొరకును పత్రికలకొరకును దేశములకెల్ల గూఢాపవలంపిరి. వెంటనే పుస్తకములవన్నము కురియనారంభించెను. దేశమునందచ్చటచ్చట పుస్తకములనుచూలుజేయుటకు స్థలముల నెర్పించిరి ఆ చూస్థలములకు తిరిగిన్ని గ్రంథములు గాగానే వాని నన్నింటిని ప్రధాన కార్యాలయమున కంపుచుండిరి. ప్రధాన కార్యాలయమునుండి ఆయాదేశములయందున్న యుద్ధభటుల కంపుచుండిరి.

ఇట్లు కొంతకాలము జరిగిన పిమ్మట, గ్రంథములు యుద్ధభటులకు జేయుచున్న సహాయమును స్వయముగా కాచినవాడై తపాలాశాఖాధ్యక్షుడుగూడ ఈయనద్యయమునకు సహాయభూతుడగుటకు నిశ్చయించుకొనెను. ఏగ్రామమునందైన సరియే, ఒక గ్రంథమునుగాని,

సచిత్ర మాసపత్రికనుగాని యుద్ధభటులకొగ్గకై తపాల కచ్చేరియందుండి అతికారికిచ్చినయడల దాని నాతిడు ఖర్చులేమియులేకుండగ ఉచితముగనే యుద్ధభటులకుం పు ప్రధాన కార్యాలయమునకు తపాలాద్వారా పంపు ను. ఈప్రకారము ఎన్నిగ్రంథములను తపాలాకీసులంది చ్చినను అవియన్నియు యుద్ధభటులకు పోయిచేరును. ఈసహాయమువలన జనులు ఇంకను ఎక్కువగ్రంథములం పుట సులభమయ్యెను. ఈమహత్కార్యమును నిర్వహించుచు పుస్తకములేగాక ధనమును ఆవశ్యకమయ్యెను. ఔదార్యవంతులు విరాళముల నొసంగి ధనసహాయమును గూడ లేకుండ జేసిరి.

యుద్ధ గ్రంథాలయము.

ఇంతేగాక “సరేహాసు”నందు యుద్ధగ్రంథాలయము నొకదానిని గూడ స్థాపించిరి. ఈ యుద్ధగ్రంథాలయము నుండి గాయములు తగిలిన యుద్ధభటులుగల ఆసుపత్రులకు ఆసుపత్రి యొడలకు కావలసిన గ్రంథములనెల్ల పంపుచుందురు. అంగ్లేయదేశమునందే గాక ఫ్రాన్సుదేశము నందున్న ఆసుపత్రులకు గూడ గ్రంథములనుంపెదరు. ఇంతేగాక “మాట్” “అల్జీర్” “అల్జీర్” మున్నగు ప్రదేశములకుగూడ అమెరికా గ్రంథములనుంపిరి. యుద్ధము చేయుచున్న ఒడలమీదఉన్నట్టి వారికిగూడ వలయుగ్రం

థముల నంపుచుండిరి. ఈయుద్ధ గ్రంథాలయమునకు గూడ జనులు ఆసంఖ్యాకములగు గ్రంథముల నంపుచుండిరి. తపాలాద్వారా వచ్చిన “పార్సీలు” గాక గింం పెట్టెల గ్రంథములు ఒకేదినమున వచ్చినవి. కొందరు పనికిరాని గ్రంథములనుగూడపంపుచువచ్చిరి. కాని అట్టివి బహుస్వల్పము. యుద్ధభటులకు ముఖ్యముగా నవలయును, సచిత్ర మాసపత్రికలును ఆవశ్యకములైయున్నవి. ఇతర విధములగు గ్రంథములను కొందరు నదివెదరు. కాని అట్లు చదువువారు కొద్దిమంది. ఈగ్రంథాలయమునకు వచ్చు సచిత్ర మాసపత్రికయొక్క చినిగిపోయినకాగితములను బాగుచేయుటకును బహువు తగ్గునటుల ప్రకటన పత్రికలుగల కాగితములను మాసపత్రికలనుండి తీసివేయుటకును ముగ్గురు స్త్రీలు ఎల్లప్పుడూను పనిచేయుచుందురు. ఆయాస్థలములనుండి యుద్ధభటులకై పంపబడిన గ్రంథముల యందప్పుడప్పుడు అలూర్య గ్రంథములుగూడ కన్పట్టుచుండును. అట్టి అలూర్య గ్రంథములను అమ్మి యుద్ధభటులకు కావలసిన ఇతరగ్రంథములను కొనెదరు. ఈయుద్ధ గ్రంథాలయముయొక్క పనులను నిర్వహించుటకై కావలసిన సామ్యును అంతను ఇద్దరు మహనీయులిచ్చుచుండిరి. ఇట్లు అంగ్లేయులు, యుద్ధభటుల సునక్కులెప్పుడును ఉత్సాహములు, ఆనందములుగా నుండుటకు అనేకవిధముల పాటుపడుచున్నారు.

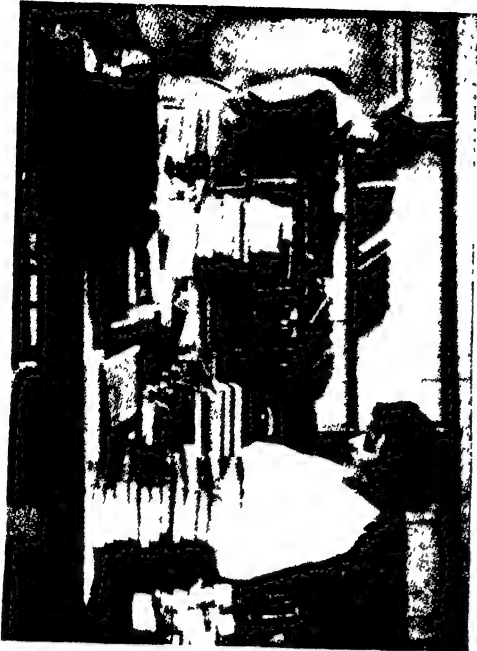
అమెరికాదేశము-గ్రంథాలయ ప్రదర్శనము.

౧౮౮౫ సం॥ “సాన్ ఫ్రాన్సిస్కో” నగరమున జరిగిన “పెనామా పసిఫిక్ ఎక్స్పోజిషన్” నందు అమెరికాదేశ గ్రంథాలయ సంఘమువారు గ్రంథాలయ ప్రదర్శనమును జూపిరి. “కాలిఫోర్నియా” రాష్ట్రమున గల గ్రంథాలయముల పద్ధతినిగూర్చి గొప్పపటము నొకదానిని తయారుజేసిరి; ఇది నలుబది అడుగులు ఎత్తునగులిగి నోడయంతయు నాక్రమించియున్నది; ఆరాష్ట్రము ఒక్కదానియందును జరుగుచున్న గ్రామ గ్రంథాలయములపనియంతయు అందు జూడవచ్చును. ఈప్రదర్శనమునందు కా

పబడినబాలశాఖ మిక్కిలి హృదయాకర్షకముగ నున్నది. చిన్న పిల్లలకు హృదయాకర్షకముగ నుండిన బొమ్మల పుస్తకములను ముందు భాగమునందుంచిరి. వానికి తరువాత వరుసగానున్న ఏడుమంచెలయందు పిల్లలలో చిన్నవారికిని పెద్దవారికిని ఉపయుక్తములగు గ్రంథములనుంచిరి. వారికి ప్రత్యేకము అనువుగనుండునట్టి కుర్చీలు బెంచీలు మొదలగునవిగూడ ఏర్పాటుచేయబడినవి. ప్రతిదినమును పిల్లలయొక్క తలిదండ్రులు, సోదరులు, సోదరీమణులు, అత్తలు, మామలు మొదలగు శారందరును విచ్చేసి-

జనశ్రీ కృష్ణామహావిద్యాలయ ప్రాంగణము.

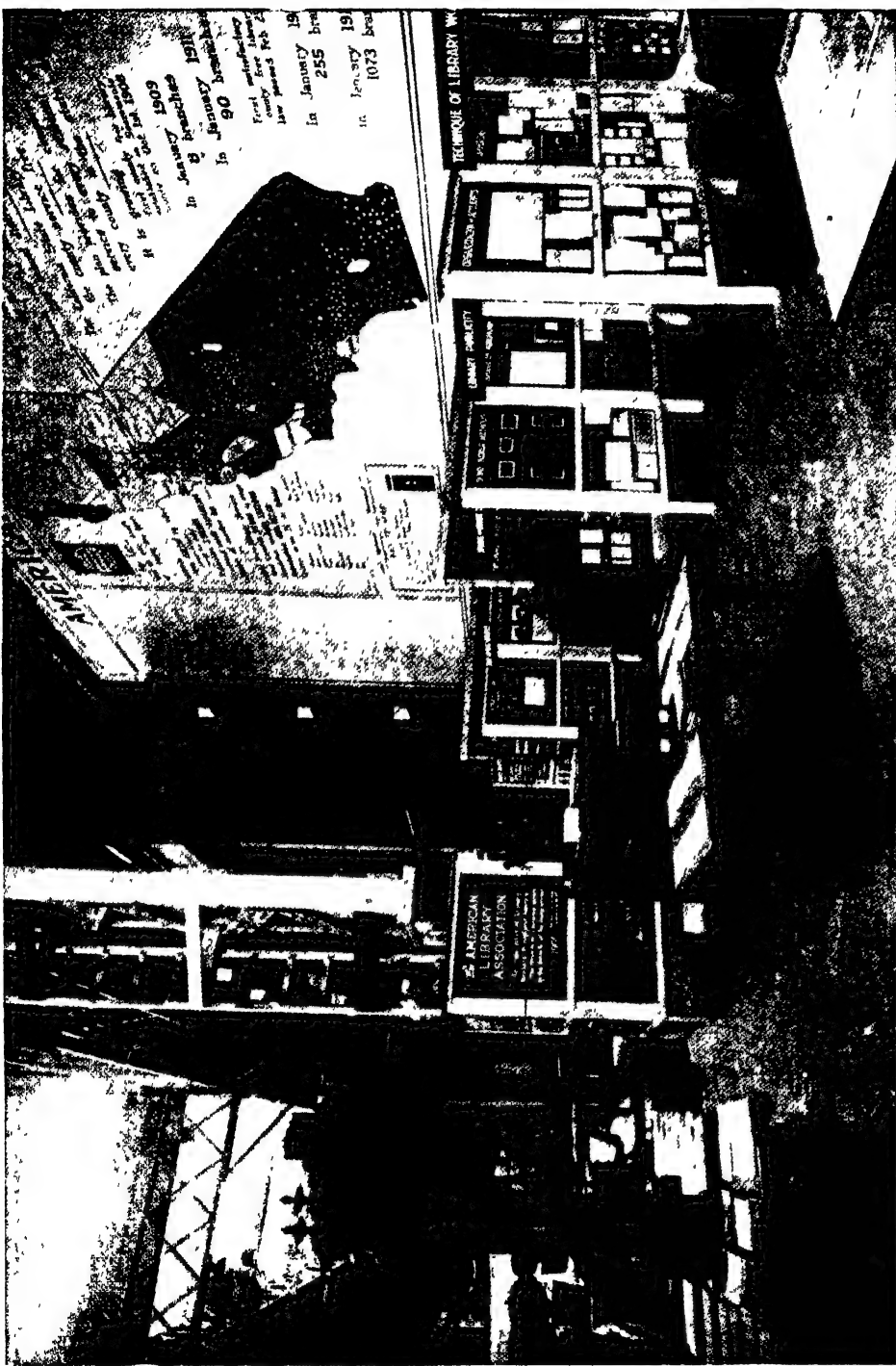
దేవాలయ ప్రాంగణము కృష్ణామహావిద్యాలయ ప్రాంగణము.

దేవాలయ ప్రాంగణము కృష్ణామహావిద్యాలయ ప్రాంగణము.

కృష్ణామహావిద్యాలయ ప్రాంగణము కృష్ణామహావిద్యాలయ ప్రాంగణము.

అమెరికాదేశ గ్రంథాలయ సంఘమువారిచే

రాంబాగ్ నం. ౧౦౫ "హార్వర్డు లైబ్రరీ" కి గ్రాంట్లు జూపిన "కనాడిగామనామక" ప్రచురణము

జూలై ౧౯౧౪ నాటిది.

సద్బంధములను నేకరించి అందరికిని గ్రంథాలయము లెట్లు అందజేయుచున్నవో కొంచెము చూడగలిగిరి. బాలశాఖలయొక్కయు, కథలు చెప్పుటయొక్కయు-గ్రంథాలయములు పతనమందెనులు చేయుచున్న ఇతర పనులయొక్కయు పొట్టోగ్రాఫులు గోడలమీద అలంకరింపబడియున్నవి. పాఠశాలలకు గ్రంథాలయము లెటుల ఉపకరింపవలయునో అచ్చట జూపబడినది. గోడల మీద అంటింపబడిన పటములు బహులను అమితముగ ఆకర్షించినవి.

ఆదర్శప్రాయముగ వీసికొనదగిన ఒక పట్టణమునందు కేంద్ర గ్రంథాలయ శాఖలయొక్క పద్ధతులు ఎటుల నిర్వహింపబడుచున్నవియో ఒక పటమునందు జూపిరి. ఇంకొకపటమునందు శాఖలు చేయుచున్న పనిజూపు పొట్టోగ్రాఫులను దీనికిప్రక్కనే ప్రదర్శించిరి. గొప్పపట్టణములయందు నివసించునట్టి జనులుగూడ తమ పట్టణములయందున్న కేంద్ర గ్రంథాలయములు గల శాఖల సహాయమువలన ఎట్టిపని నిర్వహించుచున్నారో అవరకు తెలియక ఈప్రదర్శనమునందు జూచి ఆశ్చర్యపోగల్గుచున్నవారైరి. ఇతరప్రదేశములనుండి రెండుగ్రామము నకువచ్చువారలకు, గ్రుడ్డివారలకు, కాలాశాస్త్రవేత్తలకు సంకీర్త ప్రయులకు, వర్తకులకు, శాస్త్రకారులకు, పరిశోధకతరగతుల విద్యార్థులకు వారు వీరనకేల, స్వప్రయోగములకు గ్రంథాలయములెటుల ఉపకరించుచున్నవో వేరొకచో జూపిరి.

ఇంకొకభాగమునందు వివిధరకముల గ్రామ గ్రంథాలయములు జూపబడినవి. అందే “సస్పెన్షనెస్టివ్” అను భాగముయొక్క పటమున అందున్న గ్రంథాలయముల పటములు వేయబడినవి. దానికి ప్రక్కనే “క్యాలిఫోర్నియా” యందొక భాగమున ఉన్న గ్రంథాలయముల పటములు జూపబడినవి. ఈ రెండు పద్ధతులును ఒక చోటనే ప్రదర్శించుటవలన వానికిగల తారతమ్యము చూపరులకు ముంభముగా బోధపడుచుండెను.

“క్యాలిఫోర్నియా” రాష్ట్రమున గ్రంథాలయములు చేయుచున్న పనిని, సినిమోగ్రాఫు యంత్రమునగూడ జూపిరి.

గ్రంథాలయ శాస్త్రమునకు సంబంధించిన పుస్తకములు పత్రికలకు మితమేలేము గ్రంథముల నేరుట, వర్గీకరణముజేయుట, బైండింగుచేయుట, మొదలగు విషయములను గూర్చి చూపరుల కనేకవిధములగు విషయములను జూపిరి. అమెరికా దేశమునందున్న కాలెగసు మహాగ్రంథాలయము నూతన “న్యూయార్కు”-పాఠ గ్రంథాలయము-లయొక్క భవనములు మొదలు చిన్న పల్లెటూరిగ్రంథాలయముయొక్క భవనమువరకును తాళతమ్యములనుచూపుచు వివిధతరగతుల గ్రంథాలయ భవనముల “స్లానులను” పటములను జూపిరి. నూతన గ్రంథాలయములను నిర్మింపదలచుకొనిన అనేకమంది జనుల కీపటములు మిక్కిలిసహాయభూతములై యొప్పినవి.

వివిధ ప్రదేశములయందున్న గ్రంథాలయ శాస్త్రమునుబోధించు పాఠశాలలయొక్క పనిని వేరొకచో జూపిరి. ఆయాపాఠశాలల పటములను, పట్టికలను, కొన్ని పరీక్షాపత్రములను, ప్రదర్శించిరి. వ్యాయాశాస్త్రము, వైద్యశాస్త్రము, మొదలగువానివలెనే గ్రంథాలయ శాస్త్రమునందుగూడ పండితులై జనులకుపకరించుటకు ప్రత్యేకముగ శిక్షా అత్యంతావసరమని ఈప్రదర్శన భాగము జూచుటవలన జనులకు బోధపడినది.

ఇంకొక స్థలమునందు అమెరికాదేశ గ్రంథాలయ సంఘమువారు గ్రంథాలయములకు సంబంధించిన విషయములనుగూర్చి ప్రకటించిన గ్రంథములనున్న టిని ప్రదర్శించిరి. ఈ ప్రదర్శనమును జూచుటకై ౧౦,౦౦౦ జనులువిచ్చేసిరి. ఈప్రదర్శనమును జూచినచిట్టి, అందలి సంగతులను తమతమ దేశములయందు వ్యాప్తముజేయుటకై, వైవా, స్పెయిను, స్వీడను, జపాను, ఇండియా దేశములనుండి, ప్రత్యేక ప్రతినిధుల నీప్రదర్శనమునకు పంపబడిరి. ఈ ప్రతినిధులందరును అనేకదినములు ప్రదర్శనమును జూచి, దానినిగురించి విపులముగ తమతమ భావలయందు వ్రాసి, ఆ యాదేశములయందెల్ల వ్యాప్తముజేసిరి. వారికి కావలసిన సంగతులన్నియు ప్రత్యేకముగ దెలుపబడినవి. ఈ విధముగ ఈ ప్రదర్శనము అమితముగ ఉపయోగకారియయ్యెను.

నిజాము రాజ్యము—ఆంధ్రులు

ఘనతపహించిన నిజాం రాజ్యమునందు ౧౦ లక్ష లాంఘలుగలరు. ఆంధ్రభాష వ్యవహరింపబడు జిల్లాలుగలవు. ౧౯౦౧ సంవత్సర ప్రాంతమున దక్షిణ హయిదరాబాదునందు, గృష్ణ దేవగా యాంధ్రభాషానిలయము, స్థాపింపబడినది. ఆంధ్రులనందఱిని ఏకశక్తముక్తిందికి దెచ్చి ఆంధ్రసంస్కృత విద్యాభ్యాసముజేసి, క్రిందితులైన ప్రతాపరుద్రదేవుని వలన, చాలింపబడిన ఓరుగల్లు పట్టణమునందు ౧౯౦౪ సం. ప్రాంతమున, శ్రీరామరాజనరేంద్రాంధ్రభాషా నిలయము స్థాపింపబడినది. పూర్వము, కుగ్గిరుతుసువా కాలమున, సీతాపతిరాజు చేసేలబడి, యటుపిమ్మట వరాహపురాణ, నుత్యపురాణాది గ్రంథముల వచించిన హరిభట్టాయన కొవ్వయిన కావాసమై, స్తంభాద్రియను నామాంతరముగల భుక్తుమెట్టునందు, శ్రీభాగవద్వైత్తవివాహినీ యాంధ్రభాషానిలయము ౧౯౦౮ సం. స్థాపింపబడినది. పూర్వము భద్రాచల రామదాసను నామాంతరముగల గోపన్నగారి బసవస్థానమునలన కావాసమై సేలకొండ పల్లెయను పురమునందు, శ్రీ విద్యానాథాంధ్రభాషానిలయము, ఎర్రసాలెము అను గ్రామమున శ్రీగుహబూదియా ఆంధ్రభాషానిలయము, వడ్డేపల్లియందు శ్రీగుహ మోహన పుస్తకాలయము ఇవిగాక సికింద్రాబాదునందలి కొన్ని ప్రత్యేక భాషాసంఘములు, ఆంధ్రభాషాభివృద్ధికై పాటుపడుచున్నవి. కాని ఈ నిలయములకు సంబంధించినానిందరు అనగా కార్యనిర్వాహకులు సాధారణముగ బ్రిటిషు రాష్ట్రమునకు సంబంధముగలవారైనందునను కొంచెమించుమించుగ, రైలుమాగ్గుములయందే ఇవి యుండవలసను, భాషానిలయములు చర్చకు వచ్చుచున్నవి. లేవముగ ఆంధ్రులుగల ప్రదేశములు ఇసుపవారికి కనుమముగ నుండుట వలనను, తపాలశాఖగ్రములు లేందువలనను సుదధ్యనివారికి వినబడుటలేదు. ఆ భాగములలోపాల్గు ప్రాంతకు గృహములయందు పుస్తకములెనుగు మార్దవముగ నుటలాడటగుండు దెలియదు వారియందు మాధ్యము

మూర్తీభవించి పితాచమువలె శివములూగుచున్నది. నిద్యగూడ మిగులతక్కువ. ఇప్పుడిప్పుడు కొన్ని పాఠశాలలు అక్కడక్కడ స్థాపింపబడుచున్నవి. అయినను ఆంధ్రభాషాభివృద్ధికి ఎక్కువ అవకాశములేదు. ఈ రాష్ట్రమున భాషావిషయము సుస్థ విద్యాశాఖాధికారులవలన నింకను బరిష్కార మొందజాలకున్నది. ఇటీవల హయిదరాబాదు నగరమునందు అధికారిమందున్న కొందరు విదాత్రియులు “హయిదరాబాదు ఎడ్యుకేషనల్ కాన్ఫరెన్సు” అని యొకసంఘమును నిర్మించియున్నాడు. వీని సాంవత్సరీకోత్సవ మియేడు ఓరుగల్లు పురమున జరుగుచున్నది. వీని యాదేశములు ఉద్దభావను వృద్ధి చేయుటయైయున్నది. ఇంకను కాణముగలను. ఈ దేశమున ముద్దభాషకు రెండువిధములగు ప్రాముఖ్యతగలదని విద్యాశాఖాధికారులవలన నిరూపింపబడినది. (1) ఉర్దూ ఒకవిధముగ దేవభాషలలోనొకటియగుట, (2) ఉర్దూ ఈ దేశమందలి రాజకీయసంఘములు నెగ్గుట కాధారభూతమై యుండుట. ఈ స్థితిగతులలో నుద్దభాష నిజాంరాజ్యమునందలి యాంధ్రసోదరులకు స్వభాష కాకపోయినను, వైకారణములనుబట్టి స్వభాషకంటె ఉద్దభాష నే యకుడు ప్రచురేసి సాధించుట యవసరమగుచున్నది. స్వభాషావృద్ధికి యాస్థితిగతులలో యేమాత్ర మారాజ్యమున నాంధ్రులకు తృప్తికరమైన యవకాశములేదు. లేకని యూదుకుష్మమున ఆ దేశపుటాంధ్ర సోదరుల చరిత్రము మును చిత్రముగా నుండగలదు. వర్తమానావస్థకుందు చొందాయి, కాశి, రంగూన్, బంగాళము, మున్నగు దేశములకు వలసపోయిన ఆంధ్రకుటుంబములు చారిత్రక విజ్ఞానమువలన తమ సాంప్రదాయములకు స్పృతికదెచ్చుకొని తమ తమ ప్రదేశములందు స్వభాషా ప్రచార సంఘములకు, సమాజముల నేర్పరుచుమండగా, మాదేశములు స్వభాషాభివృద్ధియై బ్రతుక్కించునిపక్షమున బుద్ధిపూర్వకముగ దమ సాంప్రదాయములను తమ ప్రత్యేక లక్షణములను బోగొట్టుకొనువారగుదురు. ఏది యెట్లున్నను మానవస్థ

చిత్రముగానేయున్నది. గిం లతుల ఆంగ్రులకు పట్టుచుని పది బహిరంగ భాషా సంఘములు లేనపుడు పూర్వోక్త నిలయ సంఖ్య సముద్రములో కాకిరెట్ట యనవలెనుగదా. ఈ స్థాపింపబడిన సంఘములలో నొకటి రెండుదక్క తక్కినవన్నియు దినగండము, నూతేంద్రాయవ్యము వలెనున్నవి. దీనికి కాకణము ద్రవ్యోపపత్తిలోపరని పలుమారులు వినబడుచున్నది. అట్లయినను పనిచేయు వారే? పెక్కుగ్రంథాలయములు అవిచారముగ స్థాపింప

బడి యవిచారముగనే కూలిపోవుచున్నవి. ఏయద్యమ వందైనను జయముసిద్ధింపవలెనన్న మనమొనర్చు కార్యములయందు పట్టుదలయుండవలెను. కార్యముయొక్క విలువను ప్రజలలో బ్రకటించుటకు దగినయోగ్యత సమకూర్చబడవలెను. ద్రవ్యాదిపరికరములు తమంతట తామే వచ్చును.

— హరి బాపయ్య.

గ్రామచరిత్ర : రాయూరు

రాయూరు జోగిరాజుకవి.

భరతఖండమునకు గంజాకాగిరిములును లోహపు ముద్రణాయంత్రములును రెండు పూర్వము, మహానీయులచే పెక్కుగ్రంథములు తాటి గూకులములపై ఇనుప గంటములచే లిఖింపబడి దేశమెల్లడ వ్యాపింపబడక, కాలముగడచినకొలది, యెచ్చటి వచ్చటనే నశించి, దేశభాషాభివృద్ధికిని జ్ఞానాభివృద్ధికిని మిక్కిలి గూటంకము నాపాదించినవి. అప్పటి ఉత్కృష్టగ్రంథములు మాత్ర మెట్టెటలనొ కొన్ని నెలచియున్నవి. ఇటీవల మాలమాలల నడగియున్న తాటిగూకు గ్రంథములు సాధ్యమయినంతవరకు సమకూర్చబడ చున్నవి. అందు మత సంబంధ మైనట్టియు, భక్తి సంబంధమైనట్టియు, కాస్త్రసంబంధమైనట్టియు, గ్రంథము లెన్నో బయల్పడు చున్నవి.

కృష్ణమండలమునందున్న రాయూరుగ్రామమున నుమారొకతాబ్దమునకుపూర్వము రాయూరు జోగిరాజు, గోపరాజుగార్లను సోదరు లిరువు రుండిరి. వీరు ఆరువేల నియోగిబ్రాహ్మణులు, భారద్వాజసగ్రోధ్యవులు, వీరితండ్రి అయ్యత రామయ్య. తాత రామరాజు వీరీ గ్రామమునకు ఆదివాసులు.

ఇందు జోగిరాజు భగవద్భక్తుండు, నిష్ఠాగరిష్ఠుండు, కవికరణ్యుండు. అమహానుభావుడు కాశ్యపగణ్ణలుగట్టి చిందులుద్రొక్కచు, ఒకచేత తంబురమీటుచు, వేరొక

చేత తాళమువేయుచు, పరివశుండై, నృత్యగీతములు సల్పునపుడు రెండవరామనానా, కబీర, త్యాగరాజో యనువారును కాదు నాగుడుడో, తుంబురుడో అనతరిం చెననువాగును గలగని యిప్పటికిని చెప్పకొనచుండురు. భక్తుడు కవియగును, కవిభక్తుడగునని చెప్పుటకు ఈయ నయే ఉదాహరణము.

ఈభగవద్భక్తుండు తానురచించిన కీర్తనలనే బాడు చు తిన్మయావస్థలో మునిగి తేలుచుండెడివాడు. భక్తి ఆచారమై వీడవాడనని శంకింపకయును తాను అశక్తుడ నని పరిగణింపకయును, దేవాలయముల నిర్మింపవలెనని సంకల్పించెను. భక్తికుమారవలెగాని ఎంతయహత్కార్య మైననుప్రయత్నింపఁగ్రహించున సిద్ధిచుండువాడా! దేశభక్తు లును, రెండుభక్తులును భగవద్భక్తులును లక్షశక్తియుక్తులను, సర్వస్వమును, తాము తలసెట్టి కార్యములకై వినియో గించుటయే గాక మీదుమిక్కిలి తమతమ ప్రాణములనైన ను సొక్కుగొనక, అననం మైన నర్పించుటకు సంసిద్ధు లయ్యెదరు. ఈవికంఠిటికిని సిమ్మలంక మయిన భక్తియే ప్రధానము. చిత్తశుద్ధితో తల నెట్టిన ప్రతికార్యమును నెర వేరకపోదు. జోగిరాజుగారీరితని భృహస్పతియై చిత్తుండ గుటతోడనే తన సోదరుండగు గోపరాజుగారు కూడ అందులకై పూనుకొనిన వాడాయెను. వీరును భక్తియం దేమి శిష్టాచార సంపత్తియం దేమి

తమయన్నగారి కావంతయు వీసిపోరు. ప్రతి నిత్యమును జపమును దేవతార్చనను, సక్రమముగాచేయుచు, సీతా కళ్యాణాది ఉత్సవములును, రామాయణపారాయణమును సంతర్పణలును చేయుచుండెడివారు. వీరిచే దేవతార్చనజేయబడిన దేవునిసేతము మాయండియందు ఇప్పటికిని గలదు.

రాయయ్యారు వల్లూరు జమీలో చేరియున్నందున గోపరాజుగారు ఈ సంస్థానములో భౌతికవ్యవహార పరుండై ఉద్యోగమును చేయుచు వ్యవహారములను వైతము చూచుకొనుచు తన అన్నగారి ఉదేశ సాఫల్యమున శక్తిభవించును. పలుకుబడిగలవారగుటచే, తమస్వశక్తివలనను ధార్మికతల సహాయ సంపదలవలనను చాలినధనము నిగంతలేత్రమచే నిరువురును గణించి శ్రీ వేణుగోపాలస్వామివారికిని శ్రీ పార్వతీసమేత శ్రీ సకలేశ్వరస్వామివారికిని చక్కని ఆలయముల నిర్మించిరి. అందు తామిరువురును గ్రహముల ప్రతిష్ఠించి తాము పూనిన కార్యము నిర్విఘ్నముగా ఈశ్వరసంకల్పముచే నెరవేర్చుకొనగలవారైరి. ఈ ఆలయములకిప్పుటికి స్మృతు ననుసరించి యాబది వేల రూప్యములైనను చాలవని తోచును. వీరిచే నిర్మితములయిన శేషతల్ప విమానముగల విష్ణులయమును తిదితర శివాలయములును ద్విఫలితములై పూర్వపు ట్లక్కశానిపుణత్వమును వెల్లడించున్నవి. ఈ ఆలయముల స్థిరత్వమునకు తమ స్వంత ఈనాములనుండి రెండుకత్తుల భూవసతికూడ నొసగిరి. ఈ సుందర విమానములపై చూడ్కినిడువారెల్లరికిని వార్షిప్రతిష్ఠ స్మరణకుర్చాని దినమేలేదు.

వీరు జీవాత్మకును పరమాత్మకును విభేదములేదని నిరూపించు శంకరుని మతమగు ఆద్యైతమతములు. జాతి మతభేదములు లేక నెల్లరు భక్తియుక్తులగుటచే మోక్షము సంప్రాప్తమగుననియు భక్తియే ప్రధానమనియు బోధించు రామానుజాచారి మతమగు విశిష్టాద్యైతమతావలంబకులగు వైష్ణవోత్తములు, ఆ మతప్రచారమునకై ఆద్యైతులకుగూడ ఊర్ధ్వపుండ్రములను బెట్టింది చక్రాంకితములజేసి వైష్ణవధర్మముల నుపదేశించుచు వీలువెంట నయభయముల తమకు శిష్యులనుగా జేసికొనుచుండిరి. వీరికి గురువులు వైష్ణవులు. జోగిరాజు

గాడికి గురుభక్తిమెండు. గురువువై కృతి నిచ్చియు, ప్రశంసించియు నెన్నోగ్రంథములను వ్రాసిరి. గురువులవై తమకుగల భక్తిని వెల్లడించినటుటకు వీరు వ్రాసిన యీ క్రింది, వేణుగోపాలశతకములోని మూడవపద్యము నిదర్శనముగా గన్నట్టుచున్నది.

సీ. శ్రీరామ తారకసేవాభిరతుండ నై

ముందు విష్వక్సేనమూర్తి దలచి

పరమప్రేమాక్య దీపాంకుర జననియై

త్రివిధంబుమెలగు యిందిరకుమైక్కి

రామానుజాచార్య రాజితాళ్యారాది

పరమవైష్ణవులకు బ్రణుతిజేసి

తిరుమల పురిహల్లదేశకాన్యకంధి

సోము డౌ రఘునాథనూరి నూను

గీ. రాఘవాచార్యకృపను విరాజితముగ

సన్నుతించెద నిను సుప్రసన్నవంద

భూరిగుణాల రాయ్యారి పుగవిలోల

వేణుగోపాల శ్రీలోల విజయశిల.

ఇంతియగాక ౧౦ యకరముల ఈనాంధ్రముల సముతము నొసగి తమగురుభక్తిని వెల్లడించిరి. గురువులుగానండి శిష్యులకు వైష్ణవధర్మములు ఉపదేశించుచున్నంత కాలము అందుల ఫలసాయముల ననుభవించుచుండవలసినదేగాని ఏ క్రియాది హక్కులులేకుండా యిచ్చియుండినపక్షమున వారి వారసు లిటీవల అజ్ఞూనాంభూమిని ఇతరులకు విక్రయించుట సంభవంపకుండెడిది.

జోగిరాజుకవిచే తాటియాకుపాత్రములపై వ్రాయబడిన పారుజాతావహరణము మొదలగు గ్రంథములు కొన్ని తమవై కృతి నివ్వబడియుండినకతమున వానినన్నిటిని అచ్చువేయించి ప్రకటించెదమని వచించి మా వైష్ణవ గురువులుగొంపోయి యిప్పటికైనను వానిని ప్రచురించియుండలేదు.

మిగిలిన గ్రంథములలో వంశక్రమాను గతముగ పునర్నిభములై కొంపల్లి కాగితములపై వ్రాయబడిన గోపాల శతకము, మానుమంతశతకము, వేణుగోపాల శతకము, కామన విజయము, కీర్తనలు, పాటలు మున్నగునవి కొన్ని మాత్రమిప్పటికి మాచేచిక్కినవి. వానిని క్రమముగా లిఖితలోపముల సవరించి ప్రకటించి లోకమునకందజేసెదము.

.రాయ్యారి రామచంద్రప్రసాదరావు.

శ్రీ రామమోహన ధర్మపుస్తక భాండారము - బెజవాడ.

౧౯౧౬ సం. ర వృత్తాంతము.

కొందఱు యవతులుకూడ స్వల్పచందాలు వేసికొని ౧౯౧౧ సంవత్సరమున స్థాపించిన ఈ గ్రంథాలయము దినదినాభివృద్ధినిొంది ఉన్నతస్థితికి రాగలుగుటెంతయు సంతోషకరము. ప్రారంభమునందు కార్యనిర్వాహకులు శ్రేష్ఠముగ అంతరాయములకు లోనయినప్పటికిని, పుర ప్రముఖులయొక్కయు, భవంతులయొక్కయు- అందు ముఖ్యముగ నడిమితిరువూరు జమిందారులగు కీర్తిశేఖరైన శ్రీరాజా కెల్లంకి చినవేంకట్రామారావు బహద్దరు జమిందారుగారియొక్కయు ప్రోత్సాహమువలన, ఈ భాండారము నిట్టి యభ్యుదయస్థితికి దేగలిగిరి. ప్రారంభదశయందు కార్యనిర్వాహకులు పడిన కష్టనిష్ఠులగుటయొక్క పరిమితినిగూర్చి వ్రాయుటకున్న ఊహించుకొనుటయే సులభము.

౧౯౧౬ సంవత్సరము ౧౩వ జనవరి ఉదయమున నూతనధవప్రదేశ మహాత్మనమును వైజాము శాసన నిర్మాణసభ్యులగు శ్రీయుత పంగళి వేంకట్రామారెడ్డి దేశముఖ్ గారి యాధిపత్యముక్రింద జరిపితిమి. ఆనాటి మధ్యాహ్నమున రావుబహద్దరు రఘుపతి వేంకటరత్నం నాయుడుగారి యాధిపత్యముక్రింద విదవ వాషికోత్సవము జరిగినది. “ఆంధ్రవాఙ్మయము-దానిప్రస్తుతస్థితి”ని గూర్చి రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారును, “దేశభాషల”ను గూర్చి వల్లూరి నూర్యనారాయణరావుగారును, “ఆంధ్రోద్యమము”నుగూర్చి కొండపల్లి శ్రీరామచంద్రరావుగారును ఉపన్యసించిరి. ప్రాచీనకాలమునందు దేవాలయములను మఠములను ఎట్టిభక్తితో మనపూర్వులు ప్రతిష్ఠించిరో అట్టి యుత్సాహముతోడను పట్టుదలతోడను నేడు మనము ధర్మగ్రంథాలయములను ధర్మవైద్యాలయములను నిర్మింపవలయుననియు, ఆంధ్రదేశ మధ్య భాగమునందున్న ఈ బెజవాడ పదిసంవత్సరముల క్రింద

టివరకును నిద్రావశ్యయందుండి నేడు ఇట్టి గ్రంథాలయమును ప్రతిష్ఠింపగల యుత్సాహవంతుల శాకషింతుట చూడ దేశభివృద్ధికి శుభనూచకముగ నున్నదనియు, ఈ గ్రంథాలయ నిర్వాహకులు చేయుచున్న పని దేశమునందున్న ఇతరులకు మార్గదర్శకముగ నుండనోపుననియు జెప్పి, ఇట్టి యుత్సాహముతోడనే ముందుగూడ పనిజేయుదురుగాక యని యాశీర్వదించుచు శ్రీ వేంకటరత్నం నాయుడుగారు సభను ముగించునకు దెచ్చిరి. ఆనాడు మధ్యాహ్నము విజయవాడ అన్నదాన సమాజమువారు మా యావగణయందు ౧౦౦ నంది బీదలకు అన్నదానమొనర్చిరి. పరునాటి ఉదయమున “శ్రీ గోపాలకృష్ణగోఖలే” సహాశయుని యాపటమును రావుబహద్దరు వేంకటరత్నం నాయుడుగారు ప్రతిష్ఠించిరి. గోఖలే జీవితమునుగూర్చి శ్రీ పేరి నారాయణమూర్తిగారును దాను బ్రవిశ్రమరావుగారును ఉపన్యసించిరి. ఈ పటమును శ్రీయుత కోట కృష్ణస్వామినాయుడుగారు స్వయముగా తయారుచేసి మాకొసంగిరి. ఆనాడు మధ్యాహ్నమున అయ్యింకి వేంకటరమణయ్యగారిచే నియోజింపబడిన మహామహాపాధ్యాయకొక్కొండ వేంకటరత్నం పంతులుగారి ఛాయాపటమును శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు ప్రతిష్ఠించిరి.

హిందూవిశ్వవిద్యాలయస్థాపకులును, స్వాధ్యక్షమునకు మార్గదర్శకులును అగు శ్రీ దర్శాంగమహారాజులుంగారు ౧౯౧౬ సం. జనవరి ౧౫ తేదీ ఉదయమున మాయాహ్వనము నంగీకరించి ఈ గ్రంథాలయమునకు విచ్చేసి, ఈ సంఘమును గౌరవించిరి. ప జీయు జూలై నెల ౧౮వ తేదీ ఉదయమున, శాసననిర్మాణసభ్యులగు ఆనరబిల్ సర్ పి. యస్. శివస్వామి అయ్యరు గారు ముగ్రంథాలయమునకు విచ్చేసిరి. శసనకాలమున గ్రం

థాలయములు పుస్తక దుకాణములుగా మాత్రముండక బాలకాఖ మొదలగువాటిని ప్రారంభించి జనులకు లెక్కలేనన్ని విధముల తోడ్పడవలసియున్నదనియు, ఇంక గ్రంథముల నపరిమితముగా కొనవలసియున్నదనియు, ఈ పనులన్నియు నిర్వహించుటకుగాను చందాలవలన వనూలగుద్రవ్య మెంతమాత్రమును చాలదనియు, కావున లోకల్ బోర్డులనుండి గ్రాంటుల నిష్పింపవలసినదనియు, ఆంధ్రదేశమున ౨౫౦ గ్రంథాలయములు గలవనియు, ఇవి స్థిరముగ నుండుటకుగాను ౧౮౬౦ సంవత్సరము యొక్క ౨౧ నెం. ఆక్టప్రకారము రిజిస్టరీ చేయించుకొనుట అగత్యమై యున్నదనియు, ఆయాక్టునుబట్టి రిజిస్టరు చేయించుటకు రు ౫౦ ల ఖజాను చెల్లింపవలసియున్నదనియు, గ్రంథాలయము లిట్టి మొత్తమును భరించు స్థితిలో లేవనియు, కావున వీనినిగూడ “సహకారి పరపతిసంఘము”ల వలెనే ఉచితముగా రిజిస్టరీచేయునటుల ఏర్పాటుచేయింపవలసినదనియు విజ్ఞాపనప్రతికను ప్రతిపస్యామి అయ్యరుగారికి సమర్పించితిమి. దానికి ప్రతిబింబ ప్రత్యుత్తరమిచ్చిరి. “నేను అనేక సాంకాలాభవనములకును నీటిగొట్టముల మరలకును శంఖుస్థాపనను జేసియుంటిని. అవియన్నియు పూర్తికానప్పటికిని, మూడు సంవత్సరములక్రిందటనే నేను శంఖుస్థాపనజేసిన ఈ గ్రంథాలయముయొక్క స్వంతభవనమును స్వయముగ చూచుటకు నాకంతయో యానందమగుచున్నది. ఈ కాలమున గ్రంథాలయోద్యమము దేశాభివృద్ధికి ముఖ్య సాధనములలో నొకటిగా ప్రసిద్ధిగాంచుచున్నది. నిష్పాకాతులకొరకేర్పరుపబడిన పాఠశాలయు, స్త్రీలు చదువుకొనుటకై వారిండ్లకు గ్రంథముల నుచితముగ పంపుటకు చేసిన ఏర్పాటును మీసంఘమును విశేషముగ జనోపయోగకరమగునటుల చేయుచున్నవి. మునిసిపాలిటీలయొక్కయు, లోకలుబోర్డులయొక్కయు ద్రవ్యముల నుండి గ్రంథాలయములకు సహాయముచేయుట నాయభివృద్ధియై యున్నది. గ్రంథాలయములు దొరతనమువారియొక్క ౧౮౬౦ సంవత్సరము ౨౧ నెం. చట్టము ననుసరించి రిజిస్టరు చేయించుకొనుటకు ప్రస్తుతస్థితి నిబట్టి, యివ్వవలసిన రు ౫౦ ల రుసుమును గర్హపరిపించ

మని మీరుచేసిన రెండవప్రాధనయు నాకంగీకారమే ఆయంశమును సరియైన మార్గమున నాయొద్దకు పంపినయెడల ఆందునుగూర్చి తగినట్లు ఆలోచనలొనికి దెచ్చెదను. ”

ఈ గ్రంథాలయమునకు ప్రత్యేకము గ్రంథములను కొనుటకై కొంతమంది రు ౮౦౦ లకు పైగనే షరాళముల నొసంగియుండిరి. కాని ఈద్రవ్యముల చాలభాగమును భవననిర్మాణము కొరకే వినియోగించియుంటిమి. ఈసంవత్సరము మాత్రమును ౨౯౯-౮-౯ ల గ్రంథములను కొనగలిగితిమని దెలుపుటకంతయు సంతసించుచున్నాము. ముందుసంవత్సరము ఎక్కువ గ్రంథములను కొనుటకై ప్రయత్నింతుము. పుస్తకములు కొనుటకంటె వానికి అట్టలు కట్టించుటకై ఎక్కువ సామ్యము వ్యయ పరుపవలసి వచ్చుచున్నది.

మాచే నిర్వహింపబడుచున్న పంచముల పాఠశాల యధాప్రకారముగనే నడుపబడుచున్నది. శ్రీ అయ్యదేవర కాశేశ్వరరావుగారు, యల్లంరాజు శాస్త్రిగారు వారి వాదానములప్రకారము చందాలనిచ్చి పోషించుచున్నారు. ప్రభుత్వమువారును, దిపావళి సంఘమువారును విరాళముల నిచ్చి ప్రోత్సహపరచుచున్నారు. పంచమబాలురకు కేవలము చదువుట వ్రాయుట నేర్పినంతమాత్రము చాలదు. పిల్లకాయలకు పొట్టుకులిండి, కట్టుటకు గుడ్డలనుగూడ ఇచ్చి, జీవనమునందు వారికి సహాయపడు పరిశ్రమలను నేర్పుట అత్యవసరమని మా అనుభవమునుబట్టి తెలియుచున్నది. ఆ గుడిసెలో దరిద్రమువలన పీడింపబడుచుండి అన్నములేక మలమల మాడిపోవుచుండగ వానిని శుభ్రముగ శుభిడుమని మనము చేసినబోధ వానిమనకునకక్కరా !

ఈ సంవత్సరము మాసంఘమునకు గుండా నుబ్బారాయుడుగారు “బైసికల్” ఇచ్చుటచే మా పనులు త్వరలో చేసికొనుటకు చాల వీలుకలుగుచున్నది.

కృష్ణానది వరదల వలనను, కొల్లేటి ములక వలనను మనసోదరులు బాధపడుచున్నారని వినినవెంటనే మే

ము విచారపడి, మాశక్తికొలది వాగలకు సహాయము చేయ వూనుకొంటిమి. మాప్రయత్నమునకు మాపట్టణవాసులును, దేశీయులును దానకర్తలగు శ్రీపితాపురము రాజాగారును పూజామగు సహాయము నిచ్చుటచే పలుతావులకు బోయి సేవజేసితిమి. ఒక ప్రదేశముని పేర్కొన నేల! ఎచట సేవజేయవలసినదనినను, వెనుకంజవేయక మావిధిని మేము నెరవేర్చుకొంటిమి. “గ్రంథాలయములకును, వగద బాధితుల సేవకును సంబంధమేమి” యని కొందరు ప్రశ్నించుచున్నారు. ఈకాలము నాటి గ్రంథాలయములు పుస్తకగుణములు మాత్రమే యుండునట్లు సాంఘిక సేవాసదనమాలై యున్నవని తిరిగి చూపజేయుచున్నారము.

ఈవత్సరమున భవననిర్మాణమునుగూర్చి నిర్ణయమునంతపని జరుగలేదని చెబుటకుకంతయు చింతిల్లుచున్నాము. వైఆంత్యము కట్టించుటకై శ్రీకాతాచార్యవారాయణరావు పంతులుగారు సిద్ధముగనున్నారు. ఇదివరకే వారు రు. ౧౦౦౦ లకు వ్యయపడి తలుపులను దర్వాజాలను తయారుచేయించి మాకిచ్చియున్నారు. కాని చుట్టువసారా పూర్తికాకుండుటచే వారి వాగ్దానము ఇంతవరకును నెరవేరుటకు పీలుగాదయ్యెను. ఈ వత్సరమున ఈ వసాగాను పూర్తిజేయుటయేగాక, వైఆంత్యముగూడ పూర్తిచేయుటకునును తలంచెదము.

ఈవత్సరము రు. ౧౮౧౩-౧౬ విరాళములవలనను, రు. ౪౫౦ లు నెలసరి చందాలవలనను, సంపాదించగలిగితిమి. మునిసిపాలిటీవారు రు. ౬౦ లను ఇచ్చిరి పంచముల పాఠశాలకు రు. ౭౨ ల గ్రాంటును ప్రభుత్వమువారిచ్చిరి. మొత్తము ఈ వత్సరము ఆదాయము రు. ౨౫౨౬-౧౮-౫. ఇందు వార్తాపత్రికలు, గ్రంథములు, నాకరులు, పంచముల పాఠశాల, ఆప్వతీర్పుట, భవన నిర్మాణము మొదలగు పానిక్రింద రు. ౨౩౭౭-౧౧-౨ ఖర్చు అయినది. గాక నిలువ రు. ౧౫౨-౩-౩.

మన దేశమునందు ఏయుద్యమముయెడలనైన ప్రారంభమునందు త్యాగము మొందు, కాలముగడచినకొల

దిని ఆయుత్యాహమడుగంటి, ఆయుద్యమము నామమాత్రావశిష్టమగుచుండును. ఇందుచే అనేకప్రతిష్టాపనలు ఫాపింపబడుటయు కొంతకాలనుత్యుత్యాహముతో వెలుంగుటయు, పిమ్మట నిద్రించుటయు మనమెల్లర మెరిగినదేను.

కాని గ్రంథాలయోద్యమము ఒకరి ఉత్సాహముతో మాత్రము జేబరిల్లునదికాదు. నిరుత్సాహముతో క్రుంగున నియుగాదు. దేశమునందు అగత్యతనుబట్టి ఈయుద్యమము సకాలమునందు నలునిస్కలను తలయెత్తి వ్యాపించినది. ఈ యుద్యమముయొక్క యావశ్యకతను సర్వజనులును గ్రహించి ఆభిమానించుచున్నారు.

ఆంధ్రదేశము నంతకును మధ్యభాగమున నుండు భాగ్యము ఈ పట్టణమున కట్టివది. ఔదార్యవంతులగు జమీందారులును, ధనవంతులును మాకు చేయూతనొసంగి కీర్తికాములగుచున్నారు ఇట్టి స్థితియందు దీనిని ఆంధ్రదేశమునకంతకును ఆదర్శప్రాయముగనుండునటుల చేయవలెననిమాతాశయము. భగ్యగ్రంథాలయముయొక్క ఆదర్శముల నన్నిటిని కార్యరూపమున నెట్టుటకు ఇంతటి నుండియు ప్రారంభించెదము. ధర్మగ్రంథాలయోద్యమమును కూర్చిన విశేషాంశములను నేర్చుకొనుటకును అక్కడ జరిగిన గ్రంథాలయప్రదర్శన శాఖకు జూచుటకును మా గ్రంథాలయ కార్యదర్శి ఆంధ్రదేశ గ్రంథభాండాగారసంఘపక్షమున బగోడాగావ్వుమున కేగియున్నారు. అందులకు ఫలితముగ నేటియుదయమున మాగ్రంథాలయమునందు “బాలశాఖ”ను ఏర్పాటుజేసి యున్నాము. ఇంకను పుస్తకములపట్టికలకు సంబంధించిన విశేషాంశముల నాచరణయందుబెట్టుటకై ఈవత్సరము పాటుపడెదము.

మా భాండాగారమునకు తీగ్గవలసిన ఆప్యర ౪౦౦౦ ల వంతును గలదు. భవనముచుట్టును వసారాను ప్రవారీగోడను పూర్తిజేయుటకై రు. ౩౦౦౦ లు కావలయును, ఆంధ్రగ్రంథములను సేకరించుటకు రు. ౫౦౦౦ లును, సంస్కృత గ్రంథములను సంపాదించుటకు

స ౮౦౦౦ బును, ముఖ్యములగు ఆంగ్లేయ గ్రంథములను సంపాదించుటకు సు ౧౦,౦౦౦౦ బును, భౌండాగారము కాళ్వరముగాజరుగుటకు గాను మూల్యధనము రు ౧౦,౦౦౦౦ బును మొత్తము రు ౪౦,౦౦౦౦ లై న కావలసియుండును ధర్మ గ్రంథాలయములను మిక్కిలి ప్రయోజనదాయకములుగఁ జేయుటకు ఎన్ని సౌసాధనములు కలవు. కాని ఏసాధనములనువినియోగించినను జనసామాన్యము నాకషించుట ప్రధానకర్తవ్యము. ఇందులకు మ్యాజిక్ లాంఛనువంటి మోహనయంత్ర మింకొకటి కానరాదు. ఏని సో మహత్తరములను చిత్రచిత్రోపయోగములు కలిగి

చవచ్చుననుటకుబొంబాయిసేవాసదనమేసాక్షి. సమగ్ర నుగు నుంచి మ్యాజిక్ లాంఛనును సంతరించుటకు ౧౦౦౦ రూపాయలు పట్టును. కావున ఆంధ్రనుహజనులెల్ల సాయపడి మానూశయములెల్ల ఆచరణయందు పెట్టుటకు తోడ్పడెదరుగాకయని భగవంతుని సదా ప్రార్థించుచున్నారము.

జి. వేంకటరమణమూర్తి,

కార్యదర్శి.

నలనాగు ౨౦౧౧ మాఖ బ ౧౧ లు.

కావ్యము

శా. వేదంబుల్ స్మృతశాసనంబులు నుహృద్విజ్ఞాపనంబుల్ పురా
గాది గ్రంథము లుగె నాజనవిలాసాలాపలీలాసమ
ప్రాదుర్భావము తొర కావ్యములు కర్తవ్యోపదేశక్రియా
వాద ప్రక్రియ లెన్నఁ గావ్యమహిమల్ వర్ణింపఁగా శక్యమే.

నరసభూ 1. 25.

మ. పరమజ్ఞానలతాలవాలము, జగత్ప్రఖ్యాతవిఖ్యాత సా
గర చంద్రోదయ, మివ్వసంఘటనరేఖాదివ్యధేనుత్త, మం
బురు కారుణ్యదశానిశాదినముఖం, బుద్ధ్యల నిర్వాణ భ
వ్యరసాస్వాదరసాయనం బనినఁ గావ్యం బెన్న సామాన్యమే.

నరసభూ 1. 26

ఆంధ్రమాత

శా. శ్రీలింగపాండగ యావదాంధ్రజనమా • తృత్యోతలీనూత్న తే
జోలీలామృతమాని, దద్బలవదా • త్సుక్యంబునఁ తావకో
ద్వేల ప్రాక్తన కీర్తిగీతికల న • ర్థింబాడు నీపుత్ర పు
త్రిలోకంబుల కేమిదెల్పెదవు నం • దేశంబు నాంధ్రావసీ!

శా. ఆశల్ కాతుకపూర్ణ చంద్రికలు పూ • యక , దుర్దినాచ్ఛాద మా
కాశంబుక విడిపోవ, నూతనకళో • త్కర్తృష్టిమై మాతృ పూ
జాశోభల్ దయవాటు నీసుభదినో • త్సహంబునీక్షించి, నీ
యాశీర్వాదములిమ్ము పుత్రులకు నం • బా! యాంధ్రదేవీమణి!

శా. తేటల్ దేరెడు కాంతిపూరముల నుద్దీపించు ముత్యాలము
పేటల్ వ్రాలె ద్వదీయకంఠమున శోభింపుల్ నిగారింను, చే
నాటన్ జీవనశోషణల్ గనని కృష్ణాగౌతమీ భద్రుల్
గాటంపుందమిఁ ద్రావువార మిదె కాంతిఁ తోఁచిర మాంధ్రావనీ!

శా. ఆ చాళుక్యనృపాలరత్నముల వియ్యంబంది, శ్రీకాకతి
తొచ్చకేసుల భాలనల్ వడసి, కృష్ణప్రాజ్యసామ్రాజ్య పీ
ఠీచంచజ్జయ కన్యతో సరసగోష్ఠి ప్రొద్దువోలుచ్చు, నీ
ప్రాచీనాభ్యుదయంబు నెన్నెదరు గంగర్వస్ఫూర్తి తల్లి! సుతుల్.

శా. ఉద్యన్మోహనమై, కుమారజన గంగోద్వేదేశమై, యీత్రలిం
గోద్యానాష్టమభూదయంబగు నవీనోత్సాహపువేళ, నా
విద్యారణ్యయుగంధరాదుల యశోవీర్యంబు లగ్గించు, చీ
విద్యాస్నాతకులాసంజేసెదరు, దేవీ! సప్రసాదంపవే.

ఉ. జారిన దేశశారవముఁ జక్కనదిద్ది, మహాంధ్రమండలి
భారము శ్లాఘనీయముగఁ బాలనజేసి, సమానరాష్ట్రముల్
కూరిమి నాసంజేయ, తెలుగుంబుడమిఁ గలుగేయరయ్య, దీ
తొరతి నాంధ్రపుత్రులు! జగజ్జనధర్మమై దృష్టివిల్పుచు.

శా. ఉల్లాసంబున మాత్రుసేవ పయిపైనున్జూతలూగంగ నా
పల్లి వక్కణ దిగ్విగంతర తలీపర్యంతవేంగీభువి
జల్లుండాంధ్రమహోద్యమ ప్రథమపూజాపుష్పముల్ ప్రేమపుం
ద్రాశ్మంగట్టుచు యాసదాంధ్రజనసంతానంబు నాపైహితుల్!

సీ. రణరక్తబంధురాదులమైన ఖడ్గతిక్కన కత్తి కడిగిన కదనభూమి¹
లమృతాశ్రుపి కాసమయన యా మకవి పోతనలేఖని ప్రశాంతిగనినచోటు²
భాషాకుమారి కబ్రపుఁబెండ్లియిల్లెన • కృష్ణరాజ్యము వెలింగినతలంబు³
నానావిదేశనాకాసిక విపులాశ్రయంబైన • రేవు మాపటినతాపు⁴

గీ. పాడయి శిలావశిష్టమై ప్రాప్తకాల | మనుభవించుచు, నుండియు నక్కటకట!
బ్రదికిచెడ్డయాంధ్రుల పూర్వవైభవంబు | చాటుడిని నాలకింపుడు శాంతమతులు!

మ. కల దాంధ్రోద్యమవల్లి కాకుసుమ రేఖామాలికాకాంతి తుం
దిలశోభాంకురపుంజముల్ భరతమాతృస్థితచూడామణీ

కలితచ్ఛాయల నందగింపఁగల, భాగ్యంబింక, నీసాంగ
మంగళకళ్యాణముఁబాడఁ బుత్రికలె వేఁడ్కున త్తురానాటికి.

శా. సంతోషింపగదమ్మ! యాంధ్రజనీ ! • సారస్వతన్నాన
విశ్రాంతిప్రీతుల, నీదువుత్రకుల, దీక్షాబద్ధులంజూచి
నిశ్చింత సోదరులార! భూజననిఁబూజింపుండు బ్రహ్మర్పణో
దంతవ్యక్తి మనోబలంబున, దధాః స్త్రాచుక్ బుష్కులకర్క.

—రాయప్రోలు సుబ్బారావు.

మహాభారతయుద్ధమునకు శ్రీకృష్ణుడెంతవరకు కారణము ?

శ్రీకృష్ణునియు ఆంధ్రమహాభారతమునందలి యుద్ధో
గపర్వము ననుసరించిమాత్రమే వ్రాయబడుటచే ఇందలి
యభిప్రాయములు మహాకవి తిక్కనవియని మనము
గ్రహింపవచ్చును.

పాండవులు అభిమన్యుని వివాహానంతరము విగ్రటుని
కొల్వులలో బంధుమిత్రులగు రాజులతోగూడి యన్యచిం
తల మరిచి సరససల్లాపములతో వినోదించుచుండిరి. అత్త
రిని “పాండవకార్యార్థియై” కృష్ణుడు అచ్చట చేరిన రాజు
బృందమునకు కారవులదుర్గాతములను, పాండవులు
పదమాడేండ్లుపడిన పాట్లను ధర్మరాజుయొక్క ధర్మ
బుద్ధిని జ్ఞాపకమునకుఁజెచ్చి, పాండవులయెడ సానుభూ
తియు కారలవుయెడ ఈర్ష్యాక్రోధములను గలిగించి,
యావల వారితోనిట్ల నెను:- “పాండవులకు పితృధనంబగు
రాజ్యంబు కపటద్రావణమున దుర్యోధనుం డపహరించు
టయు, అది వీరలు దిగ్విజయంబు యలవరించుకొన్న
పదంబగుటయు ఈ రెండుదెలుంగులవారికిం
బంచి కుడువందగుటయుం దలపోసి తగినకార్యంబు
సెప్పనష్టలయ” (ఉద్యో. 1-12.)

అని వారియభిప్రాయములను కనుగొనగోరి యింతలో
మరల తనసంకల్పమునకు వ్యతిరేకభావమును వెల్లెబ్బు
దులేమో యను వెఱుపుచే “ఎనను నాకన్నంత నెప్పెద
వినుండు” అని తనయభిప్రాయము నిట్లు వెల్లెబ్బుచెను.

“క. కుంతితనయులు సుమయుము,
శాంతతమై నడవితన భుజాబలమును దుఁ
ష్టాంతోద్యమకార్యము నెఱి,
గింతువును మ చున్నవారు • గినుకదగదునికా.”

“క. వీరితలం నెఱిగిన గం
ధాగీతనయులు సుహృద్విత్తానము గూర్చుం
బోలబరిమార్తు గొంచెపు
వారై యున్నెదనయని యవశ్యము గడకకా.”

ఈ మొదలుగాగల పాండవుల యుద్ధసన్నద్ధస్థితిని
వెలియజేసి కారవుల యభిప్రాయము వెలియుటకై
“తగిన మానిసి నంగుల బుచ్చులయు” అనెను.

అనంతరము సంజయుడు రాయభారమునచ్చి కృష్ణు
నిముల నేకాంతమున గలిసికొన్నప్పుడు ముందుగా
అర్జునుడు తనప్రత్యుత్తరమీయబోగా కృష్ణుడు వారిని
సంధికి మొదలె ఆస్పదములేనట్లును యుద్ధమునకు సిద్ధము
కావలసినదనియు చెప్పుటయేగాక, తనమనోభావమును-
అనగా కారవులను సుహరించిన నేగాని తనహృదయ
భారము తగ్గదగుభావము నిట్లు స్పష్టముగా వెల్లడిం
చెను.

ఉ. ఎందును నెక్కడను బడని యెంతయు
గజ్జముపాటువచ్చినం

గొందలమంది పొందువిభుకొడలు

దవ్వులనున్న నన్నుగో

విందుడకావుమంచు బలవించుట

యీగగరాని యప్పబో

లెందలపోయనేగయి చలింపకయున్నది

యప్పడక మదికా.

గీ. ఇట్టి యేదేనుగడపంగ నెందునులికి

నెక్కు గాండవమేడైతి నెక్కువెట్టి

రెండు దొనలునుబూని కీరీటి యనికి

నమ నేడెల్లయెందు బోవచ్చుమీకు.

(ఉద్యో. II 129-130)

అంతరము ధర్మరాజు శ్రీ కృష్ణుని గాయభారము పంపు సంకర్షమున వీరిధముగ్నైన సుధిచేయవలసినదని పలువిధముల కోరియున్నాడు. (ఉద్యో III 1-26 పద్యములు). చుటియుధర్మరాజుకావులదుగ్ధుద్ధినిలిలంచి కృష్ణునిశేమైన హానిచేతురేమోయని భయపడినపుడు (ఉద్యో. III-28) శ్రీ కృష్ణుడు తానుగాక అన్యతె వ్యరయిన పోయిన తనసంకల్పమునకు భంగమువచ్చునని భయపడికాబోలు తన్నే పంపునట్లు ధర్మరాజునకు ధీర వాక్యము లుపన్యసించి పురికొల్పెను. ఇంతియగాక కారవులు సుధికోడంబడుటకల్ల అర్థమై “ముక్తున నావి కల్ల బుడమినీకీడుగావున పోగకలుగు । నేనుగయ్యపుశకు నంబులెన్నియేని గంటి నీవనుత్సాహిగాగవలదు ॥ చతురం గబలంబుల నాయితంబు గావించుచు దొరలంబుకొల్పు కొనుచు నాలగ్యంబులేక సమరంబునకు నన్నాహంబు నేయుచుండవలయు ” అనిపలికెను.

అప్పుడు భీముడు తనయన్నగారితో సంపూర్ణముగ నేకీభవించుచు ఎట్లయిన సుధియే కావించుమనియు, సమరంబు మాటలుచెప్పి తమను “వెఱపింపగవలదు” అనియు కృష్ణునికోరెను. (ఉద్యో. III 48-51) భీముడే కాంతవచనములాడుటచే తనసంకల్పమునకు గొప్పభంగమును కృష్ణుడు శంకించి ఆతని పూర్వమనో రథములను, ప్రతిజ్ఞలను జ్ఞాప్తికెచ్చి “యెవ్వరొకో

యీ పిటికితనమింత యలవడగఱపిన వారనుచు కౌరిగఁ కల”నవ్వి మరల నొకమారతని కోపమును రగుల్పజేసెన (ఉద్యో. III 55-57).

సంసదర్శముననే అర్జునుడు కారవులతో నెట్ల యిన సుధి గూర్చునని అనేక విధముల కోరగా కృష్ణదాతనితో

“అలినిగుణదోషముల చందమట్లయుండె

నాకు ధర్మజాబుద్ధి నడపవలయు

నితైఱం గాచరింపంగ నేగి యచట

నెల్లవెఱగును నేర్పడ నెరిగవత్తు”

అనిపలికెను. ఇచట “ఎల్లవెఱగును” గమనించవలయును. పిమ్మట ద్రౌపది సూర్యుచు పలికిన మాట వలన శ్రీకృష్ణుని మనోభావము స్పష్టముగ దెలియచున్నది.

ఉ. మ్రుచ్చిరనేల నేగలుగ ముద్దియనాకు

కృకోదరుండు వి

వ్యచ్చుడు గోడుగాగ జనవంద్యుడు

ధర్మగుతుండువంప నీ

మెచ్చుగ శత్రుసంక్షయము మేలొని

చేనెదగాక చేటొకం

డచ్చుపడంగ నేర్పునె దురాత్ములు

గౌరవులర్పియిత్తురే.

క. లలనా యుడుగును నీ యే

ద్బులకొలదియె మరున్మహాలపుత్ర కశత్రం

బుల యెద్దులింక వానిం

గలకలనవ్వుచు వినంగ గాలంబయ్యెకా.

క. మొదల విధినియతియును న,

ట్టిద యందురు వేదలదిఘటింపక పోదే

మదిచూచి చెప్పదను ద,

ప్పుడు మేరువుదిగెనేని బాంచాలగుతా.

తే. పూనిపలికెద వినుము రిపుక్షయంబు
జేసి యుజ్వలపుష్ప లక్ష్మీసమేతు
లైన పాండుకుమారుల యధికవిధన
మీవునూచెడు తడవులేదినిజంబు.

ఈ మాటలన్న యర్థముడు కృష్ణుని యధీనంకిల్లు
డుగా నూహించి వాించుచు

“తే. పాండవులు ధార్తరాష్ట్రులు బుండకీక
సేత్రచుట్టటికంబున నీకునొక్క
రూపకావున గోరియేరుపునందు,
నుభయపక్షంబునకును జేయుము సొలంబు ”

అని ధర్మరాజుయొక్కయు తక్కిన పాండవులయొక్కయు ఆభీష్టమును జ్ఞప్తికిదచ్చెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు “కారవులకు మీకును హితము ద్రియంబు జేయగోరియే” వారియెడకు బోవుచున్నానని వాగ్దానము జేసి వాస్తినాపురంబునకరిగెను.

కారవులతో సంధి చేయుటకు వెళ్లు రాయబారి యెట్లుండవలయునో నిరూపించుచు విరటుని కొల్వలూ బలరాముడు చెప్పిన వాక్యములను యీసందర్భమున గమనింపవలసియున్నది. రాయబారి “ఓని యభిమతంబు సాధించునపుడు

అ. మాటపాండెటింగి యెంటమై నల్లన
చేరి కారజేంద్ర చిత్రవృత్తి
కనుగుణంబుగాగ నానకుండగుచు
బ్రార్థించి యడుగకున్న దెఱుగుపడదు.

వ. అది యెట్లునిన ధర్మసందసుం డతని యుద్ధలికిం బుయిలోడి మేకడిగల నడవడిం బ్రవర్తిల్లుచుండియు జూడంబువెంట మోసపోయి తొడరి చిక్కునంబడియె. నదియును నతం డతని ద్యాపాటవంబు దనకు మిగుల లేమియుండేసియు బంధుజనంబులు దన్ను వారించుటయు దానాడుట మాని గాంధారరాజు నియమించినం దత్కళాకాలంబునం బరిణతుండు గావున నాకకుని యాడి

యుద్ధిష్ఠిరుండొడ్డిన యొడ్డనంబులెల్ల గలుచుచు వచ్చె. నట్లుగుట నాతనియందును గొఱంతలే దితైఱంగున వారలధర్మపరులని నిందింపరాకునికి కారణంబుగా వీరలు పుచ్చిన మానిసి వినయంబుతోన యిక్కార్యంబు దీర్చి కొని రావలయును.” (ఉద్యో. 1. 21-22.)

దుర్యోధనునికడకు పంపబడు రాయబారి ఇట్టివిధమున నుండిగాని కాగ్యము చక్కబడదను బలరాముని వాక్యములకును రాయబారిగావెల్సిన కృష్ణుని ప్రవర్తనకును ఎంతెడదముగలదో గమము చూడవలసియున్నది.

శ్రీకృష్ణుని రాక నెరిగి దుర్యోధనుడు ఆతని గౌరవముగ నీక్రొండవిధమున ప్రయత్నిములుచేయించెను.

“ఉ చినిపరివారంబును గావించి యతండు

కి. అలకుడు మృగ సదయున మ్రు
గ్గులు వీట్లుడొ గుప్పరమున గుంతునమున గో
డలఁపుాయుడు పోనిదావకి
ములుగట్టుడు నెద్దకూటమున సొంపారకా.

వ. మఱియు నగరెల్లను శోభిల్ల నలంకారంబు సేయుడు.

క. నెనువున జతురత మెరయగ
మనయింటను దుష్టసేను మందిరమున శో
భనశిల్పము నొనరింపుడు
చనుడు వృకస్థలమునందు జప్పరములిడకా.

వ. అది వీడుపట్టుగాదగియెడిపట్టని దెలిసి నాకు దేవుండు చేపకడ వచ్చునంతకు మున్న యంతయుం గావింప వలయునని పనిచి పురంబున నుత్సవంబు సాటుండని నియోగించి వివిధగంధమహితమాల్యంబులు సంపాదించును మణిభూషణచిత్రాంబరంబులు సమకట్టను సరసాన్న స్వాదుపానద్రవ్యంబు లాడగూర్చెను సేర్వరులగు తజ్జుల నియమించె.” (ఉద్యో. III 151-155.)

శ్రీకృష్ణుడు పురప్రవేశానంతరము, కృష్ణుడు కుంతి

నిజాడబోయినప్పుడు ఆమె నూరడించుచు నిట్లుపలికెను:—

క. నీకొడుకులారెడు ముఖములు

సేకొనరవీరముఖమ చిత్తములఁ గరం

బాకాంతింతు రలంతుల

బోకగలుగు నెట్టు లల్పబుద్ధులెవారల్.

క. ఉత్సాహంబున శత్రుకు

లోనానదనవిధయొనర్చి యున్నతపాత్రా

జ్యోత్సనమునొందువుత్రుల

సుస్సుకతంబున గాక యూహ్యమింకె.

(204-205.)

ఇట్టి మనోనిశ్చయముతో దుర్యోధనుని సభాస్థలంబునకరిగి “మధుకసంభాషణంబులు చేయు”వొగునెడ దుర్యోధనుడు భోజనపసపులను గురించి ముచ్చటించగా కృష్ణుడు “అదట తాను కుడువనొల్లక యునికియొప్పుగక జేపె.” అందు నుయోధనునకు సంహృచ్చయములు గలిగి అతనివ్రసన “బాంధవమునకు నీతికివాఁడంటి” అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. అందుకు కృష్ణుడు “మాతలెందు దొలిదొలి గుడువంగొనగట్ట దొడగుచు వచ్చిన కార్యముదిచ్చి పిదప చేయుచుల్లె” అను వింతవాక్యమును బలుక దానికి దుర్యోధనుడు

ఆ. వేగపడుటకులె వినుము కార్యమునెఱు

చీఱకుండు దాని తెఱుగు దగిన

యప్పుడాడరాదె యిప్పుడు ముకుద్రాటఁ

గాలుగువ్వ నేల కవలనాభ.

వ. నీవు వచ్చినవాడవు మాయంటగుడిచి కూర్చుండి యెల్లఁనులుం జెప్పుట యెప్పుగాక కుడువనొల్ల ననందగునె. వీనికి గారణంబు నాయెఱింగినయది లేదు.”

అని జవాబుచేసెను. కృష్ణుండు చిరునవ్వునవ్వి బలరాముడుపదేరించిన వాక్యముల మరచి, తాను రాయబారి యను సంగతి జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనక తన మనస్సుయం గిమిడియున్న కోపమును వెలిబుచ్చుచు

“క. పగ వారియంట గుడిచిన

నగు దొంగనుమాన మృత్యుమైనను దారుం

దగుగురకు గుండ వట్టిగ

దగదొడఁగుల నప్పుడెచ్చిధమునాటిలునో.”

యని పల్కి కారవులు పాండవులకుఁజేసిన కీడులను జ్ఞప్తికితెచ్చి తాను కారవులకు పగవాడనని ప్రకటించి సంగతి వీలులేకుండజేసెను.

ఈసందర్భముల నన్నిటిని విచారించినచో కృష్ణుడు విచారనతో చెప్పినట్లు “అన్నచమ్ములు లెసులొనంబోర కృష్ణుండు నారంభక ముపేక్షింప, తనచేత నక్కం గిడగాయని ముట్టలయిన జనులొకడు”గను లోకాప వాద ధి కుముచే మాత్రమే గాయ నమునకు వెళ్ళినట్లు కన్పట్టుచున్నదిగాని మనస్సుగ్గిరిగ సంతి కావలయునని వెళ్ళినట్లు తోచదు. పాపకు లీవిషయము నింకను తర మదాని కోరుచున్నాను.

—కోన సీతారామా రావు (ఎం. ఏ.)

మానసమునకు

ఉద్ధవించితి రిరువురు నొక్క వోట,
కృద్ధిఁ గనినార రిరువుర నేకముగను,
ఎన్నియుగములు కడచెనో యెఱుకపడదు;
కాని, మానసమా నీకుఁ గర్మమునకు
జనన మందిన దాది నీ దినము వఱకుఁ

గలుగదయ్యె వియోగ మేకాలయందు!

సృష్టికి యంతయు నీలోన నిమిడియుండు,—

నీవు లేకున్న సృష్టికిఁ దావులేదు

సంచరించు నీవుండు సమయ మెల్ల

కర్మ వర్తించుచుండు సౌఖ్యంబుగాను.

ఒక విధంబగు స్వాతంత్ర్య ముండు నీకు,
మఱియొక విధంపు స్వేచ్ఛ కర్మమునకుండు.
ఎట్టి కార్యములైన నీ యిచ్చ వచ్చి
నట్లు చొనరించు స్వేచ్ఛ నీ యందుఁ గలదు.
అరయ కీజన్మ మందు నీ వాచరించు
కార్యముల. నెల్ల నొక్కచోఁ గలియఁ గూర్చి
ముందు రానున్న జన్మము నందు వాని
కట్టు పెడలించి కర్మ మా కార్యములకు
తగిన ఫలముల నొడఁ గూర్చు దప్పకుండ.

కర్మమున కుండు స్వేచ్ఛ యిక్కరణినుండు
ఇటుల నీలోతు నంతయు నెఱిగి యెఱిగి,
వెంట నంటును కర్మ మేవేళ నిన్ను
అద్భుతంబగు నీ తక్కి నగయ లేవు
కర్మ కంత ప్రభావంబు కలుగుఁ గాక,
నీవు తలచిన కార్యముల్ నిమగ్న మందు
సఫలముల్కాక నీకు నిశ్చలత యున్న !

-స్వామి.

హిందూదేశము

జన్మస్థలమందును జన్మదేశమందును పూజాభిమాన ముండుట మనువ్యవస్థాపనము. కాలవశమున విదేశవాసి యైయున్నను, జన్మదేశవాస్తవ వినుటకును, తన దేశ వాసులదర్శించి యాప్యాయతతో సంభాషించుటకును ఎంతో యభిలాషకలిగియుండును. జన్మదేశస్థితిగతులఁ దెలిసికొనుట కభిలాషయుండుట సహజము. కాని మన దేశములో విద్యాగంధము పెక్కుండెడి లేని కారణ మున దేశస్థితిగతులు వారికి దెలియనే నెఱుఁగవు. మన లో వేదశాస్త్ర పురాణవేత్తలున్నారు గాని దేశస్థితిజ్ఞున విషయమున వారును విద్యాగంధము లేనివారికంటె నధి కులు కానేరరు. మన పురాణములలో నక్కడక్కడ భూగోళవిషయములున్నను, అవి కాలక్రమమున మాత్రహీ నుటచేఁ గాఁబోలు పెక్కువిషయములిప్పుడు సరిపడ కున్నవి. ఆయంశములయినను మన భరతఖండమును గుఱించినవేకాని లోకమంతగుఱించిచెప్పఁబడునవికావు. లోకమంతను గుఱించిన భూగోళశాస్త్రము మన పూర్వులు రచించినట్లు కనఁబడదు. అందుచేత సంగ్రహముగా మన హిందూదేశ భూగోళవిషయముల దెలుపుచున్నాను. దేశసౌభాగ్యాకర్షణము దేశాభిమానజనకము.

భరతఖండమును నామము శకుంతలా దువ్యంతుల పుత్రుడగు భరతునిచే గలిగెననివాడుక. లోకమందుండిన న్న నఖండములలో నీ భరతండమొకటి. దీనికి భరతవర్షమనియు, జంబూద్వీపమనియు, హిందూదేశమ

నియు నామములు. ఇంగ్లీషున దీనికి “ఇండియా” యని పేరు. ఏనాఁసమేకాలమున వచ్చినదో యేలవచ్చినదో యిప్పుడు చర్చింప నవసరముకాదు. ఇప్పుడాంగ్లేయుల సాలనమున బర్మా (బ్రహ్మ) దేశముకూడ నీ హిందూదేశ పాలనమునఁ జేర్చియుండిరి. దీని కంతకు హిందూదేశ సామ్రాజ్యమనిపేరు.

దేశము ఉత్తరమున మిగుల వైశ్యాల్పము గలిగి దక్షిణమునకు రానురాను మిక్కిలిసన్నగిల్లినది. ఉత్తరమున, ౧౧°౦౦ మైళ్ల పొడుగును ౧౧°౪౦ మొదలు ౨౦°౦౦ మైళ్ల వఱకు వెడల్పును గల గొప్ప పర్వతపంక్తిగ టిబెటుదేశము నకు మనదేశమునకు సరిగ్గనున్న హద్దు. దానికే హిమాలయపర్వతములనిపేరు. ఆపర్వతములు నిరంతరము మంచుచేఁగవుంబడి యుండును. లోకములో నెల్ల మిక్కిలి యెత్తయిన శిఖరమీ హిమాలయ పర్వతపంక్తిలో నున్నది. దానికి గౌరీ శిఖర శిఖరమందుము. ఇంగ్లీషు వారు దానికి “మాంటు ఎరెస్టు” అందురు. సముద్రపు మట్టమునకు దాని యెత్తు ౨౯౦౦౨ అడుగులు. రమారమి తొమ్మిదిమైళ్లు. ఇంతయెత్తుగల శిఖరముగాని, హిమాలయ పర్వతమువంటి దీర్ఘమైన పర్వతపంక్తిగాని లోకములో మఱి యొకటిలేదు. నూర్వని తీవ్ర చండకరణములా శిఖరములందలి మంచుదిబ్బలను కరగింపలేకున్నవి. నిరంతరము మంచుచేఁగవుంబడి యుండుటచే దెల్లగఁగనంబడి పెండి పర్వతమునలె - దోచుచుండును. అందుచే

గాబోలు హిమాలయమే కైలాసపర్వతము, దాని చుట్టును పాటుచుండెడు సింధునది- బ్రహ్మపుత్ర- గంగానదులు కైలాస శిఖరమునకుఁ జాట్టునున్న కందకము లనియు, కాశీపర్వతము శివనివాస శిఖరమునకు సింహ ద్వారమనియు వర్ణింతురు. సునుచరిత్రలో హిమాలయ పర్వతములో పార్వతీతపస్సుచేసిన చోటును, మన్మథుడ నంగుడయిన ఫలమును, మొదలగునవి వర్ణింపఁబడి యున్నవి.

ఈ సంచుకొండకు మాడుపంక్తులు గలవు. వానిలో వశ్యపంక్తి మిక్కిలి ముఖ్యమయినది. ఈ పర్వత పంక్తిని దేవుఁడే దేశమునకు ప్రసాదించియుండుటచే నీపర్వతమందు లెక్కలేని నదులుద్భవించి యుత్తరదిశగా స్థానమును మిగుల ఫలవంతముగ భూమిగాఁ జేసినవి. ఏంద్రావహాసముద్రము మీదుగావచ్చునీటి గాలుల పవనమును దాటిపోనేక సంచుకొండ యందలి శీతలత్వముచే మబ్బులలోని యావిరి ఘనీభవించి వర్షముగా దేశములో గురియుచుండును. ఈకొండలకావలప్రక్క కురిసినను సింధునది, బ్రహ్మపుత్రానదులు మన దేశములోనికే గూనీటిని దెచ్చును. ఉత్తరమందుండి వచ్చుచలిగాలులను మనదేశములోనికి రానీయక యాపు ట్టయేకాక యుత్తరమందుండి గాఢలంచిన యేళక్రువున యిన రానీయని వెట్టనితొలిగఁడయ్య దేశమును సంగ్రహించుచున్నది. కస్తూరిపుగము, జువలపట్టెలు, మొదలగు జంతువులపర్వతముల మొదటనుండు ప్రదేశమున నున్నవి. ఇక్కడ ఫులులును, ఏనుగులును విస్తారము. నల్లపులులున్నవి. కైలాసగిరియనుకొన్ని యీపర్వతములందు లెక్కలేని పుణ్యక్షేత్రములున్నవి:- బదరీనారాయణము, బ్రహ్మకపాలము, పాండవేశ్వరము, మొదలగునవి. ఋష్యాశ్రమములు పెక్కులున్నవి. ఫలజాతులను పెక్కులున్నవి.

మన దేశమునకు దక్షిణపుకొననున్న కన్యాకుమారి యను నగ్రముమొదలు హిమవత్పర్వతములకు గల దూరము ౧౮౦౦ మైళ్లు. ఉత్తరమున పెడల్పు ౧౯౦౦ మైళ్లు. దేశము ముక్కిరిచోకారముగా నుండును. ఉత్త

గమందలి హిమాలయములకు గల కాఖలు దేశమున పూర్వపశ్చిమముల వ్యాపించియున్నవి. అక్కడినుండి దేశముచుట్టు సముద్రమున్నది. మొత్తముమీఁద దేశము నకు లోభాగమునఁ జాట్టును పర్వతములే వాదని చెప్పవచ్చును. దేశమునకు నించుమించుగా చుట్టును పర్వతములుండుటచేత బెక్కునదులాయా పర్వతములలోఁ బుట్టి దేశమందలి పంటలకుసదా తోడ్పడుచుండును. ఇంతజల సమృద్ధి గల దేశము లోకములో నింకొకటి కానరాదు. సంచుకొండకు మార్పున వ్యాపించిన కాఖలగు జంతు టియా, గారో, లూసాయి మొదలగుపేర్లు గల పర్వతములందు “చీకపుంజి” యను ప్రదేశమందు సగటున సాలునకు గింఁ అంగుళములవర్షము కురియును. ఈ ప్రపంచమందింతటి వర్షముకురియు ప్రదేశమింకొకటిలేదు. అంగుళప్రమాణ వర్షమునఁగొండకు దెలియకపోవచ్చును. కురిసినవర్షము పల్లములకుఁబోకుండ, ఇంకిపోకుండ, సూర్యకిరణములచే నావిరిగా మూకుండ నెక్కడ పడినచినుకచ్చటనే యుండు నెడల నాప్రదేశ మంతయు నొకయంగుళములోనున నీళ్ళలో మునిగియుండునని తెలుపుటకొక యంగుళము వర్షమందును. మనకు రెండు మడికట్లని, రెండు దుక్కులని చెప్పినకేపు నమను.

ఈదేశ చమత్కారమేమోగాని సాలుకు గింఁమొదలుకొని రిండామాడు అంగుళములు మాత్రమే వర్షము కురియు ప్రదేశములున్నవి. అందుచేతనే యరేబియా దేశవాసుడీ దేశమును చూచినచో వానిమనకు వికళమై యిక్కడి జలప్రవాహములకు, తోటలకు, రుచికరములగు ఫలసముదాయమునకు నాశ్చర్య సాగరనిమగ్నుడై దేశమునకు నేయిసలాములుచేసి వాసయోగ్యమని కాపురముండుటకు యత్నించును. ఒకవేళ తిరిగిస్వదేశ మగు నరేబియాకుఁ బోఁదలంచెనేని చూపుమేర దూరములో చిన్నచెలువుగాని చిన్నతోటగాని, చల్లనినీడని చుచ్చెట్టుగాని కన్నడక నీకతమహాసముద్రమునలెనున్న యెడారిలోనికి బోవలసివచ్చెదాయని కనులనీరుపెట్టుకొనకమానఁడు.

మనప్రభువు కాపురమున్న యింగ్లాండుదేశములో ఋతుభేదమున్నను, కాలభేదమునగా వేసవికాలము వర్షకాలము శీతకాలమును భేదములులేవు. ఇంతకామాగు కాలములును స్పష్టముగా గానించును. అట్లని దేశమంతయు నొక్కతీరుననుండక యేకాలములో నేమిమార్పు కావలెనన్న నామార్పులుండెడు స్థలముల నేకములున్నవి. మే నెల యనగా వైశాఖమాసమునకు దక్షిణ హిందూస్థానమున నోటినుండి పుక్కాడు నీళ్ళుమిసిన నెలబడినంత నేయింకి పోవునంతటి వడిగాల్పులు వీచుచుండుచుండువేగవల్ల నుదకమండలమున నీలిగిరిపర్వతప్రదేశమందు గజగజ నలిచే వడడుమిందురు. మన మాకాలములో రాత్రులు పంకాలు గట్టి విసుకకర్రలు పట్టి విసుక కొనుచుండ నచ్చటి వారలు నెగ్గళ్లనువేసి చుట్టు దశసరిచుప్పట్లు కప్పి పరుందురు. హిమాలయప్రాంతముల నున్న భూభాగము దేశం నొకకోణమున బయలుపడెననిమేని భరింపకకృత్యముకాని నేడిమి, తలగాచుకొన వీలుగంగాని వర్షము, మేరలేక ఉపాహాహిడించు చలి యనుభవింతుము. కాలభేదములున్నను, వీతోష్ణస్థితికి నలవిడిన యేదేశవాసియైన నివసించుట కనువగు తావులు హిందూదేశమందుండుటచే లోకములో నేదేశవాసియైన నీదేశమందు సుఖముగాఁ గాలమును గడపఁగలుగును; కాని మనదేశవాసి యితర దేశములకుఁ బోయెనేని నిచ్చట ననుభవించిన సుఖమొందనేరఁడు.

జలసమృద్ధిగల దేశమని చెప్పినంతనే పంట పొలాల నిరంతరము కలకలలాడుచుండునని చదువరులూహింపఁగలరు. ఇతరదేశములలోఁ గొన్ని కాలములందు భూమియం దేసస్యములేక బొగులుబొగులుమనుచుండును. మనదేశమందు కాలభేదము గణింప నక్కఱలేక యెక్కడనో యొకచోట స్వస్థము లీకాలమాకాలమనక పండుచునేయుండును. లోకములోని యితర దేశములం “దీపంట్లు పండును. ఈపంటలు పండవు” అను నియమము గలదుగాని మన హిందూదేశమందు మాత్రము లోకములోని అన్ని దేశములలో పండుపంటలు పండుటయేకాక యేదేశమందయినఁ బండనిపంటలుకూడ పండును. ఇది

గాక భూమండలము, ఉత్తరశీతగుండలము, ఉత్తరసమశీతోష్ణచండలము, ఉష్ణమండలము, దక్షిణసమశీతోష్ణమండలము, దక్షిణ శీతమండలమని యైదుగండలములుగా భాగింపబడినది. ఆయైదింటిలో ఉష్ణచండలమందు హిందూదేశముతోఁబాటు, దక్షిణ ఆమెరికా, ఆఫ్రికా, ఖండములలో భాగములును అరేబియా మొదలగు దేశములుగలవు. అట్టివానిలో సుఖతమ ప్రదేశనిగా హిందూదేశమే. ఇందలి పండ్లవృక్షల చుచియు సుమములకు గల పరిచయమును ఇతర దేశములలో లభించువానికిలేవు.

ఈదేశమునకు నలంకారమును తెచ్చునవి నదులే. ఈదేశ నదులలో సింధునది యన్నిటిలో పెద్దది; కాని కొంతభాగము నిస్సారముగనునొక ప్రదేశములోఁ బాటుచుండుటచేఁ గాఁబోలు నంతగా నుపయోగపడకయున్నది. అనగా గంగానది నేయుమేలులో సింధునది నేయునో చాలలక్కువ. దీనినిదిని ౧౮౦౦ మైళ్ళు. ఇతర నదులు పొడగయినవియున్నను పెండుమూడు దేశములకు గలసే పాటుచుండును. ఆమెరికాలోని మిసౌరీ మిసిసిప్పి, ఆమెరికా-ఆఫ్రికాలో నైల్ గొప్పనదులే యైనప్పటికిని హిందూదేశపు నదులంత ఖ్యాతిగాంచకున్నవి. మనసింధునది బ్రిటిషుదీవులచుట్టు నొడ్డాణమువలెఁ బెట్టుటకు చాలును. బ్రిటిషు దీవులందలి యన్ని నదులు కలిసిన పొడవు మనదేశములోని నర్మదానది యొక్కదాని పొడవునకు సరిపోవును. బ్రిటిషుదీవులు హిందూదేశ వైశాల్యములో ౧౩వ వంతుండును. గంగానది వలె దేశమున కుపకారముచేయు పవిత్రమగు నది లోకములో నింకొకటిలేదు. గంగానది హిమాలయములందు జన్మించి మంచునీరు నిరంతరము గొనవచ్చుచుండుటచేఁ గాఁబోలు నిందలిజలము ప్రయాగవఱకు తెల్లగానుండి దేశఖ్యాతికి వన్నె తెచ్చుచున్నది. యమునానదిలోని నీరు నల్లనిదగుటచేత ప్రయాగదగ్గిర గంగాలో చేరునప్పటినుండి గంగానది జలకాంతి మాటుచున్నది. కలకత్తా మొదలు ప్రయాగవఱకు ప్రయాణము చేసితిమేని చుట్టు ప్రక్కల పొలములలో కాటుకవంటి కంద్రుమట్టియే కనబడునుగాని యొక్క చిన్నగులకరాయియైన దొరక

ను. అయోధ్యకు ముఖ్యపట్టణమగు లక్నోలో నొకప్పుడేదోపనికి ౧౦౦౦ (వేయి) అడుగుల లోతుత్రవ్వినను వండుమట్టియే కనుపించినది. ఇంతగా బంగారమువంటి విలువగల వండుమట్టి వేయుచుండుటచేత నే పంటలు విశేషముగాఁ బండగా ప్రజలు ధనికులైయున్నారు. అందుచేతనే కాఁబోలు నుత్తరపుదిక్కునకు నధిపతిభాగ్యసంపన్నుడయిన గురేగుడని వచ్చించిరి. పాపమును వారింప సమర్థుఁడు గంగానయొడ్డన నాచ్యులు మొదట ప్రవేశించి క్రమక్రమముగా వసిసాడవున నాక్రమించి నేవాలయమున కట్టుటచే నచ్చటవారికి భక్తిమెండై భూనందము న్విము లభించి గంగాగులగుచు వచ్చిరి. అందుచేతనే “ఉత్తర గంగా” యనుచుందురు. దేశము క్రమక్రమముగా జనాకర్షణమైయున్నను, ప్రజలింతకన్నఁ బదిరెట్లు వృద్ధిచేసినను, పట్టణములు, పల్లెలు, గ్రామములు కట్టుకొనుటకు పంటకనుకూలమగు భూన సలిలభిండుటకు దగిని సుహృద్భావములింకను దేశమంద న్నోగలవు.

లోకములో నెఱుఁగరదేశమందుగాని ఏఖండమంత లోగాని యీహిందూదేశమందు వాడుకలోనున్నన్ని భాషలులేవు. లోకమందుబయ్యెడలు ఖనిజజాతులన్నియు హిందూదేశములో దొరకును. భూమండలములో బ్రిటిషు పిఠులు భూభాగమునకు నిండుమిండుగా మధ్య నున్నట్లు స్వాంత్య్రాగోషములో నున హిందూదేశపుట్లు మధ్య గానున్నది- అందుచేతను, గిరింప మైశ్రపాడుగు గల సముద్రతీరముంటుట చేసిన వర్తకమున కనుకూల మగు దేశము- ఇట్లువాసముగొని, నిత్యసస్యభూషి త్తిమై, వర్తకమునకునుకూలప్రదేశమై సర్వఖనిజభా రిణియు దినరారు సుహృద్భావ మి యందభిమానము చూపట కిధియటుండ, హిందూదేశ వాసియనుకొనుట కూడ సర్వమునకు, సుఖోపాయములకు హేతువగును.

TELUGU UNIVERSITY

LIBRARY

Acc. No.....

Date.....

విచారలహరి.

ప్రకృతినీచుక్క లిటుపుట్టినాయె
నారాత్రినేగిట్టు నంచునుదెలిసి
ఏయెండకీపూవు లిటుచచ్చినాయె
నాయెండనేవాడు నంచునుదెలిసి
ఏగాలిసీమబ్బు లిటుకూడనాయె
నాగాలినేవీడు నంచునుదెలిసి
వాసనా కళతభాగ్యంబును వఱచి
క్షణభంగగుండైన స్వసుఖంబునమ్మి
అక్షయదుఃఖంబు లనుభవించుటకు
దొరకొంటి విదియేటి దుర్బుధిసీతు!
నిజమెఱుంగువదేటి నిస్సృహసీతు!
హృదయమా! తత్వనూహించి మేలెంచి
యనుభవ సిద్ధవాక్యంబులాలించి
చింతాలహరిలోనఁ జిక్కకనునును!—
వినువీధి కగురంగ వేసివరాయి

పుడమినిశ్చే పడిపోవునలదెఱింగి
పృథ్విలోపలఁబట్టి నెఱింగినచెట్టు
ఒక గాలిదెబ్బతో యెఱుంగునలదెఱింగి
జలములఁబట్టిన బలబద్ధుడంబు
లంతఁగోపలమాయ మానంఁచెఱింగి
ఎగిరిపోటునకల యీయదృశ్యంబు?
బొన్న త్వమునకేటి కావిస్మయంబు?
ఆచూహోదయమున కాశ్చర్యమేల?
హృదయమా! తత్వనూహించి మేలెంచి -
యనుభవసిద్ధ వాక్యంబులాలించి
చింతాలహరిలోనఁ జిక్కకనునును!!—
జలభరంబులయందు జలములేగాక
పిడుగులేమిటికిఁ గల్పింపఁగాఁబడెనో?
ఫణిఫణంబున విమపటలమేగాక
మాణిక్యమేటి కవర్పఁగాఁబడెనో?

అంబుధిలోబడబాగ్నియెందులకొ!
తత్త్విమార్గంబును దలపోసిచాచి
ద్వంద్వభావ సమాశ్రితంబైనచుట్టి
ప్రాపంచమునకేకభావమేయునుచు
నుల్లమా! విశ్వసముంపఁగాఁగోక
యనుభవసిద్ధి వాక్యంబులొనిచి .
చింతాలహరిలోనఁ జిక్కఁకనును !!!—
అనవరతంబును నమృతరసంబు
గురినెడఁకోకిల కూజితమృతట !
కాలకూటవిషాగ్ని కంటెను మిగుల
సంతాపమునుగూర్చు చందమాసాంప

నీవస్తువునకును నిట్టిగుణంబు
గలదంచు నూహింపఁగా దెవ్వరికిని,
కాని, జీవుల భూర్వక్రమైభవమె
యన్నిటికిని మూలమగు నంతేకాని
యమృతరసంబున నమృతరసంబు
కాలకూటంబునఁ గాలకూటం
గలదంచునూహింపఁగా బోతు మెప్పుడు
హృదయమా! యనుభవమంతకుఁగనుచు !
చింతాలహరిలోనఁ జిక్కఁకనును !!!—

— గాలాంత్రపు వేంకటరావు.

గ్రంథ విమర్శన: “ప్రభాతము” *

ఇది కృష్ణ దేవరాయల కవిత్వ సంబంధించిన నవల.
అనేకవచనగ్రంథములనువ్రాసి ప్రఖ్యాతులగు శ్రీ వం
గురి సుబ్బారావుగారిచే రచింపబడినది.

ఈ నవల శైలిమృదులము; సనోహము. ఏకాకృతి
గల్గి ప్రతివాక్యముగూడ సొక్కిద్రుతముతో ముగించు
కొండతాడునికుల శైలివలె తలనొప్పి పుట్టించునదిగాదు.
మతియు వంగభాషనో సహారాష్ట్రభాషనో చాలి
వాటిలు వెట్టుకొనిన అర్థములేని సంస్కృతపదము
లిందులేవు. ఇది దేభాషలోనికే బరినర్తింపఁబడినను
గ్రంథకర్త తెలుఁగువాడేయని స్పష్టముగాఁ జాటఁజాలు
తెలుఁగు మాటలచేతను తెలుఁగు భాషములచేతను
బోపింపఁబడినది. అన్నిటికన్ననుదాఁచుచు గుణమొం
డుగలదు. అది సామాన్యముగా నేడాంధ్రుల కత్పిత
ప్రబంధములలో దొరకనిది. ఏమనఁగా, ప్రతిసాత్ర
మాడు మాటయును సామాన్యముగా స్వభావము నెప్ప
డునుమీఱదు అనేకులకుఁ గథాఁచనమునందుఁగల యాస
క్తియు శక్తియుఁ బాత్రవ్యక్తికరణమునందుండదు. శ్రీ
వంగురి సుబ్బారావుగారికి మాత్రము పాత్రస్వభావ
పోషణమునదృష్టియొక్కప. శ్రీకృష్ణరాయల పాత్రనా

యము కర్తగాఁ బూదయించుదలి యాంధ్రాభిమానము
సంతయుఁజేసింపఁజేయఁగలిగినదనుటకు నీనవలయందలి
ప్రతిప్రకరణమునందలి ప్రతిపంక్తియు సాత్వ్యమునీయఁ
గలదు. ఇందలి వర్ణనలన్నియు స్వాభావికములు. ఈగ్రం
థమునందు దోషములకన్న గుణములే సంఖ్యలో నధిక
ములగుటచే, గ్రంథవిస్తరి భీతిచే గుణములను గుఱించి
ఇంతకన్న ఎక్కువగావ్రాయక దోషములను కొంత
వరకు వివరించెదను.

సామాన్యముగా నవలలు చారిత్రికములని సాంఘిక
ములని రెండుదెఱుఁగుల విభజింతురు. అందు మరలకథా
ప్రధానములనియు స్వభావనిర్వచన ప్రధానములనియు
రెండు భేదములఁ గల్పింపవచ్చును. కథాప్రధానమగు
నవలలో గ్రంథకర్త యేపాత్ర యేకార్యముఁ జేసినను,
ఏమాటయుచ్చరించినను అంతయు మూలకథకే సహాయ
ముగానుండునట్లు రచించును. కథకుసంబంధింపని యే
విషయమందు పొందింపఁబడినను కర్తయొక్కేపజీయుడే.
అగదెట్టి సంక్షేప విశ్లేషములకును నవకాశముండరాదు.
ఇక స్వభావప్రధానమట్లుగాదు. ఇందుగ్రంథ యత్యల్ప
ముగానుండును. మానవప్రకృతిని ప్రతిఫలింపఁ జేయు

టయే కర్తయొక్క ప్రధానోద్దేశము. కథాప్రధానమందు స్వభావము కథకుఁగింకరము. ఉన్నదంతయు స్వాభావికముగనే యుండవలయును; కాని స్వభావనిర్వచనమునే ముఖ్యముగానుంచుకొని కథకు సంబంధింపని, కథాప్రవాహజనిత కుతూహలమునకు భంగముగలిగించు, విషయముల జేర్పరాదనుట. ఇట్లే స్వభావప్రధానమగు నవలయందు కథస్వభావమునకుఁ గింకరము. మనుష్య స్వభావమునందలి ప్రభేదములను జిత్రించుటకై అవాంతగములగు పాత్రములు చరిత్రములు సల్లాపములు నెన్నిచోసినను గర్త నిందార్హుఁడుగాఁడు. మఱి నూత్నదృష్టికాళల్యముచే బొగడకుఁ దగువాఁడు.

శ్రీ కృష్ణ దేవరాయలు గజపతిహతుడగు తుక్కాంబను వివాహమాడుటయను చారిత్రాంశము (ఇది చారిత్రాంశమేయను విషయము నిర్ణీతముకాదు) మూలముగా గొని స్వకల్పనలచే రచింపఁబడినది గావున ప్రకృతముమన నవల చారిత్రిక మనఁబడవచ్చునుగాని, ఇది కథాప్రధానమా స్వభావప్రధానమా యను విషయమును నిర్ణయించుట కష్టము. ఏలయన స్వభావప్రధానమగునని వర్ణనవిస్తరములేనిది నవల హృదయంగమము గాదు. స్వాభావికముగ నొకమాటయొకకార్యము వచ్చియుంచినమాత్రమున వ్యక్తి యితరావచ్చేదముతో మనయెదుగ నిలువఁజాలదు. ప్రకృతాఖ్యాయికయందలి నిర్వచనములన్నియు జాలసంకుచితములు. ఇంక కథాప్రధానమనుటకు అపూర్వమై చదువరుల హృదయములను సందేహపాశములచే బంధిం చియ్యూ గాడింపఁజాలి, నిద్రాహీనములకడమీయని కథాసంవిధానము గావలయును. ఇదియంతయుదారమగు కళకాదని కొందఱుందురు; ఐనను కవిత్వశక్తిచే బోల్చిచూచిన నిందుఁగొంత సత్యముకలదని తోచునుగాని, యట్టికథ కల్పించుటకును దానిని కథారూపమున నేర్పఱుచుటకును అసామాన్యప్రతిభ కావలయుననుట మాత్రము సత్యము. ప్రకృతము ‘ప్రభాతము’ నందట్టికల్పనలేవియుఁ గానరావు. ఇందు గ్రంథకర్త గారు కల్పించిన కల్పనలు ముఖ్యముగా మూఁడు:—

(౧) స్వప్నము. శ్రీ కృష్ణ దేవరాయలు స్వప్న

మునందు తుక్కాంబనుజూచున, ప్రబంధనాయకులవలె సరులుకొనును. ఇదియే నవలకు బీజము; ఈకల్పనమిదివఱకు హిందూసాహిత్యమునఁ బ్రాతికల్పిత గ్రంథమందును బడి పిప్పియైసానిపోయినది. ఈమెనిరుద్ధలే ద్వాపరయుగమున దీనికిఁ బునాదివేసిరి. నేఁడు దీనికిఁ గ్రాతృతికమేమియు లేదు; ఎన్నఁడును జూచియుండని తుక్కమ్మను స్వప్నమున రాయలు చూచుట, మనోవిశోదాధము ఆమెచిత్రపటమునువ్రాయుట, తిమ్మరసు గారు రహస్యముగ దానిని గోరుకొని యిరువురకును మధ్యగర్హియై తుక్కాంబా చిత్రపటమునుగజఁపలి నగరమునుండి చారమూలమునఁ దెప్పింపఁగా కల్పనాబలముయొక్క తలవ్రాతచే రాయల వ్రాతయు నాయూరి చిత్రకారుని వ్రాతయు రెండు నొక సుతీరుగ నభిన్నమైయుండుట, పదార్థజ్ఞానమైన తరువాత వివాహప్రయత్నములు చేయుట, ఇత్యాది కల్పనలు ఈయిరువదవ శతాబ్దపునాగరికత వశమగు గౌరవమునందఁ బాలవనుట వేఱచెప్పవలె ?

(౨) గజపతిని భేదోపాయముచే నిర్ణించుట. మహమ్మదీయులు రాయలవైఁ గుట్రసరిపి గజపతిని దళులో నికీడ్చుకొనిరి. అనుమాన్యమయిలగల్గి రాయలు గజపతివై దండెత్తఁబోవులోపల పదునార్వరు సామంతుల తనికి జేయూఁతగా నిల్చిరి. వారిందఱఁ గలుపుట యసాధ్యమని తిమ్మరసు, తామిచ్చు లంచములకు లోపడి వాగందఱుఁజేరి యుద్ధమున గజపతిని రాయలకుఁ బట్టి యిచ్చుటకు సిద్ధులైయున్నారను నభిప్రాయము వచ్చునట్లుగా పదునాఱురేఖలను వ్రాసి బహుమానములతోఁ గూడ నాపదునాఱురేఖలను బారులమూలమునఁ బంపుచు, నడుమ నాచారులు గజపతిచేతికిఁ జిక్కునట్లుచేసి, తన్ములమున నతనికి నాసామంతులవై దురభిప్రాయము గలిగించి భయపఱచి యిరువురను విడఁదీసి యేకాకియగు నాతనిని రాయల వైవసముచేయును. ఈకల్పనము కొంత చిత్రమైనదేకాని యిది శ్రీ మద్భాగవతగారిచేఁ గల్పింపఁబడినదికాదు; ముద్రారాక్షసనాటక కర్తయగు విశాఖదత్తునిది. మలయకేతువునకును అమాత్యరాక్షసునకును భేదముఁ గల్పించుటకై చాణక్యఁడేదేయపాయ

మును యాశ్రయించినాడు. నాటియు నందలి కల్పనా వైచిత్ర్యమిందు లేదు. అమాత్యరాక్షసుడును సామంత రాజులు నేకమై మలయాళేశువు నాశ్రయించియుండుటచే నారాక్షసు మలయాళేశువులకు భేదముఁ గల్పించుటకై, రాక్షసుఁడే సామంతరాజులను లోపలుచుకొని మలయాళేశువునకు ద్రోహమొందినట్లు లేఖను రాక్షసుని లేఖరిచేతనే వ్రాయించి యంగు రాక్షసునుద్రవ్వజేచి యది మలయాళేశువునకు లభించినట్లు సాధానమునైనతంత్రము చాణక్యఁడంగు నేయును ప్రకృత గ్రంథమున నన్ననో తిమ్మరకు తానెవ్రాసి యెఱుఁగియున్నాఁడు. కావున నతని యపాయమునంగిభ్రాష్ట్ర యేమియులేదు. మఱియుఁ దిమ్మరకు పదునాల్గున సామంతులకును వ్రాసిన పదునాల్గు లేఖలయందును ఈక్రిందపద్యము వ్రాయఁబడియుండెనట :-

“సీ. శ్రీమతు కన్యాః సింహాననాధ్యక్షః
దగు కృష్ణగాయ భగవాన్మగః
దల పదాఙ్గులు సోమ్రులకు సంప్రీతిఁ బం
సిన సులేఖలఁబ... ..”

ఒక్కొక్కలేఖయందుఁ బదాఙ్గులు పాత్రులును సంబోధింపఁబడి యుండినా? అట్లుయినచోఁ బదనాఙ్గు ప్రత్యేకలేఖలు వ్రాయుట తిమ్మరకు శాసితమేనైనమా?

(3) పార్వతమ్మ, నూనన్న వీరిచరిత్రము. వంద రాజ్యము సాహాయ్యముచే పార్వతమ్మ పదియేండ్లుగాఁ గాళిక నందఱనువిడిచి పోయియుండిన భర్తకుఁ గొంత విచిత్రముగాఁ దన్నుఁ దెలిపికొని యతినిం దొందును. ఇందు వందరాజ్యము తానుంచిన యన్నసత్రమునందు భుజింపవచ్చిన నూరన్నను బలాత్కారమున బట్టితెప్పించుట, యతనితో పార్వతి లెక్కఁబుండుననించి సంభాషించుట, వినోదసల్లాపానంతరము లెరయితి నిగ్రాహంతుడగు నతనిమెడలో భూలహారమునకు మొదలగు కల్పనలు పూర్వకాలపు టూఁకుడు కథలంగును ఈకాలపు బంకించంద్రుఁడు మొదలగువారి నవలయందును సామాన్యములు. నవలలనెన్నఁడును చదివెయ్యుండనివారికి

నపూర్వములుగ నుండునుగాని, కొంతచదివి యలవడిని వారికి ప్రాప్తవి.

లెక్కకురాని యొండురెండు చిల్లర సంవిధానములు తప్ప వాకుఁజూడ, గ్రంథకర్తగారు నూతనముగఁ జేర్చిన కల్పనలివియే. కావుననే యీగ్రంథయందుఁ గథకు సాధాన్యము లేదంటిని.

ఇందుమించుగఁ దిక్కిన కథాసంవిధానములన్నియు వాడుక నాశ్రయించినవి. వాడుకలోనున్నవన్నియుఁ గథాకల్పనమునందు నందువారికనప్పడితికించుట నీరి ముఖ్యోద్దేశములలో నొకటి. జనశ్రుతివెంటడి ప్రవహించు విషయములకుఁ గార్యకారణ సంబంధము చాలనల్పముగనుండును. కావుననే వానినట్లు నమ్ముట యొక గొప్పలోపము. ప్రకృత గ్రంథకర్త గావన్నియు హృదయ పూర్వకముగ నమ్మినలేదుగాని, కథాకల్పనకు వానినెల్ల నింగములుగాఁ గైకొనుటచే అనాచిత్యము, అనావశ్యకత, అసంభవము మొదలగు లోపములకుఁ గథను పాల్పఱచియున్నారని మాత్రము చెప్పవలసియున్నాను.

వాడుకకుఁజేరి యీగ్రంథముఁ ప్రాముఖ్యము కలిగించిన పాత్రములలో ముఖ్యపాత్రము నొంగిరి. ఈమెయే గజపతి కూతురగు తుక్కాంబ. వందరాజ్యము గుచిదేవి, అన్నపూర్ణమ్మయని యీమె మూడునామాంతరములు. ఈకథానాయికచరిత్రమునందు ముఖ్యమగు నసంభవములు మూడఁ :-

(౧) కృష్ణదేవరాయలకు బెండ్లాడిన తరువాత నతిఁడు హీనకులజుఁడు కావున నతని సంహారపురుని దాసి తుక్కమ్మను బోధించును. పతివ్రతాలికకును నామె కిష్టములేనికార్యమును, అంత గాఁ బట్టుపట్టి బోధించి సాధించునంతటి యావశ్యకత యాదాసికేమి కలిగినది? తరువాతఁ దన యభిమానురాలి గలియేమి? కాశ్వత్థబ్రహ్మచర్యమా? ద్వితీయ వివాహమా? స్వచ్ఛావృత్తిమా? కూలికై పనిచేయు నాహీనకులజుఁగాలగు దాసి, గ్రంథకర్తగారి యిష్టానుసారముగ గజపతుల గౌరవము నిలువఁదె

ట్టుటకు' అందఱుకన్న నెక్కువగా కన్యను భర్తృసంహారమునకై బలవంతపఱచుటఁ జూడ, నది కలియుఁగమున నవతరించుచుండు మంధరయొకాని వేఱుకాదని తోచెడిది.

(౨) కృష్ణదేవరాయలచే నిరసస్కృతియై రుచిదేవి యొకపల్లెలో యోగినియై కాలముగడపును. గజపతి నగరముదాక విడిచిరమ్మన్న కృష్ణదేవరాయల యోజుకు వ్యతిరిక్తముగా నడవ్రోవ నాచెను నీగతినిదని యడిచివచ్చిన చారులు రాయలతో నేమి సమాధానము చెప్పిరి? అతఁడు మగల సాచారింప నేలేదా? తరువాతి సుమారేదె నిమిదేంద్రదాకఁ దల్లిదగ్గఁగలకుఁగూడ నీగమాయము తెలియదు. ఇట్లుండ దిక్కులేక నట్టిదండరిగ నాచెగానినికి 'లక్షలకొలది' ద్రవ్యమును వెచ్చపఱచి నిర్భయము ను లెక్కలేని దానములుచేయు సాధ్యమెఁగుండి వచ్చెనా? నిజయనగరమునుండి బొమ్మిచ్చుచు వచ్చిన పృథ్వీమైనఁ దెచ్చియుండెనా? ఆ మెయికి గొక్క ప్రహ్లాదునకు దానమిచ్చిన స్వర్గోక్తివు "మూఁరె దెస్తుల ని!" ఇంత ద్రవ్యము నామెకవ్వకు గుప్తదానముచేసి పుణ్యముఁ గట్టుకొనినో గ్రంథకర్తగారుచూడ నెఱుంగరుకాబోలు! ఈకల్పనకుఁ గాళ్ళును చెవులును శేవు!

(౩) యోగిని యగు రుచిదేవి మంధరమున నొక కృష్ణదేవరాయలవిగ్రహము. అంబోక కేతకీదళము. దానిలో వైపుసంస్కృతపద్యములు వ్రాయఁబడి యుండఁగా రాచులు దానిని చదువుచున్నట్లు చిత్రింపఁబడి యుండెను. ఆకస్మికముగా గాయలేవచ్చిదానిని చూచి చదువును. వైపద్యములైదును 'కుక్కాపంచక' నునుపేర నాడుకలో వచ్చుచున్నది. ఈసందర్భమున గ్రంథకర్తగారు వైవాహికను కథనాఁ జేసినలయునను నొక్క యత్సాహముననుండిరేకాని, తా మేర్పఱచిన యోగిని స్వభావమునకును వైపద్యములందలి భావములకును అనురూప్యమున్నదా లేదాయని చర్చింపఁజేరి. అన్యపదేశరూపములగు నాపద్యములందెల్ల నాయక

ఆత్మస్తుతియు నాయకనిందయుఁజేయును. అందలి కడ పటిపద్యము మాత్రము చిత్తగోపుఁడు:—

“కింమాలతి! * స్థూయసి? మాం విహాయ
చుచుంబ తుంబీ కుసుమం చడంఘ్నిః?
లోకే చతుర్భిళ్ళుఁజైః పశుః స్వాత్
సవడ్డి రత్నంధ పశు ర్న కిం స్వాత్?”

“ఓమాలతీతా! నీవేలవాడువా అదవు? ఈకుమ్మెద నన్ను నడిచి తుమ్మిపూవును ముద్దాడె? నని చూ? లోకమున నాలుగుకాళ్ళున్న నే పశువనఁబడును. ఇక నా యొకాళ్ళు గలిగి నేని మిక్కిలియుఁ బశువనఁబడినది వేఱుచెప్పనేల?” యని యీపద్యభావము.

యోగిని పశ్చాత్తాప తత్పరాఁ. తిప్పితనదిగాని రాయలదికాదని పలుమాఱు ఘోషించుచున్నది పతివ్రతాలికము; అట్టిగ గాయలు పశువని తాను నిర్దోషురాలని యన్యపదేశముగాఁదిట్టునట యుచితమా? సంభాషణమా?

నాయక పరముత్రిగాఁ గుడుగ్బుఁబడిన పితృప నాయకుఁడును కవిగావలయును. గ్రంథకర్తగారి యదృష్టవశమున రాచులు స్వయముగ నే కవిగానున్నాఁడు. అతఁడును నాయకను స్వప్నమునఁజూచి విహంగి దోదూయమాన మానసుండగుచు స్వప్నగత విషయముల యసత్యతను గూర్చి చిన్నఁగా నొక 'సానెట్టు' పాడుచున్నాఁడు. అదియొక గీతమాలిక. ఆముక్తమాల్యదను రచించినది కృష్ణదేవరాయలేనిదిగను నేని ఈగీతములందలిని కవితాగంధమైనను లేదని చెప్పవచ్చును. అదియెట్లున్నను ఆకాలమున సామాన్యముగానుండిన చింపకాదిచ్చందో మార్గమున నీపద్యములు వ్రాయఁబడియుండెనేని యుచితతరముగానుండి యుండును. అంధోయకవిత్వ మనుకరించు * నాధునికులు తప్ప గీతమాలికను ప్రాచీనులలో నెవ్వరు వ్రాసినవారు

* “కింమాలతీతా! నీవేలవాడువా” యని గ్రంథకర్తగారి పాదము. దానికి కర్తవ్యము నాయకనిందతో లేదు.

లేదు. చంపకమాలికాదులు వ్రాసినట్లుగానే గీతనూలికలు గూడ నేల వ్రాయుచునేండియుండఁగూడదని ప్రశ్నింతురేని, కేటిచ్చందస్సంస్కారములని నిర్ణయింపఁపడ్యములుగూడ నేలవ్రాసియుండఁగూడదను ప్రతిప్రశ్నయే ప్రత్యుత్తరము. బలవత్తరమగు నాధారము లేకయున్నను ఊహాబలముచే చారిత్రక విషయములు నిర్ణయింపఁజూచెదమేని యితినిర్ణయింపరానిదే? కృష్ణగాయని శిల్పకళాకాళల్యముగూడ నిట్టిదే. ఎఱఁగోయిక ప్రాచీనరాజు చిత్రమును చక్కఁగా వ్రాయఁగల్గెనన్నమాత్రాని నందఱును పూర్వకాలమున చిత్రకళాప్రవీణులై యుండిరని స్థాపించుట చరిత్రవిషయమునఁ జాలనన్యాయము. కవిత్రయమునఁ బ్రసిద్ధుడగు రాయలకు చిత్రలేఖననైపుణ్యమును సమకూర్చిన గ్రంథకర్తగారు సంగతియు నేల నుజ్జ్వలించుచున్నది! మూడవ కళఁగ్రంథమున నింకను బరిపూర్ణముగా నుండ నుగదా నాయకుడు! మనము మనప్రాచీనులను నిష్కారణముగా నెంతయున్నది స్థాపించునఁ గూర్చుండఁబెట్టిన సంతతియగోరవగుని నాఁతము!

ఈనవలయందుఁ గల కథలు రెండు. గాయలచరిత్రము, పింగళి నూరన్న చరిత్రము. వందరాజువృత్తయే గుచిదేని యను తెలిసినవిషయమును పార్వతి తిరుగలదేనికిఁ దెలియఁజేయుటతప్ప రెండుకథలకును సంబంధమేమియునులేదు. 'వెద్దన్న కమ్మ' యొక్క కట్టుకూర్తి; మనుచు రాలిపగఁగు నూరన్న; తాతచేనమానింపఁబడి యున్న కాళికబోయి పండితుడైవచ్చి తన రాఘవపాండవీయము నందలి దీర్ఘసమాసఘాయిత్య పద్యములచే నతనిని 'మెప్పించెన' ఇది కింకదంతి. దీనిని అష్టాంగముల కథనుగానఁ గథలోఁకేవలగోరినారు గ్రంథకర్తగారు. కానియీపాత్రముల యావశ్యకత కలిగిన కథనుమాత్రము కల్పింపరైరి. కావుననే నూరన రాఘవపాండవీయము వలె నీప్రభాతమును పరస్పర సంబంధములేని రెండు కథలచే గూర్చుబడినది. ఈకథయందు గ్రంథకర్తగారు వెద్దన్నకును నూరన్నకును దలకొకయపకీర్తి నాపాదించి నారు. నూరన రాఘవపాండవీయము వెద్దనకు జదివిని పించునప్పుడు "తలఁపఁజొప్పడి యొప్పెనప్పుడు" అనిచదువఁగా "నింతలోనే నాలుగు విలుపులా? యని వెద్ద

నప్రశ్నించెనట! అందుపై నేకసమాసముగాఁ బద్యమంతయు నొక్క గ్రంథముగా నూరన వినిపింపఁగా "నాయనా! ఇప్పుడు నీవు నామనుమగారి మగఁడవోయి!" అని వెద్దన మెప్పుకొనెనట! వాడుక గాను న్నంతవఱకు నీపుక్కిటి పురాణమునకు గౌరవముగలదుగాని, యిదియాతని సత్యమైనస్వభావముగా గ్రంథకర్త గాఁకొట్టుచుట యన్యాయము. మనుచరిత్రమందొక పద్యమైనఁ జదివినవారు దీనినమ్మరు. "అల్లసానివాని యల్లికలిగి"కి దీర్ఘసమాసప్రావీణ్యమని యెవఁగో యవ్యావర్తకుడెద్దముచేసి యీవాడుకను కల్పించెనుగాని దానిని గ్రంథకర్తగారు నమ్ముటయు, సత్యమని చెనువరుల నమ్మింపఁజేయుటయుఁ బెద్దనార్యుని విషయమందొక గొప్పశుభచారము. మనుచరిత్రమంతయుఁ బై రాఘవపాండవీయ పద్యప్రతిభానే వ్రాయబడియుండెనని వెద్దనార్యుని ముగ్ధాధికభావా పితామహునిరదము నిలువదు.

ఇంక నూరనార్యుని రాఘవపాండవీయము ఆటవీటిపెదవేంకటాద్రికి నంకితమైనది. వెద్దనలోఁ జదివివినిపించునప్పుడు "మొదటి ప్రార్థనపద్యములును, కథలోస్వల్పభాగమునైనను, కృతీయేరికినియలేదు" అని నూరన చెప్పుచున్నాఁడు. అట్లయినచో నప్పుడు నాంధ్రపద్యములందలి పెదవేంకటాద్రిపేరునభిమిగిలి 'మొదలే గ్రంథమంతయు వ్రాసి కృతినీయవలసిగచ్చుచేళ' మాత్రము నాంధ్రపద్యములఁ గొంతమార్చియిచ్చినాఁడు నూరన యని నిష్కారణముగా నమ్మవచ్చునా? "నీరుదిక్షాఫలాపేక్షుఁడునంబుగాద"ని పెదవేంకటాద్రిచే పొగడఁబడినవాఁడు, అతనిచే సత్కారములంబొంది రాఘవపాండవీయమును 'శ్రీవిరూపాక్షున కంకితంబుగ' సమర్పించిన భీరుడుగదా నూరన? మఱియుఁ పెదవేంకటాద్రి నేఁడికొలుచేతనే కదా రాఘవపాండవీయకృతినిరచించెదననుచున్నాఁడు? ఇట్టివాఁడు వెద్దనకాలములో నెట్లుగ్రంథ ముపకరమింపగలెను? అంతేగాక యెవనికి కృతినీర్తునానుని లాంబూలమునకై వేచియుండెనను భావము స్పష్టముగా నిందు దోచుచున్నది. ఇంత నైచ్యము నూరనార్యుని తలకు గట్టుట యుక్తముగాదు.

ఇంతయే కాక గ్రంథకర్తగారు శ్రీకృష్ణదేవాయల కాలమునకీ యిరువదవశతాబ్దపు నాగరకతావాసకొంత తగిలించినారు. తుక్కయ్యగారి దాసీజనులుపుగలో నొకదానిపేరు ‘సుందరి’ ఎండవదానిపేరు ‘సరళ’ యట! ‘రుచిదేవి’ యనునది కూడ. ‘ల్పిమేయని’ తోచుచున్నది. అదియే నిజమగు నేని నాపాలిటి ‘రుచిదేవి’ కన్న ‘తుక్కయ్య’ యెంతో మనోహరురాలు.

ఈగ్రంథమునందలి భాషయు గ్రామ్యవాస నాకలు పితముగాదు. శబ్దశాస్త్రసిద్ధము; శుద్ధము; శ్రద్ధా లోపముచేతగాఁబోలు మైమాట కపవాదములు తఱచుగఁ జూపఁబడినవి. గ్రంథకర్తగారీక్రంది ప్రయోగములను పరల నొకమాటు పరిష్కరింతుని నమ్మెదను.

“రమణీయాతిశయము” (౧౮ పుట); “విధాయకము” (“విధి” యనునర్థమున) (౨౪); “పరకాయ ప్రవేశమాది గాఁ గల సమస్తకలాతుకలుఁడు” (౩౪); “గోపింసా పరులగు మహమ్మదీయమారణ; మహాత్మనము” (౪౬); “కంబిలు” (౪౬); “శ్రీమతు కట్ట” (౬౨); “గుణ సంపత్తు” (౬౫); “గ్రహసంపత్తు” (౬౮); “బ్రాహ్మణముతైరున” (౭౫); “దాసీలు” (౭౫); “హిందువుఁడు” (౮౩); “అప్పరాంగన” (౧౧౧); “విశాలమచతురము” (౧౨౮); “స్వాంతపుష్టక భాండాగారము” (౧౭౦); “తేజస్వంతము” (౧౭౪); “భగవదంశా సంఘాతుఁడు” (౧౭౫); “పవిత్రవంశములు” (౧౪౦). (రా. అ.)

గ్రంథపరిక్ష : “స్వామిదయానందసరస్వతి”

వారి జీవితము; ఉపదేశములు.

నవభారతాతీయ నిర్మాణమున ఆర్యసమాజము పోతే న ప్రాముఖ్యముగల యుత్తమస్థానమును ఆక్రమించుచున్నది. హిందూమతాని వృత్తాంతములేని రామాణమువలె ఆర్యసమాజ చరిత్ర పునఃపింపని భారతోదయిని సమును, సమగ్రపనిపించుకొనఁజాలదు. ఇయ్యది కొన్ని కొన్ని చిన్న సంస్కారములతో తృప్తిపడక మానవ జీవితముయొక్క సర్వతోముఖ సంస్కరణమునకై పూనుకొని శిథిలశిథిలములుగానున్న హిందూ సంఘమునొక పటుతరజాతిగా నిర్మింపఁజూచుచున్నది. ఇంతటి విశాలదృష్టితో నీసంఘమును నెలకొల్పిన మహనీయుని నావనచరిత్రమును, ఈ సంఘమంతవరకు నెరవేర్చుకొనిన కార్యజాలమును గ్రహించుటకై స్వజాతీయోద్ధరణమందు మతూహలముగల యే యాంధ్రపురుషువొక్కఁడగుదును? మఱియు దయానందునియొక్కయు యీ సమాజముయొక్కయు కార్యోత్సాహ తరంగ మొక్కటి

కూర్చుండలమునవీచి, సత్కార్యచరణము నొక కొంతచలనమును రెకొల్పిన యాతిరుణమున అనంద సుందలి యీ ప్రశస్తగ్రంథమును బ్రకటించి యాంధ్రవాఙ్మయమున నొక గొప్ప కొఁఁబడిదొర్చి యాంధ్రభాషమునకు మహోపకారము గావించినది.

ఈ గ్రంథము చంగిపూడి పురుషోత్తమ శర్మగారిచే రచియింపబడినది. ఇదిరెండు భాగములుగానున్నది. ప్రథమభాగమున స్వామిజీవితమును ద్వితీయభాగమున ఆయన యుపదేశములును ఆర్యసమాజ చరిత్రయు యితర గ్రంథములనుండి సేకరించి కూర్చబడిన యొక యసంబంధమును గలవు. ఇందలి విషయమెంతి జ్ఞానదాయకమై ప్రశస్తమైయున్నదో రచనయనంతమధురమై బోధనాదాయకమైయున్నది. ఈమాదిరి రచన తెలుఁగు పుస్తకములలో నిదివఱకు లేదని చెప్పవచ్చును. ఇయ్యది మొదటినుండి

చివరవరకు నూతనభావపూరితమై చదువులకు తేజము కలిగించుచుండును. ఇందు గ్రంథకర్త కేవలము కథకుడుగానుండక తన సహజోదార్యము క్తమగు నూత్ను విమర్శశాస్త్రవైతో మానవజీవితము ననుసంధించు నూత్నైతిక సాంఘికవిషయముల నెల్ల విశదీకరించుచుండును. అందుచే పాఠకుల భావనాశక్తికి తగినంత యాహానము లభించి వారి జ్ఞానవికాసము పెంపొందగలదు. తొలుత నుపక్రమణికయందు భారతవర్షమునందు చిరకాలము నుండి జరుగుచున్న ధార్మిక సాంఘిక పరిణామములు నూత్నుముగ్రహ పృథ్వీయంగముగను, విశేషవైఖరినిముతోను జర్చింపబడి దయానందగౌడీయయుగసంఘర్షణమున నానిర్భవించుటకుగల యావశ్యకము నూచింపబడినది.

పీదప స్వామిబ్రాహ్మము, విద్యాగ్రంథము, ప్రియశివయోగి దుఃఖము, యోగాస్వేషణము, గురుకులము, జ్ఞానసంపత్తి, రంగప్రవేశము, కాస్త్రచర్యలు దిగ్విజయసంచారము, ఆర్యసమాజస్థాపనము, చిరమదేశ, పెందలగు నంశములు, విపులమంగన, మనోరంజకముగను, చిత్రంపబడినవి. ఆర్యసమాజ చరిత్ర-యనగా దానిపు

ట్టుకనియామములు ఆసమాజము నుత సంఘసంస్కరణములందు, విద్యావ్యాపనమునందు, శ్రీవిద్యయందు, అనాధాక్షణమునందు, జాతీయ నిర్మాణమునందుఁ గావించిన యద్భుత పరిశ్రమను అగ్ర మహాజనులీగ్రంథమునుండి గ్రహించి కాగోత్యహమును బొందకలసియున్నారు. గురుకుల విద్యాలయమున జరుగు కార్యక్రమములందు నిందు వివరింపబడి బ్రహ్మచర్యాశ్రమము యొక్క సర్వోల్కృష్టతను, ఆవశ్యకతను, నిదగ్ధన పూర్వకముగా బోధించుచున్నది. నుతయు నిందు స్వామి రచించిన గ్రంథములలో నెల్ల విశేషజానారాగమును బడసిన సత్కార్యప్రకాశముయొక్క సారము విమర్శనా రహితముగ వ్రాయబడి యుండుటచే నియ్యది విస్తారముగ ధర్మజ్ఞానము బురికొల్పగ లిగియున్నది. శ్రీవిధానాశ్రమై చదువరుల పృథ్వీయముల నాకర్షించుచుండును. దీనియచ్చు కూర్పు బాగుగ నేయున్నది కాని మద్రాస్థానిత్యముల కడములేకుండినచో నిర్దుష్టమై యుండెడిది. శ్రీస్వామివారి నుందర చిత్రపటముగూడ నిందు జేర్చబడియున్నది.

— వే. కృ.

స ము ద్ర తీ ర ము

గీ. లలితకాంతుల నారిశేళపు మహిజ । సంతతులదాసి చక్కిలిగింతెగోలుప
దివ్యమగుమూర్తి ప్రణయరక్తిమహాగ్రకర్క । ధరకుదిగుచుండు భానుడధర్మయుక్తి.

గీ. ఎంతవఱకు నాతనిముఖంబీనుచున్న । భువనమోహనకాంతులువలయుచుండు
సంతిదేశంబురాగమే యాక్రమించు । తప్పియీవలబడిన యాతండ్రివండో.

కా. ఆరాగంబె వెలుంగు వారినిధితోయంబుండు; పీచీసహ
స్రావంబులు కర్ణపర్యమగ్రహయక, శీతవాతంబుమై
దారక బెత్తమద్రిప్పికించుఁ బెరచింతల్ మాని, సల్లాప సం
చారంబుల్ కొనసాగఁజేతురట వాచాప్రాధిమల్ మీరగన్.

గీ॥ నిట్టనిలువున నెగిసి ఘోరవజ్రంబు / ఫణములను వ్రాల్చి విసముగ్రక్కిన విధాన
లేచుచు, బడుచు, నురుగుగల్పించుచుండు / లేచుచుండెడి జలధియూర్వికలసమితి.

గీ. నునుపుగాడు ప్రి పట్టుకుచ్చును నడించు / గురులగూవులు వాసనల్లరియునుండ
పిఠుల మొగములజూచి నవ్వించుచుండు / ప్రీతలంసములైల్ల జరించుచుండ్రు.

చ. పదిములు ముగ్గురొంటి నిలువద్దగల్గు మూక బోలెడి
నృపరున గారులెత్తి, నెరబొలగ శంబున జేయివైచి న
మృదమున గేరకేకలిపి ముద్దునిగుంగుల మోములందు చో
పదు, తరునబసంబులత్రపానకాతింబగు గాగమెయ్యడక.

— అచటను వేరట కమణిచారులు.

“హోబర్డు” గ్రామ గ్రంథాలయము, అమెరికా దేశము.

అమెరికా దేశమునందు గ్రంథాలయములు అత్యధికారిమొదలు భిక్షాధికారివరకును గల బహుళాంగి వాకిర్పించుచుండును. ఇందులకు గల కారణమేమి? ఆ దేశపులు తన సర్వశక్తులను జనులను విద్యావంతులు జ్ఞానవంతులుగ జేయుటయందే వినియోగించుచున్నారు. అమెరికా దేశమునందు, గ్రంథాలయములు సర్వజనులకు ఉపయోగకారులై కలయుటకు ఏ యే మార్గముల నవలంబించెదరో దెలియుటకై ఒక చిన్న గ్రంథాలయమువారు చేయుచున్న పనినిగూర్చి మనము దెలిసికొందము.

సంయుక్త రాష్ట్రములలోని ‘అక్లహోమా’ మండలములలో ‘హోబర్డు’ అను నొక చిన్న పట్టణముగలదు. అందు నాలుగు వేలమంది జనులు గలరు. కార్మి జీవనోపాధి వుడు ముప్పదివేల రూపాయలను వ్యయపరచి గొప్ప గ్రంథాలయము నొకదానిని ఆ పట్టణమునందునిర్మించియున్నాడు. గ్రంథాలయమును నెలకొల్పిన ప్రథమ సంవత్సరము నందది అనుదినమును తెరువబడియున్నను, సరియైన గ్రంథములు లేనందువలనను, ప్రజల నాకర్షించుటకు తగిన సాధనములు సంస్థాపకులకు దెలియనందువలనను, ఉపయోగ

కొనుట నుండలేదు. అంతట పురపాలకసభ్య సంఘము వారు, అది మూడవేల రూపాయలను విరాళముగా పొందిన సుమెట్టి సంవత్సరము గ్రంథాలయ మినుమంత్తైన పనిచేయనడువలన, కాలము దుర్భిక్షముగాను న్నందువలన పాలకసభ్య సంఘమువారు లేమియు విరాళమునీ యలేదు మూడవ సంవత్సరము గ్రంథాలయము ప్రజల నాకర్షించుట కొరకు చేయబాలకబోయినను రు 35000 లను సంఘమువారిచ్చిరి. నాలుగవ సంవత్సరమున (అనగా 1907 సం॥) మునిసిపలు సంఘమువారు పురములోని యితర శాఖలకు గాను ఖర్చు పెట్టిగా మిగిలిన రు 4,000 లను గ్రంథాలయమునకు పారితోషికముగా నిచ్చిరి. 1907 సం॥ మునిసిపలు దాగ్రంథాలయమునందుండి, 23,000 గ్రంథములు గృహములకు చదువుకొనుటకు గాను పంపబడినవి. కార్యాలయములలో నింతకన్న నెక్కువ సంఖ్యగల గ్రంథములను విద్యార్థులు, కార్మికులు, వర్తకులు మొదలగువారు చదువగలిగిరి.

గతసంవత్సరమున (అనగా 1906 సం॥) గ్రంథాలయమువారు తన గ్రంథాలయమునకు ప్రజల నాకర్ష

చేయుటకు కొన్ని సగుహయములను చేయవలసి అందుకు గాను కావలసిన రు. ౩,౫౦౦ ల నీయ సారిశుద్ధ్య సంఘమువారిని కోరితి. వారందులకు సమ్మతించి గ్రంథాలయమువారు కోరిన పూర్తి మొత్తమునిచ్చిరి.

ప్రథమమున ప్రజలకు కావలసిన గ్రంథములను బోధనావలగానుంచిరి. పిమ్మట ఈ గ్రంథములను చదువుకొనుటకు పాఠకులను బిలువసాగిరి. వారిచేందువిషయములలో నెటుల పరిశ్రమచేసినది, గ్రంథాలయ కార్యదర్శియగు “బ్లాకు మెన్” గారు న్యాయాధ్యక్షులములలోని ఒక గ్రంథపుకటన నికేతనము వారికి కేంది తిథముగా వ్రాసిన యుత్తమునుబట్టి పాఠకులూ గ్రహించువారు.

“మా వ్యాపారమున కట్టి పోగాల్సి కవలయునో నుండటం దెఱవించితిమి. మంపగమునకు చొరవకాలలో పడవుకొనుచున్న బిలురును యుగకులును అనేకులు వరు. వారిని ఆకర్షించుట కట్టి ప్రయత్నముల కవలయునో కట్టివానిని మేము వరదలకొలది, కొలటీమి. తదనంతరము మా గ్రంథముల వారికట్టుల చదివటకేయవలయునో దెఱవించితిమి. దీనికి గాను మా గ్రంథాలయధానియు, నింగ పథ్యులును కలిసి పుగములోని ప్రతి విద్యాలయమునకును అనేక గ్రంథములను వెంటబడికొనిపోయి, బిలురకు క గ్రంథములలోనుండు విషయముల సంగ్రహముచెప్పి గ్రంథములు చదువుచుండిన గిలుగు లాభముల వివరించి, మా గ్రంథములను చదువుటకు మా గ్రంథాలయమున కాహ్వానించితిమి. ఏ గ్రంథ పఠక కవలయునో హకు తెలియుటకు కొన్ని దరఖాస్తు నమోనాలను బొంబరకిచ్చితిమి కవలసిన గ్రంథములనందునవారిని తమ పోషకుల సంతకములను చేయించి పంపుటకు కోరితిమి. గాని మేమిచ్చిన దరఖాస్తు ఫారములలో ఒకటియైనను కురలేదు. కొందరు పోషకుల సంతకములను చేయించలేదు.

మరికొందరు తమ బంధుల సంతకములు దీసికొనుట కయ్యజ్ఞమును నూచించిరి. అనేకమంది అటుల సంతకములు కోగుట నుంచినికాదనిరి. కొందరు పోషకులు తమబిడ్డల దరఖాస్తు ఫారములలో సంతకములు చేయకొల్లకుండరి. అంతట సంతకముల నిర్బంధమును దొలగించి బిలుగుందరికిని వారి పేరు, చదువుతిగతి, పాఠశాల—ఈపదములుమాత్రము దీసికొని గ్రంథములనిచ్చుచుండుట కేర్పాటు గావించితిమి. ఈ విషయమును బిలురకు తెలుపుటకు గాను విద్యాలయములకుబోయి వారికిచెప్పి తిరుగ పదములకు గాను దరఖాస్తు ఫారములనిచ్చితిమి. ఆ సుగుడినమునుండియు వేలకొలది బిలుగు మం గ్రంథాలయమునకు వచ్చి గ్రంథముల నడుగసాగిరి. మూడవనాడు గ్రంథాలయములో నొక పుస్తకము యినను లేనందున మరికొన్ని వందల గ్రంథములను కొనవలసివచ్చినది. పుస్తకములు కొనుటకు కొలవను ఈ గాములు వెంటనే ద్రవ్యసహాయముచేసిరి. ఇటుల గ్రంథాలయములు ప్రజల నాకర్షించుటకు పనులుచేసిన ధనము ప్రొంగుటచేమియు సందియములేదు. ఇటులనే పన్ను చెల్లించువాని, కార్మికుని, వర్తకునిగృహములకుబోయిదరఖాస్తునమోనాలనిచ్చితిమి. వారును వరదలకొలదిగవచ్చి గ్రంథములను దీసినిపోవుచున్నారు.

ప్రజలుగ్రంథములను దొంగిలిం చెదరని మేమెన్నటికిని నమ్మజాలము. ఇంతివరకు మా నిలయములో నొక పుస్తకము యినను పోలేదు. జాగరూకతతో పనిచేసిన ప్రతివోట నిటులనే యుండగలదని మేము నమ్మెదము. బిలురకు గూడ వారిపోషకుల సంతకములు లేకనే గ్రంథముల నిచ్చెదము. వారియందు మనకు నమ్మకముమాత్రముండిన చాలును. నమ్మకముండిన ఎంతటి ఘనకార్యమయిన చేయవచ్చును.”

—ఎం. వి. ఎన్. శర్మ.

శ్రీవీరేశలింగకవి సమాజము, కుముదవల్లి

ఈసమాజము ౧౮౯౭ సం. జూన్ ౨౨న తేదీన స్థాపింపబడినది. ౧౯వ వార్షికోత్సవము శ్రీ రాయసం వెంకట్రామయ్యగారి యాజమాన్యమున జరుపబడినది. ఆసంవత్సర వృత్తాంతమును క్లుప్తముగా వ్రాయుచున్నాడను.

ఈవత్సరమున ౪౩ సమాజకుటుంబములు, మహాజనసభలు ౧౧ ను, కార్యనిర్వాహక సభలు ౭ ను జరిగినవి. ౮౭ గ్రంథములను సామాజికములు తమగృహములకు విసికినిపోయి చదివెరి. శ్రీలుమాత్రము ౧౬౦ గ్రంథములను పుస్తకాలను చదివెరి. ప్రతినినమును మందిరమునకు వచ్చుపాఠకుల సంఖ్య ౧౬. మాసమాజమునకు స్వంత భవనముగలదు. ౯ పుస్తకాలను దెప్పించుచుంటిమి. ౩ గ్రంథమాలికలను దెప్పించుచుంటిమి. ఈవత్సరమునందాలచలన, విరాళములవలన, విపాకలి నిధివలన, నిలవ భండుతాలూకు వడ్డీవలన రు ౩౩౬-౧౧-౧ జమవచ్చినది. ఇందులో రాత్రిపాఠశాలకు, వాగ్దాత్రులకు, గ్రంథములకు, అచ్చుఖర్చులకు, అన్నవస్త్రాదానములకు ఇతర ఖర్చులకు రు ౨౩౨-౯-౪ లు వ్యయమైనది. ఇదిగాక నిలవభండు రు ౬౧౪ లు గలదు.

శ్రీ విద్యాభివృద్ధి, సమాజ ఉద్దేశములలో ముఖ్యమైనది. శ్రీలు వారు కోరినపుస్తకములను, చందాను గ్రహింపకయే వారియిండ్లకు పంపియు, వారు బహుమతుల పరిక్షలకు జరువ దోడ్పడియు శ్రీవిద్యను ప్రోత్సహపరచుచుంటిమి.

నర్సాపురం తాలూకాభివృద్ధి సంఘమువారు శ్రీలకొత్తకు చేయుచున్న పరిక్షలో ఈసామున మాచే ప్రోత్సహింపబడి పంపబడిన పాఠకులయందు ౪ గురు కృతార్థురాలైరి. అందు మొదటితరగతిలో ౨ వ వారుగా జయమందిన భూపతిరాజు నూరమ్మకు భండారు అచ్చమాంబగారి పతకమును, మొదటి తరగతిలోనే ౩ వ వారుగా కృతార్థురాలైన కలికండి లక్ష్మీనర్సమ్మ

కు గజితములో అల్లూరి వెంకట రమణమాంబగారి స్వర్ణపతకమును, మొదటితరగతిలోనే ౪వ వారుగా జయమందిన వెన్నెత్తి లక్ష్మీనర్సమ్మకు నర్సాపురం తాలూకాభివృద్ధి సంఘమువారి ఆంధ్ర వార్షికరామాయణమును ఆతరగతిలోనే ౫వ వారుగా జయమందిన సాగిసోమమ్మకు గజితములో వోసూరి వారాయణస్వామినాయకుగారి స్వర్ణపతకమును నిచ్చిరి.

ఈసమాజము శాశ్వతముగా వర్ధిల్లుటకు, కొరతను వారి వట్టములకునై విద్యాధికుల సలహాలపయినకొంత ఆస్తి నిచ్చినవారివలన సమాజము తాలూకు ఆస్థాంతయు, అయిదుగురు ప్రాప్తిలనుగా వేర్వేరుచిట్టెట్టు దస్తావేజు వ్రాయబడి ది 1౪-౪ 1916 తేదీని భీమవరం సబ్రిజస్ట్రారువారి ఆఫీసులో నె 654 రుగా రిజిస్టరు చేయబడినది.

ఈచిట్టె దస్తావేజు వ్రాయుటకు ముఖ్య ప్రోత్సహకులైన ఈగ్రామవాసి భూపతిరాజు బి.పి.రాజుగారు దస్తావేజు రిజిస్టరీ మున్నగు యావత్తుఖర్చులు తామే భరించి సమాజమునకు శాశ్వతమైన యేర్పాటును గావించిరి. ఈసభ్యుల కొన్ని కారణములవలన నిలచిపోయిన రాత్రిపాఠశాల తిరిగి పదునాలుగు మాసముల క్రిందట నెలకొల్పబడినది. అందు రం నంది విద్యాభ్యాసమును చేయుచున్నారు.

నెవ్వెందు ౧ తేదీనుండియు మాచే నిర్వహింపబడుచున్న ప్రాధికారసమాజ పక్షమున ప్రతిసోమవారము సాయంకాలము ప్రాధికారాగతములతో ఉపాసన జరుపబడుచున్నది. చందాలచలన రు ౪-౧౨౦ లను జమకేసి బీదలగు కోగుల కావధము నిమిత్తమిచ్చితిమి.

ఈసమాజ సభ్యులు కొందరు దీపావళికోణన ఈ గ్రామములో యింటింటికిని తిరిగి వసూలుపరచిన సా

